

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE

**DVŮR MAXMILIÁNA FRANTIŠKA ZE ŽEROTÍNA VE
VALAŠSKÉM MEZIRÍČÍ A LOUČNÉ NAD DESNOU NA
PŘELOMU 17. A 18. STOLETÍ**

Bakalářská práce

Autor: Pavel Lasztovicza

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Prchal Pavlíčková, Ph.D.

OLOMOUC 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Dvůr Maxmiliána Františka ze Žerotína ve Valašském Meziříčí a Loučné nad Desnou na přelomu 17. a 18. století*“ vypracoval samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne:

Podpis:

Poděkování

V první řadě bych chtěl poděkovat paní doc. Mgr. Radmile Prchal Pavlíčkové, Ph.D. za vedení bakalářské práce, veškeré rady a vždy povzbudivé konzultace, jakož i za trpělivost, kterou se mnou a s Maxmiliánem Františkem ze Žerotína měla.

Děkuji také panu Mgr. Petru Zajícovi za vyhotovení podrobných map Žerotínových panství, panu Mgr. Drahomíru Poláchovi za časté konzultace a bohatý materiál, který mi laskavě poskytnul a dále také panu PhDr. Jaroslavovi Zezulčíkovi, kastelánovi zámku v Kuníně, za přístup k jeho unikátní genealogické sbírce, obzvláště pak k rozrodu Maxmiliána Tuřanského.

Poděkování si rovněž zaslouží pánové Mgr. Jan Anlauf, Mgr. Michal Nguyen, Mgr. Jan Matyáš, Ph.D. a Ing. Rostislav Němejc, Ph.D. za vždy vlídná slova a půjčování literatury, ke které bych se jinak dostával velmi nesnadno.

Nelze opomenout ani pány Petra Kulišťáka a Štěpána Koudelu, jimž vděčím hlavně za korekce některých cizojazyčných textů.

V neposlední řadě si pak velké díky zaslouží mí rodiče, příbuzní a přátelé, jak za trpělivost, tak za nekonečnou podporu, které se mi od nich dostávalo a dostává.

Obsah

1. Úvod	1
1. 1. Prameny	3
1. 2. Žerotín a jeho svět v dosavadní literatuře	4
1. 2. 1. Termín „dvůr“ a pobělohorská šlechta ve světle soudobé české historiografie	7
2. Maxmilián František ze Žerotína aneb šlechtic a jeho život	10
2. 1. Dětství a mládí	10
2. 2. Spolumajitelem otcovských statků	16
2. 3. Od zisku rožnovsko-krásenského panství až do smrti.....	21
3. Dvůr ve Vízemberku	23
3. 1. O panství a jeho sídle	23
3. 2. V Maxmiliánově blízkosti	32
3. 2. 1. Malíř Bernard Bonaventura Velehradský	37
3. 2. 2. „Kammerruhr und Kammertürke“	40
3. 3. Vrchnostenské úřednictvo	45
4. Dvůr v Meziříčí	51
4. 1. Spor o biskupské léno Meziříčí v roce 1693.....	52
4. 2. Meziříčský zámek.....	55
4. 3. V Maxmiliánově blízkosti	62
4. 3. 1. František Erasmus Lackner z Lockenau	68
4. 3. 2. Fraucimor	70
4. 4. Vrchnostenské úřednictvo	72
5. Maxmilián František ze Žerotína a lidé na okraji „barokní“ společnosti	77
5. 1. Židé	77
5. 2. Cikáni	80
6. Závěr	83
Seznam pramenů a literatury	84
Resumé	96
Přílohy	97

1. Úvod

Na konci 20. století začala vznikat řada rozsáhlých prací, věnovaných české, moravské a slezské pobělohorské šlechtě, jejich kariérním strategiím, životním osudům, či každodennosti. Je však nutno zmínit, že většina těchto fundovaných děl se soustředila na výzkum šlechty vyšší, či snad lépe řečeno *aristokracie*, jejíž příslušníci formovali společenské a politické dění v Habsburské monarchii. Svobodní pánové a rytířstvo, souhrnně označovaní jako šlechta nižší, kteří své osudy museli žít v době po roce 1620, se prozatím obdobně širokého zájmu nedočkali.¹ Ruku v ruce s výzkumem vyšší šlechty se dostává pozornosti i „barokním“ šlechtickým dvorům, které se tvořily v blízkosti jejich rezidencí. Samotný pojem *dvůr* může být vnímán jako velmi problematický, ale k tomu blíže na jiném místě.

Hlavní postavou následujících řádků je, ve světle dosavadního bádání, šlechtic poněkud atypický; Maxmilián František Antonín svobodný pán ze Žerotína (či ze Zierotina; *1662 - †1706), smí na první pohled budít zdání jakési anomálie – ačkoliv ze starého rodu, tak vzhledem ke svému titulu stále ještě příslušník nižší šlechty, neangažovaný u císařského dvora ve Vídni a nepůsobící v žádné veřejné funkci, badateli do velké míry opomenutý. Byť Žerotín rozhodně nepatřil k aristokratickým špičkám tehdejší společnosti, při pročítání matrik, gruntovních knih a dalších písemných pramenů, pocházejících z farností, vsí či vrchnostenských kancelářů jím držných panství, zjistíme, že se obklopoval lidmi, jejichž hodnosti zcela jasně naznačují, že se i tento společensky nepříliš vysoce postavený šlechtic snažil zřídit jakýsi svůj osobní dvůr. Na svých zámcích v Loučné nad Desnou (dříve Vízemberk, okr. Šumperk),² Drahanovicích (okr. Olomouc) a ve Valašském Meziříčí (dříve Meziříčí, či Meziříčí pod Rožnovem, okr. Vsetín)³ měl Žerotín k ruce hofmistra, stolníka, štolmistra, komorníka, sklepmistra, trumpetistu, výtvarné umělce i hlídače ptáků. Pánovu společnost zpestřovali pokřtění Turci, černoši a navzdory represivní státní politice též kočovní cikáni. Ve svých službách zaměstnával příslušníky méně zámožné rytířské šlechty a stejně si počínaly i jeho dvě manželky, z nichž ta první, Barbora Salomena Zuzana z Talmberka, si sebou na Moravu ze svého rodného Povltaví přivezla početný dámský fraucimor s modrou krví.

¹ Podrobnější zpracování dějin a vývoje pobělohorské nižší šlechty můžeme nalézt např. v práci historika Vladimíra Březiny, viz BŘEZINA, Vladimír: *Rytířský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století*. České Budějovice 2008, s. 76 - 92; podobně kupř.

KOTLÁROVÁ, Simona: *Pánové z Rožmitálu*. České Budějovice 2008, s. 104 – 109. Za zmínku stojí, že členové obou těchto rodů udržovali s Maxmiliánem Františkem ze Žerotína užší kontakty; výjimečným svědectvím o životě nižší šlechty té doby jsou pak rukopisy Žerotínovy současnice Alžběty Lidmily z Lisova (*1639 – †1698, viz RATAJOVÁ, Jana (ed.), Alžběta Lidmila z Lisova: *Rodinné paměti*. Dolní Břežany 2002, s. 23 – 24.

² V textu budu používat historický název lokality, tj. Vízemberk, místo současné Loučné nad Desnou.

³ V textu budu používat historický název lokality, tj. Meziříčí, místo současného Valašského Meziříčí.

Okruh svého vlastního služebnictva začal Maxmilián František ze Žerotína tvořit po roce 1685, kdy se navrátil z kavalírské cesty, a zejména pak od počátku 90. let 17. století, poté, co se s mladším bratrem rozdělil o otcovské dědictví. Roku 1699 prodal Drahanovice a o rok později také Vízmbek. Zbylých šest let svého života pak trávil převážně na zámku v Meziříčí, jehož popis z léta 1706 dokazuje, že šlo o reprezentativní sídlo se vším, co k tomu náleželo.

Bakalářská práce má hned několik cílů. Předně se nebude soustředit pouze na prosté zachycení jmen lidí, pohybujících se v okolí Žerotína a jeho sídel, ale pokusí se také, pokud to písemné prameny dovolí, zjistit více informací o jejich původu, rodinném zázemí či vztazích, které ke svému pánovi a jeho manželkám přechovávali. Docházelo mezi Žerotínovými „lidmi“ k nějakým personálním změnám? Pohybovali se dvořané mezi Meziříčím a Vízmbekem, anebo staticky setrvali v blízkosti jednotlivých zámeckých rezidencí? Spolu s těmito hlavními otázkami se budu snažit nalézat odpovědi i na některé další dílčí problémy, konkrétněji specifikované v textu samotném. Ačkoliv Žerotínovi patřilo také panství Drahanovice spolu s domem v Olomouci, vzhledem k nedostatku písemných pramenů nebylo možné tato sídla prozkoumat tak, jak jsem původně zamýšlel.

Text je pro přehlednost rozdělen do celkem šesti kapitol, včetně úvodu a závěru, které se dále dělí na několik dalších podkapitol. Druhá kapitola podává co nejucelenější šlechticovu biografii, s detailním přihlédnutím k Žerotínovu dětství a mládí. Stěžejní jsou pak kapitoly třetí a čtvrtá, zkoumající dvory při zámcích ve Vízmbeku a v Meziříčí. Zde hrají zásadní roli podkapitoly, nazvané „V Maxmiliánově blízkosti“, mapující osoby, s nimiž mohl Žerotín přicházet do každodenního styku a dále podkapitoly s názvem „Vrchnostenské úřednictvo“, sledující úředníky, pečující o ekonomický a správní chod Maxmiliánových statků. Pátá kapitola je spíše souborem drobných střípků, mapujících šlechticův vztah k Židům a Cikánům, tedy lidem, které „barokní“ člověk odsunul až na samý okraj tehdejší společnosti. Za seznamem použitých pramenů a literatury je přiloženo ještě anglické resumé a obrazová příloha, sestávající ze tří obrázků a ze tří map, které pro potřeby této práce vytvořil Mgr. Petr Zajíc. Plánky zachytávají čtveřici Žerotínových majetků (panství Drahanovice, Vízmbek, Rožnov-Krásno a biskupské léno Meziříčí) v hranicích, jež měly na přelomu 17. a 18. století.

Doufám, že se práci podaří dosavadní bádání o moravské pobělohorské šlechtě a lidech, kteří ji sloužili, obohatit o několik nových a snad také užitečných poznatků.

1. 1. Prameny

Pramenným základem, na němž bakalářská práce stojí, jsou matriční knihy. Většina z použitých matrik je dnes uložena v archivním fondu Sbíрка matrik Severomoravského kraje, který je uložen v Zemském archivu v Opavě, případně v jeho olomoucké pobočce.⁴ Využil jsem ale také matriky, nacházející se v Archivu hlavního města Prahy,⁵ Moravském zemském archivu v Brně,⁶ Státním oblastním archivu v Praze,⁷ Státním oblastním archivu v Litoměřicích⁸ či Státním oblastním archivu v Zámrsku.⁹ Průzkum matrik výrazně usnadnila jejich digitalizace, což rovněž platí o ojediněle užitých matrikách rakouských, dostupných na webu Matricula Online.¹⁰ Právě díky důkladnému a zároveň časově náročnému matričnímu výzkumu se podařilo zachytit osoby, pobývající v blízkosti Žerotínových zámků, délku jejich působení a v mnoha případech též rodinné či sociální vazby určitých jednotlivců. Zároveň bylo možné dohledat některé životopisné údaje samotných příslušníků žerotínského rodu a doplnit tak dosavadní genealogické poznání.

Mnoho důležitých informací pochází z rozsáhlého fondu Rodinný archiv Žerotínů – Bludov (Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc),¹¹ případně z fondu velkostatku Velké Losiny, uloženého v téže instituci.¹² Naopak alodní panství Rožnov-Krásno, které se pozvolna přeměnilo v Maxmiliánovu hlavní majetkovou doménu, má k dispozici archivní fond, jenž je na informace k období přelomu 17. a 18. století spíše skoupý.¹³ Tyto mezery jsem byl ovšem schopen pohodlně překlenout díky existenci bohatého a zdaleka nevyčerpaného fondu Lenní dvůr Kroměříž, který je v současnosti situován v olomoucké pobočce Zemského archivu

⁴ Jde především o knihy: Zemský archiv v Opavě (dále jenom ZAO), fond Sbíрка matrik Severomoravského kraje (dále jenom fond SbM), inv. č. 2165, sig. VM I 2; Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc (dále jenom ZAO-O), fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2; ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3; ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11; ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15.

⁵ Archiv hlavního města Prahy (dále jenom AHMP), fond Sbíрка matrik (dále jenom fond SbM), sig. VÍT N3Z2O1.

⁶ Moravský zemský archiv v Brně (dále jenom MZA Brno), fond Sbíрка matrik E67 (dále jenom fond E67), inv. č. 16886.

⁷ Státní oblastní archiv v Praze (dále jenom SOA Praha), fond Sbíрка matrik (dále jenom fond SbM), kniha Arnoštovice 01; SOA Praha, fond SbM, kniha Prčice 01.

⁸ Státní oblastní archiv v Litoměřicích (dále jenom SOA Litoměřice), fond Sbíрка matrik Severočeského kraje (dále jenom fond SbM), inv. č. 3264, sig. 70/1.

⁹ Státní oblastní archiv v Zámrsku (dále jenom SOA Zámrsk), fond Sbíрка matrik Východočeského kraje (dále jenom fond SbM), sign. M-6 1582.

¹⁰ Prohlížeč matrik je dostupný na: <https://data.matricula-online.eu/cs/> [cit. 24. března 2021].

¹¹ ZAO-O, fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov (1275) 1427 – 1947 (dále jenom RA Žerotínů).

¹² Tamtéž, fond Velkostatek Velké Losiny (1475) 1560 – 1945 (dále jenom VS Velké Losiny).

¹³ ZAO, fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov 1540 – 1949. Značná část archivu velkostatku byla zlikvidována na konci 19. století za Rudolfa hraběte Kinského. Spisovatel Čeněk Kramoliš v roce 1906 vzpomínal, že archiválie „před 15 lety (...) též prodány a odvezeny byly do papírny v Rožnově, neboť mnoho fúr spisů bylo sem dovezeno a zničeno“, viz KRAMOLIŠ, Čeněk: *Okres rožnovský*. Brno 1906, s. 117; písemnosti sousedícího lenního statku Meziříčí jsou deponovány v ZAO, fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Poličná 1622 – 1945.

v Opavě.¹⁴ Písemnosti lenního dvora se sice soustředí převážně na biskupské léno Valašské Meziříčí (Maxmiliánem držené v letech 1694 – 1706), nicméně jsou mezi nimi zahrnuty rovněž archiválie, tento geografický horizont přesahující – např. Žerotínova svatební smlouva s první manželkou, nebo jeho listy ze sklonku 80. let 17. století, směřované olomouckému biskupovi ve věci finančních otázek, napsané ještě v době, kdy spolu s mladším bratrem žil ve Velkých Losinách. V případě Žerotínových valašských statků nelze pominout ani Státní okresní archiv ve Vsetíně, respektive jeho fond Archiv města Valašské Meziříčí, uchovávající nejstarší městské gruntovnice, z jejichž studia jsem získal doplňkové informace o solventnosti a případných kontaktech několika Maxmiliánových dvořanů či jiných lidí, pohybujících se v jeho blízkosti.¹⁵ „Na Vsetíně“ jsem bádala též ve fondu Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm, který mi poskytl několik cenných poznatků k problematice vnějších projevů katolické zbožnosti, jež byla, zejména v životech některých zkoumaných jedinců, zcela klíčovým aspektem.¹⁶

Krom těchto „hlavních“ fondů jsem pátral i v některých dalších, díky nimž jsem narazil na spíše dílčí poznatky a marginálie. Bez nich by ale tato bakalářská práce nebyla kompletní.

1. 2. Žerotín a jeho svět v dosavadní literatuře

Původ panského a posléze hraběcího rodu Žerotínů, navzdory fantaskním raně novověkým představám o ruských a byzantských kořenech,¹⁷ odvozujeme od velmože Bluda, jehož životní osudy se odvíjely na Moravě za vlády markraběte Vladislava Jindřicha.¹⁸ Žerotínové, či též Zierotínové nebo Zierotinové,¹⁹ prošli od Bludových časů pozvolným

¹⁴ ZAO-O, fond Lenní dvůr Kroměříž 1249 - 1890 (1929) (dále jenom fond LD Kroměříž).

¹⁵ MZA v Brně, Státní okresní archiv ve Vsetíně (dále jenom SOkA Vsetín), fond Archiv města Valašské Meziříčí (dále jenom fond AM Valašské Meziříčí), inv. č. 120; SOkA Vsetín, fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 121.

¹⁶ SOkA Vsetín, fond Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm (fond FÚ Rožnov), nezinventarizovaný přírůstek k fondu, Liber erectionum / „čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašově (dále jenom *Liber erectionum*); SOkA Vsetín, fond FÚ Rožnov, inv. č. 91, sig. IIe.

¹⁷ K bájnemu rodovému původu blíže např. KNOZ, Tomáš: *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*. Praha 2008, s. 22 – 36, 74 – 88.

¹⁸ Blud, kastelán markraběcího hradu Přerova, je poprvé zmiňován na počátku 13. století, viz FRIEDRICH, Gustavus (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. Tomus II (1198 – 1230), č. 109, s. 103 – 104. CDB uvádí, že dokument vznikl 31. 12. 1213, což je v rozporu s datací, uváděnou v eschatokolu samotné listiny („Acta sunt hec anno MCCXIII dominice incarnationis, anno vero principatus mei XVII“), viz Národní archiv v Praze, fond Maltézští rytíři - české velkopřevorství (1085 – 1875), inv. č. 968. Zřejmě prvním autorem, pokládajícím za nejstaršího dohledatelného předka Žerotínů kastelána Bluda, byl August Sedláček, viz SEDLÁČEK, August: *Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův. O počátcích pánů ze Žerotína*. In: *Časopis Matice moravské*, 20, 1896, s. 23 – 27.

¹⁹ Prvním doloženým předkem, který se psal podle vsi Žerotín (okr. Olomouc), byl zeman Viktor v roce 1329; genealogií celého rodu, nikoliv pouze jednotlivými větvemi, se zabývá několik prací. Z těch starších stojí za zmínku dnes již překonaná publikace Antonína Krátkého, viz KRÁTKÝ, Antonín: *Pánové z Žerotína*. Přerov 1899; rodovou heraldikou se blíže zabývá KREJČÍK, Tomáš: *S erbem lva. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce*, 1998, č. 1, s. 49 – 50; nejkompexnější a zároveň nejaktuálnější přehled jednotlivých příslušníků rodu, stejně jako zamýšlení nad heraldikou nebo mytologickým rodopisem, přinesl historik STIBOR, Jiří: *z Žerotína* (dále jenom *Žerotínové*). In: MYŠKA, Milan – DOKOUPIL, Lumír: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Nová řada.

vývojem a z drobné regionální šlechty, usazené na Olomoucku, se jim od konce 15. století dařilo dobývat významné pozice, díky nimž se zařadili mezi nejpřednější moravské šlechtické rodiny.²⁰ V 16. století se prakticky celý rod přiklonil k některým z nekatolických směrů křesťanství a zároveň „zplodil“ své nejvýznamnější příslušníky, jimž historiografie od 19. století věnuje plnou pozornost – Karla staršího ze Žerotína (*1564 – †1636) a Ladislava Velena ze Žerotína (*1579 – †1638). Nezdařené české stavovské povstání a třicetiletá válka ovšem vzestupný vývoj překazily; mnozí Žerotínové přišli o svá panství, odmítli přijmout římskokatolickou víru a z vlasti odešli do emigrace. Složitě údobí první poloviny 17. století dovedly v českých zemích, po náležité náboženské konverzi, přečkat jenom tři rodové větve – meziříčská,²¹ falkenberská²² a po nejrůznějších peripetiích také losinsko-vízmberská.²³

Ze všech tří linií, které po třicetileté válce zůstaly žít v Zemích Koruny české, si losinsko-vízmberská Žerotínové získali největší přízeň badatelů a historiků; od 19. století vznikají práce, věnované hlavně jejich genealogii (což bylo do značné míry dáno také tím, že losinsko-vízmberská Žerotínové patřili v 19. století ke stále politicky aktivním rodinám a přežili až do století následujícího),²⁴ případně čarodějnickým procesům, rozpoutaným na jejich panstvích roku 1678. Poměrně velkému badatelskému zájmu se těší také renesanční velkolosinský zámek, jedno z hlavních rodových sídel.²⁵

Sešit 10. (22.). Ostrava 2007, s. 75 – 183; prozatím nejnovější práce Jiřího Lapáčka je pouhou kompilací doposud známých informací, z nichž některé jsou nepřesné a jiné byly překonány již o sedm let starším Stiborovým badáním, blíže LAPÁČEK, Jiří: *Po stopách Žerotínů*. Přerov 2014.

²⁰ Vzestup rodu započal Janem starším ze Žerotína (†1499), aktivním podporovatelem politiky krále Jiřího z Poděbrad. Díky Janovu činnému působení se rod z Olomoucka rozšířil také na severní Moravu, k tomu KOZÁK, Petr: *Vzestup rodu Žerotínů. Život a odkaz Jana staršího ze Žerotína a z Fulneka*. Časopis Matice moravské, 124, 2005, č. 1, s. 47 – 81; srov. STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 92 – 94.

²¹ Meziříčská větev rodu přijala katolictví jako první a to již někdy mezi zářím 1628 a únorem 1629, viz DOSTÁL, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962, s. 65. Po meči vymřela v roce 1692.

²² Falkenberská větev rodu paradoxně vznikla díky protestantskému zániku Bernarda ze Žerotína (†1655), příslušníka větve meziříčské, který ve 20. letech 17. století odmítl konvertovat ke katolictví a vystěhoval se do Slezska, STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 151 – 152; již jeho syn, Siegfried Erdmann ze Žerotína (†1708), pán na slezském Falkenberku (dnes Niemodlin v Polsku) a Tillowitz (Tułowice), se s katolictvím ztotožnil a dokonce zastával funkce při dvoře vratislavského biskupa Františka Ludvíka Falcko-Neuburského. Po smrti Maxmiliána Františka ze Žerotína, jak ještě uvidíme, se tato rodová větev získáním alodního panství Rožnov-Krásno dostala zpět na Moravu, kde po meči vymřela roku 1779.

²³ Přemyslav (II.) ze Žerotína, děd Maxmiliána Františka ze Žerotína, byl po bitvě na Bílé hoře vyzván, aby přijal římskokatolickou víru. Zároveň měl přijít o ¾ majetku, jelikož byl aktivním ve stavovském povstání proti císaři. Díky přímluvcům a nejrůznějším kličkám se mu nicméně podařilo svou víru i statky udržet – ke konverzi přistoupil až jeho stejnojmenný syn v roce 1652, ale to byl již Přemyslav (II.) několik měsíců po smrti, viz STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 136 – 137; losinsko-vízmberská větev rodu vymřela po meči v roce 1985.

²⁴ Kupříkladu TRAPP, Mauritius Wilhelm: *Descendenz der Herren und Grafen von Zierotin Freiherren von Lilgenau*. Notizen-Blatt, 1879, č. 7, s. 49 – 53; ŠEFČÍK, Erich: *Příspěvek ke genealogii hrabat z Žerotínů, svobodných pánů z Lilgenau*. Severní Morava, 23, 1972, s. 40; MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti* (dále jenom *Šlechtické rody*). Díl II (A-M). Praha 2010, s. 494 – 495.

²⁵ Literatura o losinském zámku je poměrně bohatá. Období druhé poloviny 17. století a první poloviny věku následujícího se stalo doménou historika Drahomíra Polácha, jenž svá zjištění o vývoji šlechtického sídla v tomto období publikoval mj. v článku POLÁCH, Drahomír: *Proměny losinského zámku ve třetí čtvrtině 17. století* (dále

Maxmilián František ze Žerotína ale zůstal stát stranou. Zcela jej zastínila osoba jeho mladšího bratra, Jana Jáchyma ze Žerotína, kterému byla věnována pozornost především v souvislosti s dochovanými deníkovými záznamy, které si vedl v letech 1704 – 1716,²⁶ případně s držbou velkolesinského zámku. Řadu nových poznatků o Maxmiliánových rodičích a bratrovi přinesly práce historika Drahomíra Polácha, který losinsko-vízmborským Žerotínům, žijícím v 17. a 18. století věnoval několik studií a především knihu, nazvanou *Historie zámku a panství Třemešek*.²⁷ Zde vyčerpávajícím způsobem pojednal jak o hospodářském vývoji tohoto panství, tak o jednotlivých majitelích, ovšem vzhledem k tomu, že Třemešek připadl roku 1691 Janovi Jáchymovi, zde pro Maxmiliána Františka přirozeně příliš mnoho místa nezbylo.

Prozatím nejvíce prostoru věnoval Maxmiliánovi Františkovi ze Žerotína zesnulý historik Jiří Stibor, který pro Biografický slovník Slezska a severní Moravy zpracoval biogramy téměř všech členů rodu.²⁸ „Našemu“ Žerotínovi věnoval stručný medailonek o pěti odstavcích, obsahující základní životopisné údaje a informace o Maxmiliánových panstvích.²⁹ Tím výčet prací, věnovaných přímo osobě Maxmiliána Františka ze Žerotína, v podstatě končí. Kusé informace spíše doplňujícího charakteru je možné nalézt v literatuře, pojednávající o regionálních dějinách lokalit, jež před více než 300 lety Maxmiliánovi patřily.

Velkou inspirací pro tuto práci byla studie archiváře a historika Tomáše Baletky, sepsaná roku 2002, nesoucí název *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století*.³⁰ Centrem Baletkova zájmu byl zejména Bernard Ferdinand ze Žerotína, jeho

jen *Proměny losinského zámku*). Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2011, č. 302, s. 106-121; zajímavé texty, vztahující se k losinsko-vízmborským Žerotínům a losinskému zámku, jsou součástí prvního čísla periodika Cour d'honneur pro rok 1998. Za všechny zde publikované články např. MŽYKOVÁ, Marie: *Sbírky zámku Velké Losiny*. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce, 1998, č. 1, s. 24 – 34; POLÁCH, D.: *Osudy losinských paní v 16. a 17. století* (dále jenom *Osudy*). Tamtéž, s. 35 – 40; MAŠEK, P.: *Zierotinská knihovna na Velkých Losinách a Bludově* (dále jenom *Zierotinská knihovna*). Tamtéž, s. 41 – 43.

²⁶ SEHNAL, Jiří: *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Životní styl českého šlechtice v době vrcholného baroka*. Časopis Matice moravské, 119, 2000, č. 2, s. 367 – 389; STONIŠOVÁ, Mariana: *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Život šlechtice na počátku 18. století*. Genealogické a heraldické informace, 14 (29), 2009, s. 40 – 54; VEVERKOVÁ, Klára: *Každodennost barokního šlechtice ve světle jeho deníkových záznamů – sonda do deníků Jana Jáchyma ze Žerotína v letech 1704 – 1706* (dále jen *Každodennost barokního šlechtice*). Olomouc 2014 (bakalářská diplomová práce); VEVERKOVÁ, K.: *Reflexe vídeňského dvora v deníkových záznamech Jana Jáchyma ze Žerotína v letech 1704 – 1716* (dále jen *Reflexe vídeňského dvora*). Olomouc 2016 (magisterská diplomová práce); a zejména pak VOKÁČOVÁ, Petra: *Sluha tří pánů. Skutečný císařský komorník Jan Jáchym ze Žerotína*. In: VOKÁČOVÁ, P.: *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*. Praha 2014, s. 97 – 157.

²⁷ POLÁCH, D.: *Historie zámku a panství Třemešek*. Štíty 2014, obzvláště s. 68 – 98.

²⁸ STIBOR, Jiří: *Žerotínové*, s. 164.

²⁹ Stibor hovoří např. o Maxmiliánově údajné účasti na bojích u Vídně roku 1683, ale vzhledem k absenci poznámkového aparátu nelze tuto informaci ověřit.

³⁰ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 215 – 239; studie se, jen v nepatrně pozměněné podobě, stala součástí kolektivní monografie o dějinách města Valašského Meziříčí, viz BALETKA, T.: *Meziříčí jako aristokratická rezidence ve*

dvořané, vrchnostenské úřednictvo a personál, zajišťující běžný chod meziříčského zámku. Do autorova prosopografického výčtu se nicméně dostalo také několik osob, které se později od 90. let 17. století pohybovaly též v okolí Maxmiliána Františka. Předkládaná práce se tedy pokusí na Baletkův text navázat, rozšířit jím uváděné informace a zároveň se pokusit několik Baletkových tezí zpřesnit či napravit.

Na závěr lze tedy zkonstatovat, že písemné prameny, týkající se Maxmiliána Františka ze Žerotína, jeho zámeckých sídel a lidí při nich působících, jsou daleko bohatší, než literatura, která Maxmiliánovu existenci sice bere na vědomí, ale hlouběji se jí nezabývá.

1. 2. 1. Termín „dvůr“ a pobělohorská šlechta ve světle soudobé české historiografie

Dějiny pobělohorské české, moravské a slezské šlechty, nebyly ve 20. století, až na několik čestných výjimek, příliš pěstovány.³¹ Obrat nastal teprve po roce 1989 a zejména pak od druhé poloviny 90. let, kdy se začal zájem o dotčenou problematiku výrazně prohlubovat; prvenství patří historikům Václavu Bůžkovi a Pavlovi Královi, kteří se zhostili role editorů a stáli při vzniku rozsáhlých sborníků, věnovaných mj. právě také otázkám „barokní“ šlechty a šlechtických „dvorů“.³² V téže době se již historik Petr Maťa zabýval výzkumem šlechtické prestiže a roku 2004 pak vyšlo jeho objevené a doposud nepřekonané dílo, nazvané *Svět české aristokracie*,³³ ve kterém velmi podrobně pojednal o jednotlivých aspektech života tuzemské raně novověké aristokracie, žijící rovněž v letech po roce 1620.³⁴ Z dalších odborníků je zde nutné uvést alespoň Jiřího Brňovjaka,³⁵ Ivo Cermana, Tomáše Knoze, Jiřího

druhé polovině 17. století. In: BALETKA, Ladislav – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, Eva – POMKLA, Zdeněk: Valašské Meziříčí. Praha 2017, s. 142 – 146.

³¹ Za zmínku zde stojí uvést alespoň třídílnou monografii historika Josefa Pekaře (*1870 – †1937), nazvanou *Kniha o Kostí*. Právě v prvním díle pojednal o příslušnících rodu Černínů z Chudenic (Czerninů), žijících v 17. a 18. století, včetně občasných rozborů jejich osobní korespondence. Všechny tři díly poprvé společně vyšly v pátém vydání z roku 1998, viz PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kostí. Kus české historie*. 5. vydání. Praha 1998. K dalším patřili např. František Hrubý nebo Zdeněk Kalista, k jejichž dílům se dostanu ještě níže v textu; nelze opomenout ani Jaroslava Pánka, který se, téměř jako jediný, věnoval raně novověké šlechtě i za socialismu, viz PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové*. Praha 1989.

³² BŮŽEK, Václav (ed.): *Život na dvorech barokní šlechty (1600 – 1750)*. Opera historica, 5, 1996; BŮŽEK, V. – KRÁL, Pavel: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. Opera historica, 7, 1999; zde rovněž Bůžkovo zhodnocení dosavadní produkce, věnované raně novověké šlechtě, viz BŮŽEK, V.: *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, tamtéž, s. 9 – 28; kolektiv, pod vedením Václava Bůžka, stojí za sepsáním monografie, nazvané *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. I tady bylo pojednáno o lokální raně novověké šlechtě, viz BŮŽEK, V. (a kol.): *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010.

³³ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*. Praha 2004

³⁴ Je třeba mít na paměti, že Petr Maťa se zabýval *aristokracií*, nikoliv *šlechtou* v celém svém rozsahu. Např. rytířstvo tak přirozeně zůstalo stát stranou jeho zájmu.

³⁵ Předně spoluautor edice paměti Kryštofa Bernarda svobodného pána Skrbenského z Hříště (*1615 – †1686), Žerotínova současníka, viz BRŇOVJAK, Jiří (a kol.): *Kryštof Bernard Skrbenský z Hříště: paměti hornoslezského barokního šlechtice*. Ostrava 2010.

Kubeše, Jaroslava Pánka, Aleše Valentu a Petra Vorla, kteří bádání obohacovali a obohacují také o zcela nové poznatky.

Ruku v ruce se zájmem o urozené elity raného novověku jde také zájem o lidské společnosti, obklopující jejich sídla. Česká historiografie se právě v 90. letech 20. století „naučila“ pracovat s termínem *dvůr*, kterým tato společenství označuje a s nímž je možné se setkat také v soudobé slovenské produkci.³⁶ Označení „dvůr“ pro osoby, pohybující se a žijící v okolí šlechty a jejich rezidencí, bylo v minulosti sice běžně užíváno, avšak historik Petr Maťa před operováním s tímto pojmem varuje; podle něj jde o termín ošidný s doposud nikým přesně nedefinovaným významem.³⁷ „Dvoru“ se tak historik vyhýbá a nahrazuje jej termínem „aristokratické služebnictvo“, jímž zastřešuje „*všetchny osoby vázané k aristokratovi služebním poměrem a pobírající za své služby určitou mzdu – od dvořanů a dvorské čeledi ve vlastní aristokratově domácnosti, přes správce a úředníky jednotlivých panství až po placené zpravodaje, agenty a právní zástupce*“.³⁸ Stejně tak nesouhlasně se postavil ke konceptu, jenž dvory dělí na „užší“ a „širší“.³⁹

Ačkoliv jsem se v názvu předkládané bakalářské práce rozhodl využít termínu „dvůr“, s nímž soudobá historiografie i přes veškeré nedostatky stále pracuje, s tezemi Petra Mati jsem se při sledování Žerotínova okolí do velké míry ztotožnil, což je patrné především na rozdělení kapitol č. 3 a 4. na podkapitoly, nesoucí názvy „*V Maxmiliánově blízkosti*“ a „*Vrchnostenské úřednictvo*“, jimiž jsem se pokusil nahradit koncept „užšího“ a „širšího“ dvora: vzhledem k tomu, že někteří Žerotínovi „lidé“ vykonávali své pozice současně jak ve Vízbeku tak v Meziříčí a mezi šlechticovými panstvími, jak naznačují matriční záznamy, volněji cestovali, nebylo možné zařadit je do příliš těsných škatulek, jimiž koncept dvojích dvorů nepochybně je.

Dříve, než přistoupíme ke šlechticově biografii, se nabízí alespoň ještě jedna otázka – můžeme, v případě Maxmiliána Františka Antonína svobodného pána ze Žerotína, stojícího stranou společenského i politického dění v monarchii, vůbec hovořit o „dvoře“? Podobně se před léty ptal už výše zmiňovaný historik a archivář Tomáš Baletka, zabývající se podobným lidským společenstvím, fungujícím kolem obdobně společensky pasivního Bernarda Ferdinanda svobodného pána ze Žerotína. Baletka se domnívá, „*že s drobnými výhradami tak můžeme učinit, neboť společenství lidí žijících na meziříčském zámku splňuje takřka všechny*

³⁶ Pojem se běžně objevuje už ve výše citovaných sbornících Václava Bůžka a Pavla Krále, zná jej také BUKÁČOVÁ, Irena: *Homo faber aulicus. Služebníci a dvořané: unikátní barokní obrazová sbírka zámku Manětín*. Mariánská Týnice 2018.; dále např. LENGYELOVÁ, Thünde: *Život na šľachtickom dvore*. Bratislava 2016.

³⁷ MAŤA, P.: *c. d.*, s. 238 – 240.

³⁸ Tamtéž, s. 240.

³⁹ Tamtéž, s. 240, 243.

*formální znaky, typické pro dvůr. Předně je to existence dvorských úřadů, zvláště hofmistra, stolníka, komorníka, dále fraucimor a také existence početné skupiny zámeckých zaměstnanců, pracujících na poli uspokojování exkluzivních libůstek svých pánů, a ne jen v oblasti běžné správy a údržby zámku a panství“.*⁴⁰

⁴⁰ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 226.

2. Maxmilián František ze Žerotína aneb šlechtic a jeho život

Dne 15. února roku 1654 stanul Jan František Rasch von Aschenfeld, probošt pražské Metropolitní kapituly, v prostorách gotické Parlérovy kaple sv. Václava v katedrále sv. Víta, aby zde oddal mladý šlechtický pár.⁴¹ Ženich, Přemyslav (III.) svobodný pán ze Žerotína,⁴² původem moravský protestant, který katolickou víru přijal teprve v roce 1652,⁴³ se zde oženil s východočeskou šlechtičnou Alžbětou Juliánou z Oppersdorfu.⁴⁴ Dva roky po svatbě se jim narodil první potomek, syn Václav Felix, následovaný bratry Přemyslavem Ottou a Františkem Karlem.⁴⁵ Poklidný život, odvíjející se na severomoravských statcích losinsko-vízmberské linie žerotínského rodu, byl ovšem na samém přelomu let 1661 – 1662 velmi tvrdě přerušen. 14. prosince 1661 zesnul nejstarší syn Václav Felix, přičemž již 7. ledna roku následujícího zemřel i benjamínek František Karel a nakonec, o dva dny později, také prostřední Přemyslav Otto.⁴⁶ Navzdory všem rodinným těžkostem, znásobeným vleklou poddanskou rebelií, která vyvrcholila 24. července 1662 popravou povstaleckých vůdců na nádvoří losinského zámku,⁴⁷ však Alžběta Juliána z Oppersdorfu znova otěhotněla.

2. 1. Dětství a mládí

Očekávaný potomek, chlapec, se manželům narodil 5. září 1662 na hlavním rodovém sídle ve Velkých Losinách;⁴⁸ pro rodiče, kteří se v průběhu necelého měsíce stali bezdětnými, mělo jeho narození velmi velký význam, což dokládá jméno, na něž byl novorozený šlechtic losinským farářem Georgem Leopoldem pokřtěn: Adeodatus (tj. Bohem daný) Maxmilián

⁴¹ AHMP, fond SbM, sig. VÍT N3Z2O1, pag. 34.

⁴² Přemyslav (III.) ze Žerotína (v literatuře často také jako Přemek; *cca 1629 - †24. února 1673, Vízmbek) byl synem Přemyslava (II.) ze Žerotína a Anny Marie Sidonie Šlikové, dcery Jáchyma Ondřeje Šlika, účastníka stavovského povstání, popraveného r. 1621 na Staroměstském náměstí v Praze. Přemyslavův stručný životopisný medailon přináší STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 155.

⁴³ Ke konverzi došlo zřejmě až ve druhé polovině roku 1652, avšak ještě v pozdějších letech se občas objevovaly pochybnosti o Přemyslavově skutečném náboženském citění, viz POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 67 – 69.

⁴⁴ Alžběta Juliána z Oppersdorfu (*23. února 1633 - †15. prosince 1669, Velké Losiny), byla dcerou Václava Otty z Oppersdorfu, majitele Častolovic, Týniště nad Orlicí, Žampachu a jeho manželky Magdaleny Rabenhauptové (či Robmhákové) ze Suché.

⁴⁵ Přesné datum narození Václava Felixe a Přemyslava Otty není známo, avšak na základě informací, obsažených v matričních zápisech o jejich úmrtích, lze soudit, že se narodili v letech 1656 a 1660. František Karel se narodil 14. července 1661 ve Velkých Losinách a za kmotry mu šli strýcové Václav Jan hrabě Michna z Vacinova, Karel Jindřich ze Žerotína na Schönjohnsdorfu, dále pánové Kašpar von Montani, Jan Borovský z Borové a teta Magdalena Ludmila z Oppersdorfu, manželka pozdějšího Moravského zemského hejtmána Františka Karla Libštejnského z Kolowrat, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2, pag. 61.

⁴⁶ Tamtéž, pag. 110, 148.

⁴⁷ TRAPL, Miloš: *Selské bouře na Losinách*. Vlastivědné zajímavosti, č. 20, 1970.

⁴⁸ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2, pag. 118.

Maria Josef. Za kmotry mu byli vybráni Matyáš Oth, Matyáš Wendschuch a Kateřina, dcera Hanse Tadlerse, neurození obyvatelé z blízkého Šumperka.⁴⁹

Dochované písemné prameny nám neumožňují zjistit, kdy a proč se začal Adeodatus Maxmilián Maria Josef podepisovat jako „Maxmilian Franz Antoni“ či „Max Franz“, jak vystupuje od 80. let 17. století. Změna v užívání jmen mohla nastat po přijetí svátosti biřmování, avšak udílení této svátosti na Moravě ve druhé polovině 17. století nebylo vůbec časté.⁵⁰ Z listu sestřenice Maxmiliánovy matky, datovaném 20. prosincem 1665, vysvitá, že byl mezi příbuznými znám jako „Jozífek“.⁵¹

Maxmilián nebyl posledním dítětem Přemyslava ze Žerotína a Alžběty Juliány z Oppersdorfu, nicméně po dobu téměř pěti let byl jediným mužským pokračovatelem losinsko-vízmberských Žerotínů. Sestra Marie Angelina se narodila 8. října 1664,⁵² avšak již 30. března roku následujícího zemřela.⁵³ Lépe na tom byl bratr Jan Jáchym, narozený 1. dubna 1667, jenž se spolu s Maxmiliánem dožil dospělého věku.⁵⁴ O výchově obou sourozenců nemáme žádné zprávy. Lze předpokládat, že jejich vzdělávání a formování probíhalo podobně jako v případě jiných mladých šlechticů té doby; zhruba do doby mezi šestým a sedmým věkem života zůstával malý šlechtic pod dohledem ženské části domácnosti a po dovršení této věkové hranice se jej ujímali mužští vychovatelé.⁵⁵ Pokud byl obdobný model výchovy aplikován i v případě Maxmiliána Františka, pak jeho vzdělávání pod dohledem preceptora nastalo někdy mezi léty 1668 – 1669. Vzhledem k náklonnosti, kterou Alžběta Juliána z Oppersdorfu spolu se svými příbuznými prokazovala příslušníkům Tovaryšstva Ježíšova, je pravděpodobné, že Maxmiliánovo vzdělávání bylo vedeno, či alespoň ovlivněno právě členy jezuitského řádu.⁵⁶

⁴⁹ V pobělohorském období nebylo ničím neobvyklým, když si šlechtická rodina ke křtům svých dětí povolávala za kmotry neurozené, chudé či přímo žebráky. K tomu blíže např. RATAJOVÁ, J. (ed.): *c. d.*, s. 23 – 24.

⁵⁰ ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století* (dále jenom *Osudy moravské církve*). IV. díl dějin olomoucké arcidiecéze. Praha 1987, s. 220 – 221. Ke svátosti mohl Maxmilián teoreticky přistoupit také během svého pražského pobytu, případně v rámci kavalírské cesty.

⁵¹ POLÁCH, D.: *Osudy*, s. 40.

⁵² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2, pag. 216. Kmotři neuvedeni.

⁵³ Tamtéž, pag. 288.

⁵⁴ Tamtéž, pag. 352. Kmotry byli, stejně jako v Maxmiliánově případě, Matyáš Oth, Matyáš Wendschuch a Kateřina Tadlers. Zajímavé je, že sám Jan Jáchym věřil, že se narodil o rok dříve, přičemž s tímto časovým údajem, odporujícím zápisu v matrice, pracovalo i castrum doloris, vybudované v losinském kostele po šlechticově smrti r. 1716, viz VEVERKOVÁ, K.: *Reflexe vídeňského dvora*, s. 11 – 12.

⁵⁵ Ke vzdělávání šlechtických chlapců v raném novověku blíže DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – HOLÝ, Martin – STERNECK, Tomáš – ZELENKA, Jan (a kol.): *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*. Praha 2019, s. 311 – 317.

⁵⁶ Alžbětín otec, pan Jan Otta z Oppersdorfu, byl hejtmanem Hradeckého kraje a členem reformační komise, díky čemuž byl v častém kontaktu s jičínskými jezuiti Adamem Kravařským a páterem Caroniem, které na svá východočeská panství povolal v roce 1625, aby se zde věnovali misijní činnosti mezi místními nekatolíky. Zároveň poskytl útočiště mladému Bohuslavovi Balbínovi, jenž na častolovickém zámku pobýval spolu s matkou Zuzanou Vodičkovou, viz VÁCLAVÍK, Jiří: *Častolovice*. Častolovice 2008, s. 77 – 79; srov. POLÁCH, D.: *Osudy*, s. 39. Kontakty s Balbínem zřejmě udržovala i sama Alžběta Juliána, viz POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 67.

V souvislosti s možným vlivem jezuitů na výuku dětí Přemyslava ze Žerotína a Alžběty Juliány z Oppersdorfu stojí za zmínku, že to byli právě jezuité (Bohuslav Balbín, Jiří Kruger, Dominik Franz Calin de Marienberg), kdo byl pověřen zkoumáním žerotínské historie a genealogie.⁵⁷

Během svého nejranějšího dětství byl Maxmilián František ze Žerotína zároveň svědkem aktivní stavitelské činnosti, která rodovým sídlům ve Velkých Losinách, Vízemberku i Třemešku (něm. Johrnsdorf) vtiskla novou tvář;⁵⁸ Přemyslav ze Žerotína pořizoval nový mobiliář, zval na své rezidence výtvarné umělce, nechával budovat letohrádky (Lieselburg ve Vikýřovicích či letohrádek v zahradě losinského zámku) a své původně renesanční zámecké objekty dával upravovat v duchu módního raného baroka.⁵⁹

Čilý stavební ruch na sídlech Přemyslava ze Žerotína se ale rokem 1669 na delší dobu zastavil.⁶⁰ Alžběta Juliána z Oppersdorfu toho roku opět otěhotněla a po náročném porodu dne 11. prosince 1669 přivedla na svět dceru Marii Josefu.⁶¹ Komplikovaný porod ovšem rodičku vyčerpal natolik, že o čtyři dny později zesnula.⁶² Pohřeb Maxmiliánovy matky proběhl zkraje března roku 1670 ve slezském Kladsku, kde se v tamním jezuitském kostele nacházela rodinná hrobka Oppersdorfů.⁶³ Tou dobou už byla mrtvá také dvouměsíční Marie Josefa, zemřelá 20. února 1670.⁶⁴

⁵⁷ Podle staré rodové legendy, kterou poprvé zachytil Bartoloměj Paprocký z Hlohól ve své práci *Zrcadlo slavného Markrabství moravského* z roku 1593, měl být nejstarším známým předkem rodu pánů ze Žerotína Oleg, syn kyjevského a novgorodského kníže Svjatoslava I. z rodu Rurikovců, blíže PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského, v kterémž jeden každý stav, dávnost, vzácnost i povinnost svau uhléda, krátce sebrané a vydané roku 1593 skrze Bartoloměje Paprockého z Glogol a Paprocké Woly*. Olomvtii 1593, listy LXXXIX. – LXXXXI. (Reprint, Ostrava 1993); trojice jezuitských historiků Paprockého příběh převzala, avšak dle jejich genealogických konstrukcí nebyl žerotínským předkem Oleg, nýbrž jeho bratr Vladimír, velkokníže Kyjevské Rusi v letech 980 – 1015, ženatý s dcerou byzantského císaře Annou Porfýrogennétou. Dominik Franz Calin de Marienberg poté vyhotovil rozsáhlý genealogický přehled, jenž byl roku 1683 vydán v podobě latinského tisku, nazvaného *Virtus Leonina: Ex conspiciio et percelso vetustissimorum ac potentissimorum Russiae ducum sangvine in Zierotiniaie gentis celebre prosapiam vivaci vena lavdabiliter transfusa*, viz STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 75 – 79; POLÁCH, D.: *Pýcha žerotínské urozenosti – řada záhad o původu slavného rodu*. In: POLÁCH, D.: *Historické toulky Šumperskem II. Štíty 2017*, s. 98 - 109; Žerotínům věnovaný originální rukopis Calinovy knihy je dnes uložen v ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 279, sig. VI/238.

⁵⁸ O celkových stavebních aktivitách Přemyslava (III.) ze Žerotína pojednává POLÁCH, D.: *Proměny losinského zámku*, s. 106-121; srov. POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 67 – 69, 73 – 75.

⁵⁹ Tamtéž, s. 69 – 70.

⁶⁰ K závěru téhož roku se váže zajímavá příhoda, popsaná v jednom z listů Přemyslava ze Žerotína olomouckému biskupovi Lichtenstein-Castelcornovi; Přemyslav navštívil Krakov, kde se stal svědkem korunovace nového polského krále Michala Korybuta Wiśniowieckého. Z korunovace se ale Přemyslav vrátil nemocen, protože se připlétl do davu, pod jehož tíhou povolil jakýsi chatrný most a spolu s ostatními nešťastníky spadl do řeky. Dopis byl napsán 13. prosince 1669, dva dny po narození dcery Marie Josefy a dva dny před smrtí manželky Alžběty Juliány, viz ZAO-O, fond Arcibiskupství Olomouc, kart. 79, fol. 485 – 486.

⁶¹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2, pag. 455. Kmotry byli Matyáš Oth a Kateřina Tadlers.

⁶² Tamtéž, pag. 482.

⁶³ POLÁCH, D.: *Osudy*, s. 40. Řeč nad zesnulou šlechtičnou držel v Bratislavě dominikánský převor Ambros Schönhart.

⁶⁴ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2, pag. 529.

Kolotoč rychle po sobě jdoucích úmrtí a pohřbů v rodině losinsko-vízmberských Žerotínů ustal smrtí Přemyslava ze Žerotína. Šlechtic umřel ve věku nedožitých třiačtyřiceti let 24. února 1673 na zámku ve Vízंबरku, odkud byl převezen do Velkých Losin a zde pohřben do krypty farního kostela.⁶⁵

Otcovou smrtí se z Maxmiliána Františka, jemuž táhlo na jedenáctý rok života, a téměř šestiletého Jana Jáchyma, stali sirotci. Protože nebyli zletilí, musel výchovu obou bratří na svá bedra převzít poručník. Zájem o poručnictví projevil Karel Jindřich ze Žerotína, bratr zesnulého Přemyslava, jenž se coby zatvrzelý protestant zdržoval v exilu na slezských panstvích Arnsdorf (dnes Milków v Polsku) a Schönjohnsdorf (dnes Witostowice).⁶⁶ Úřady ale nakonec v „souboji“ o poručnictví upřednostnily Angelu Sibylu, vdovu po Václavovi Janovi Michnovi z Vacínova, podruhé provdanou za Walthera z Galle, starší sestru Přemyslava a Karla Jindřicha.⁶⁷ Hospodářské záležitosti žerotínských majetků poté vedl vrchnostenský hejtman Adam Felix rytíř Vinarský z Kříšova, dle Polácha do funkce dosazený někdy po roce 1673.⁶⁸

Život Maxmiliána Františka v 70. a první polovině 80. let 17. století nám písemné prameny neodhalují. Teta Angela Sibylla z Galle se jej zřejmě snažila pozvolna zapojovat do správy panství, což dokládá ojediněle zachovaná zpráva ze sklonku března 1673, z níž vyplývá, že „z příkazu mladého pána“ byla šumperským dominikánům věnována tři vědra piva, pocházející z vrchnostenského pivovaru v Dolní Olešné.⁶⁹ Drastický dopad na chod velkolosinského, vízmberského a třemešského panství měly čarodějnické procesy, zahájené

⁶⁵ Tamtéž, pag. 670.

⁶⁶ Není jasné, zdali byl Karel Jindřich ze Žerotína (†post 1682) mladším, nebo starším Přemyslavovým bratrem. Do Slezska emigroval zřejmě v průběhu roku 1652 a také díky sňatku s Barborou Juliánou z Maltzan se mu podařilo v prostředí slezské šlechty pevněji zakotvit. Jeho krátký životopis udává STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 154 – 155. Po Barbořině smrti se 11. září 1670 ve vídeňském kostele benediktinského opatství Milostivé Panny Marie u Skotů oženil s Marií Karolínou hraběnkou z Mansfeldu, viz Pfarramt Unsere Liebe Frau zu den Schotten, ID 02-10, fol. 147r – 148r. Přístupné na <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/01-unsere-liebe-frau-zu-den-schotten/02-10/?pg=304> [cit. 16. března 2021]; společně měli syna Přemyslava, jenž ovšem zesnul už roku 1688 a dceru Marii Karolínu Josefu, posléze provdanou za Jana Adama z Herbersteina, blíže STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 155, 163. Vzhledem ke Karlovu sňatku s katolickou hraběnkou z Mansfeldu soudím, že navzdory svému mladickému odhodlání nepřijmout katolictví se nakonec protestantství přeci jenom vzdal.

⁶⁷ Angela Sibylla byla zřejmě dobrou katoličkou, již někdy před rokem 1652 se, navzdory protestantské víře svého otce a bratří, provdala za Václava Jana hraběte Michnu z Vacínova (†1667), syna Pavla Michny z Vacínova, jenž zbohatl na pobělohorských konfiskacích a podílu na činnosti tzv. mincovního konsorcia, viz STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 155 – 156; srov. POLÁCH, D.: *Osudy*, s. 39. Jiří Stibor mylně uvádí, že jejím druhým chotěm byl Ferdinand hrabě Hrzán z Harasova, avšak ve skutečnosti byla podruhé provdána za Walthera hraběte z Galle (von Gall), člena původem irského šlechtického rodu a majitele několika panství ve Slezsku, viz MAŠEK, P.: *Šlechtické rody*. Díl I., s. 262. Podle genealogické nástěnné mapy žerotínského rodu, jejíž jeden exemplář je uložen v RA Žerotínů, byl František Ferdinand Hrzán z Harasova až jejím třetím chotěm, k tomu ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 281, sig. XII/7.

⁶⁸ POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 86; podle Josefa Pilnáčka sloužil Vinarský r. 1663 jako úředník na panství Letovice, viz PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930, s. 150.

⁶⁹ Tamtéž, s. 87.

roku 1678, k jejichž rozpoutání vedla série několika notoricky známých událostí.⁷⁰ Samotné procesy iniciovala poručnice hraběnka z Galle a jejich vedení měl na starosti inkviziční tribunál, sestávající vesměs z žerotínského vrchnostenského úřednictva,⁷¹ v jehož čele stál kandidát práva Jindřich František Boblig z Edelstadtu.⁷² Hon na domnělé čarodějnice se následně táhl po celá 80. léta 17. století a na síle ztratil až počátkem desetiletí následujícího.

Je otázkou, nakolik byl s událostmi, odehrávajícími se v okolí Velkých Losin a Vízemberku, konfrontován dospívající Maxmilián František. Spíše než s brutalitou čarodějnických procesů se náctiletý Žerotín potýkal s vlastním vysokoškolským vzděláváním, o kterém ale nemáme téměř žádné zprávy. Nabízí se srovnání s jeho vrstevníkem Františkem Juliem hrabětem Verdugem z Talavery (*1661 – †1712), jehož studiu a zejména pak kavalírské cestě věnoval několik prací historik Jiří Kubeš.⁷³ Podle Kubeše Verdugo svá vysokoškolská studia zahájil na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě, přičemž zdejší právnickou fakultu absolvoval roku 1681.⁷⁴ Studentem pražské univerzity byl rovněž Maxmiliánův bratr Jan Jáchym ze Žerotína a je tedy nanejvýš pravděpodobné, že podobnou formu mělo i studium staršího z bratří.⁷⁵ Útočištěm žerotínských sourozenců v době jejich pražských studií mohl být

⁷⁰ Hlavní záminkou byl čin Mariny Schuchové, poddané z Vernířovic (něm. Wermsdorf), která se o Květné neděli roku 1678 rozhodla, že si ze sobotínského kostela odnese posvěcenou hostii. Tu chtěla přinést vernířovické porodní bábě Gröerové, jež ji hodlala podat krávkě ve snaze, že díky ní začne zvíře znova dojit. Schuchová však byla odhalena sobotínským farářem Eusebiem Leandrem Schmidtem a předvedena do Losin. Angela Sibyla z Galle poté rozhodla celý případ prošetřit a o pomoc se, prostřednictvím vrchnostenského hejtmana Vinarského z Kříšova, obrátila právě na v Olomouci usedlého Bobliga z Edelstadtu. Celkové příčiny vypuknutí procesů byly ovšem mnohem hlubší a jejich kořeny vedly daleko před rok 1678. Procesům na Šumperku byla dosud věnována široká pozornost. Z dosavadní literatury stojí za zmínku např. KOČÍ, Josef: *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích 16. – 18. století*. Praha 1973, s. 97 – 130; ŠINDELÁŘ, Bedřich: *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. – 17. století*. Praha 1986, s. 187 – 211; NEUBAUEROVÁ, Michaela – POLÁCH, D.: *Zpráva o nevíře. O historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy*. Šumperk 2010, s. 32 – 42; SLAVÍČKOVÁ, Pavla: *Soudce Heinz Friedrich Boblig z Edelstadtu*. In: ELBEL, Martin – JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města*. 1. úvodní svazek. Olomouc 2010, s. 174 – 182; zajímavý pohled na roli olomouckého biskupa Karla II. z Lichtensteinu-Castelcornia v čarodějnických procesech přináší PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Vzpomínání na biskupa: konstrukce paměti ve funerálních památkách a historiografii 18. až 20. století*. In: JAKUBEC, O. (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornia (1624 – 1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 51 – 56.

⁷¹ Byli to hejtman Adam Felix Vinarský z Kříšova, rentmistr (důchodní písař) Kristián Meyer, purkrabí František Václav Vraný, správce hamrů Jan František Richter a polesný Kryštof Zeidler, viz ŠINDELÁŘ, B.: *c. d.*, s. 189; torturu na uvězněných prováděl kat Jakub Hay, jehož taxi za vykonané úkony udává NEUBAUEROVÁ, M. – POLÁCH, D.: *c. d.*, s. 36.

⁷² Tamtéž, s. 34 – 35.

⁷³ KUBEŠ, Jiří: *Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681 – 1683* (dále jen *Tři pohledy*). *Folia Historica Bohemica*, 25, 2010, č. 2, s. 29 – 64; KUBEŠ, J.: *Náročná dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620 – 1750)* (dále jen *Kavalírské cesty*). Pelhřimov 2013, s. 144 – 149. Dovolím si také připomenout, že František Julius Verdugo se několik let po návratu ze své kavalírské cesty (1687) oženil s Johannou Františkou Pavlovskou z Pavlovic, dcerou Maxmiliánovy sestřence ze 4. kolena Margaretou Florentinou ze Žerotína (†1687), příslušnicí falckenberské větve rodu.

⁷⁴ KUBEŠ, J.: *Tři pohledy*, s. 35.

⁷⁵ O pražském studiu Jana Jáchyma ze Žerotína hovoří genealogická nástěnná mapa, vytištěná právě v první polovině 80. let 17. století, pocházející ze sbírek zámku Velké Losiny, viz POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 95 – 96.

tzv. Míškovský dům, rozkládající se v Široké ulici na Novém Městě pražském, který 18. dubna roku 1681 zakoupila jejich teta a poručnice Angela Sibyla z Galle od paní Magdaleny Juliány Alžběty von Decken, rozené Pray von Gaysselsberg.⁷⁶ Sama Angela Sibyla z Galle, ač původem protestantská Moravanka, byla s prostředím pražské a středočeské šlechtické společnosti pevně spjatá; po svém prvním choti Michnovi z Vacínova zdědila několik okolních statků a z Prahy řídila také záležitosti, týkající se vzdálených severomoravských panství.⁷⁷

Důležitou roli v životě mladého šlechtice, žijícího v 16. až 18. století, hrála tzv. kavalírská cesta.⁷⁸ Šlechtici se během ní zpravidla zúčastňovali výuky na předem vybraných evropských univerzitách a za doprovodu hofmistra, preceptora či jiných služebníků putovali několika let kontinentem, nejčastěji pak jeho západní částí.⁷⁹ Primární úlohou těchto cest ovšem nebylo z urozeného mladíka udělat vzdělance, nýbrž kavalíra a pozornost tak byla soustředěna převážně na tzv. šlechtická cvičení, k nimž mj. patřila jízda na koni, šerm, tanec nebo kreslení.⁸⁰ Zároveň nelze opomenout vliv takto koncipovaných vzdělávacích cest na celkové rozšíření společenských, kulturních či geografických horizontů svých absolventů.⁸¹

Ačkoliv víme, že tradice kavalírských cest byla v případě losinsko-vízmberských Žerotínů silná,⁸² tak o „grand tour“ Maxmiliána Františka ze Žerotína nemáme prakticky žádné zprávy. Jediným vodítkem, jež nám tuto etapu Maxmiliánova vzdělávání pomáhá osvětlit, je text na losinském exempláři žerotínské genealogické nástěnné mapy z počátku 80. let 17. století, který praví, že v době jejího vydání pobýval na studiích v Paříži.⁸³ Právě Francie krále Ludvíka XIV. patřila mezi mladými šlechtici, cestujícími na sklonku 17. století, mezi

⁷⁶ AHMP, fond Sběrka papírových listin - IV. oddělení, sig. AMP PPL IV – 7997.

⁷⁷ POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 86. Šlo o drobnější statky Břežany a Lešany; PAULO, Roman: *Dějiny Drahanovic do roku 1848*. Olomouc 2015 (magisterská diplomová práce), s. 49.

⁷⁸ Fenomén kavalírských cest v prostředí naší „barokní“ šlechty zkoumal již zmiňovaný KUBEŠ, J.: *Kavalírské cesty*; problematikou se detailněji zabýval také Petr Maťa, viz MAŤA, P.: *c. d.*, s. 307 – 327; stručně o významu kavalírských cest pro mladé šlechtice pojednává DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – HOLÝ, M. – STERNECK, T. – ZELENKA, J. (a kol.): *c. d.*, s. 317.

⁷⁹ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – HOLÝ, M. – STERNECK, T. – ZELENKA, J. (a kol.): *c. d.*, s. 317.

⁸⁰ MAŤA, P.: *c. d.*, s. 309.

⁸¹ Tamtéž, s. 317; srov. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – HOLÝ, M. – STERNECK, T. – ZELENKA, J. (a kol.): *c. d.*, s. 317.

⁸² Už Humprecht Jan Černín z Chudenic psal 30. října 1646 z Paříže své matce Zuzaně, že „jsou zde moc německejch pánů, že ve třech čtvrti lista psaní jedno dostanou a jejich s velkým štěstím domů taky přijde, ježto takměř každou poštu píšou a někerejm se zle vede, neb jim za tak dlouhej čas taky vexl schází pro nedostatek psaní, jako panu Žerotínovi, pí hrabě Michnový bratru (...) a jinejm rakouskejm mnoha pánům“, viz KALISTA, Zdeněk: *Korespondence Zuzany Černínové*. Praha 1941, s. 130; Maxmiliánův bratr Jan Jáchym se na svou kavalírskou cestu vypravil někdy po únoru 1686, kdy byl císařem Leopoldem I. prohlášen plnoletým, viz VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 583; Maxmiliánův synovec, hrabě Jan Ludvík ze Žerotína (*1691 – †1761), zahájil cestu v roce 1713 a navštívil mj. Spojené provincie nizozemské či Velkou Británii, blíže STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 169.

⁸³ Stojí tam: „nunc Paris in Gallia degens magnam de se spes Familiae ac Patriae suae pollicetur“, viz Národní památkový ústav (dále jenom NPÚ), Územní odborné pracoviště v Olomouci (dále jenom ÚOP), zámek Velké Losiny, inv. č. VL06054.

nejlákavější destinace;⁸⁴ již zmiňovaný František Julius Verdugo zde strávil v letech 1682 – 1683 téměř osm měsíců a nutno říci, že se v zemi krále Slunce nesoustředil jenom na studium, ale pozornost mimo jiné věnoval také nákupu oblečení, módních doplňků a jednomu galantnímu dobrodružství.⁸⁵ V souvislosti s touto dobovou fascinací Francií jsou pak velmi zajímavé tištěné partitury oper francouzského hudebního skladatele Jeana Baptisty Lullyho, stejně jako francouzské hlasové knihy, dochované ve sbírkách losinského zámku.⁸⁶ Literatura jejich pořízení a užívání obvykle přičítá Maxmiliánovu bratrovi, Janovi Jáchymovi,⁸⁷ avšak dosud nebyl nalezen žádný doklad, který by tuto domněnku potvrzoval.⁸⁸

Žerotínův návrat z cest lze zasadit někdy před 14. červencem 1685, kdy se coby „*Herrn Maximiliano Francisco Antonio, Herrn von Zierotin auf Ullersdorff*“ objevuje v listině, kterou mu Jan Friedrich svobodný pán von Nimptsch, hejtman knížectví Svidnického a Javorského, postoupil výnos roční činže ze zahrady ve slezské Kamenici (něm. Alt Kemnitz, dnes Stara Kamienica).⁸⁹ Samotné kamenické panství se nacházelo v rukách Maxmiliánovy tety, kterou von Nimptsch v listině tituluje jako „*verwitibter Gräfin von Gall*“; je možné, že celé řízení kolem zahrady souviselo se smrtí Walthera hraběte z Galle, ovšem o něm se listina nezmiňuje.⁹⁰

Znova se Maxmilián v písemných pramenech objevuje o čtyři měsíce později, 12. listopadu 1685, kdy od poddaných losinského a vízberského panství přijal kvitanci na 500 zlatých rýnských.⁹¹ Prostředky nutně potřeboval, život šlechtického mládence totiž pomalu končil – čekala na něj správa žerotínských majetků a ve Smilkově, rozloženém při hranicích středních a jižních Čech, byly připravovány plány na jeho svatbu.

2. 2. Spolumajitelem otcovských statků

Dědictví po Přemyslavovi (III.) ze Žerotína obsahovalo čtveřici panství, z nichž největší byly Velké Losiny a Vízmbek, zabírající také horské hřebeny Jeseníků. Společně s nadohled ležícím panstvím třemešským tvořily tyto rodové majetky relativně kompaktní celek, z něž vybočovalo pouze nevelké panství Drahanovice, situované na úpatí kopce Velkého

⁸⁴ KUBEŠ, J.: *Kavalířské cesty*, s. 48 – 49.

⁸⁵ KUBEŠ, J.: *Tři pohledy*, s. 50 – 51.

⁸⁶ SEHNAL, Jiří: *Hudba u Žerotínů*. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce, 1998, č. 1, s. 46 – 48.

⁸⁷ Např. POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 96.

⁸⁸ Jiří Sehnal dokonce připouští domněnku, že hlasové knihy mohl do Losin přivést až Jan Ludvík, syn Jana Jáchyma, k tomu blíže SEHNAL, J.: *Hudba u Žerotínů*, s. 48.

⁸⁹ ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 9, sig. 938.

⁹⁰ Ještě v roce 1870 se v dolnoslezském cisterciáckém klášteře v Grüssau (dnes Krzeszów) nacházel Waltherův náhrobek, na němž stálo, že zemřel roku 1685, viz HOVERDEN-PLENCKEN, Adrian Joseph: *Schlesiens Grab-Denkmaale und Grab-Inschriften*. II. Heft. Breslau 1870, s. 88. Podobně jako Maxmilián, získal nárok na výnos z roční činže ze zahrady v blízkém Reibnitzu (dnes Rybnica) také Jan Jáchym, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 8, sig. 937.

⁹¹ AHMP, fond Sběrka papírových listin - V. oddělení, sig. AMP PPL V – 1340.

Kosíře, jež bychom našli zhruba 13 kilometrů západně od centra Olomouce.⁹² Jejich řízení se Maxmilián František ze Žerotína ujal už roku 1686 i s bratrem, avšak ten je zřejmě nespravoval přímo, neboť víme, že v únoru 1686 hodlal vycestovat do zahraničí.⁹³ V losinské matrice nacházíme Maxmiliánovo jméno poprvé 31. srpna 1686, kdy se dal, coby kmotr, zastupovat při křtu Kašpara Josefa, syna Kašpara Bresslingena, slouhy z losinských lázní.⁹⁴

Podle některých starších autorů, věnujících se čarodějnickým procesům na Šumpersku, to byli právě mladí Žerotínové, kdo usiloval o co nejrychlejší zastavení práce inkvizičního tribunálu Jindřicha Bobliga z Edelstadtu na svých panstvích.⁹⁵ Drahomír Polách ovšem upozorňuje, že poslední exekuce údajných čarodějů proběhla až roku 1689, tedy tři roky poté, co se Žerotínové ujali správy statků, přičemž rozsudek smrti byl za ta léta vynesen nad 17 osobami.⁹⁶ Maxmilián František ze Žerotína navíc hned v roce 1686 odměnil inkviziční tribunál vysokými peněžními odměnami, jejichž výše se vyšplhala téměř k 1 000 zlatým.⁹⁷ Běsnění bylo oficiálně ukončeno teprve roku 1692, nicméně i potom nechával Jan Jáchym ze Žerotína ve vězení dvě ženy, které se, ač absolvovaly všechny stupně tortury, nikdy k čarodějnictví nepřiznaly.⁹⁸ Chování obou sourozenců mohl poznamenat obyčejný lidský strach, jenž tehdejší člověk vůči jedincům, nařknutým z provozování magie, pociťoval – vrchnosti navíc bývaly ve věci čarodějnictví neústupnými, neboť v něm viděly dílo samotného ďábla.⁹⁹

Členem inkvizičního tribunálu byl také vrchnostenský hejtman rytíř Adam Felix Vinarský z Kříšova, který až do 12. dubna 1686 pečoval o běžný chod rozsáhlé žerotínské majetkové držby; toho dne šlechtic zemřel a o pět dní později byly jeho ostatky pohřbeny v žerotínské kryptě losinského kostela.¹⁰⁰ Vinarského příbuzenstvo ovšem v okolí Žerotínů setrvalo i nadále, např. kmotrou výše zmíněného Kašpara Josefa Bresslingena byla Vinarského dcera Alžběta, jistý Václav Vinarský z Kříšova se na sklonku 90. let 17. století

⁹² Stručné dějiny těchto panství spolu s posloupnostmi majitelů lze najít v HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Vydání 2. Praha 2004, s. 527 – 529, 583, 587 – 590; k Drahanovicím přináleželi ještě tři poddaní z blízké vsi Vojnice, o nich podrobněji PAPAŽÍK, David: *Dějiny obcí Těšetice, Rataje a Vojnice*. Těšetice 2003, s. 71 – 73.

⁹³ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 29, sig. I/11; srov. VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 583.

⁹⁴ Dal se zastoupit Janem Řehořem Braunerem, toho času svým komorníkem, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 62.

⁹⁵ ŠINDELÁŘ, B.: *c. d.*, s. 210.

⁹⁶ POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 93; srov. NEUBAUEROVÁ, M. – POLÁCH, D.: *c. d.*, s.

⁹⁷ POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 93 – 94.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ KOČÍ, J.: *c. d.*, s. 13; VAN DÜLMEN, Richard: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století)*. III. díl. Praha 2006, s. 85 – 88.

¹⁰⁰ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 30. Zapisovatel uvedl, že jako hejtman sloužil Žerotínům dlouhých 18 let, což by znamenalo, že jej do úřadu přijímal již Maxmiliánův otec Přemyslav v roce 1667. Tato poznámka odporuje tvrzení Drahomíra Polácha, podle něž byl Vinarský jmenován hejtmanem až po Přemyslavově smrti někdy kolem r. 1673, viz POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 89.

objevuje ve funkci losinského zámeckého štolby¹⁰¹ a zhruba v té stejné době měla hrabata Lichtenstein-Castelcorno na svém zámku v sousedním Bludově za vrchního „dvorského“ šenka rytíře Řehoře Vinarského z Kříšova.¹⁰² Vdova po hejtmanovi Adamovi, paní Marie Johanna Kottulinská, žila po manželově skonu na žerotínském zámečku v Maršíkově, kde také již 28. června 1686 zemřela.¹⁰³ Podle Mileny Kallerové, autorky inventáře k archivnímu fondu Velkostatek Velké Losiny, měl hejtmanskou funkci v letech 1685 – 1686 vykonávat Jan Arnošt Tätzler, nicméně důvod, proč v čele žerotínské správy tenkrát stáli dva hejtmani, zůstává nejasný.¹⁰⁴ Po Vinarském a Tätzlerovi je post hejtmana losinského panství předán Adamovi Kazimírovi Tiltzerovi, který jej vykonával až do své náhlé smrti dne 18. července 1691.¹⁰⁵ Tou dobou však již Maxmilián František ze Žerotína soustředil svou pozornost na Vízmberk, kde pro něj začínala pozvolna pracovat jeho vlastní vrchnostenská správa, zcela nezávislá na té losinské.

Kolem zámku ve Velkých Losinách, zvoleném hlavním sídle mladých pánů, se v době po roce 1685 začal rovněž pozvolna ustanovovat jejich vlastní hofštát, jenž byl, jak naznačující matriční zápisy, do velké míry společný pro oba bratry a rozdělil se až poté, co mezi nimi došlo roku 1691 k majetkové dělbě: oběma sloužil sekretář František Maxmilián Obislav,¹⁰⁶ funkci hofmistryně držela paní Helena Unherdt,¹⁰⁷ žerotínské koně a stáje měl na starosti Karel Leschagi.¹⁰⁸ Jestliže se zámecká společnost rozhodla opustit rezidenci a vydat se na cesty kočárem nebo sáněmi, byl zde „starý kočí“ Jan Waldter, jehož syn Jan Jiří sloužil na losinském zámku jako stráž.¹⁰⁹ Specifickými obyvateli losinského zámku byli vysloužilí zaměstnanci;

¹⁰¹ Losinskému štolbovi rytíři Vinarskému se narodily dvě děti: syn Jan Inocenc (*29. května 1699, Velké Losiny - †11. července 1699, Velké Losiny) a dcera Kateřina Terezie Barbora (*25. listopadu 1700, Maršíkov), viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 288, 315; ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 151.

¹⁰² Rytíř Řehoř Vinarský je zmiňován jako „Oberhofschencken zu Blauda“ (27. října 1698), viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 85.

¹⁰³ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 32.

¹⁰⁴ KALLEROVÁ, Milena: *Velkostatek Velké Losiny (1475) 1560 – 1945*. Inventář. Janovice 1989, s. 5. Tätzlerovo angažmá snad mohlo souviset s Vinarského vyšším věkem (v době své smrti, r. 1686, měl Vinarský údajně 59 let, viz poznámka č. 100.

¹⁰⁵ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 68; žerotínským hejtmanem musel být v letech 1688/1689 – 1691, nicméně dosavadní literatura jeho jméno nezná a po Tätzlerovi uvádí až hejtmana Sartoriho (od r. 1691), viz KALLEROVÁ, M.: *c. d.*, s. 5; srov. POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 98; ještě 25. února 1688 svědčil při sňatku Bernarda Büttnera, při němž je zapsán jako losinský důchodní písař, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 28; vdova po Tiltzerovi, paní Anna Kateřina, se 11. srpna 1692 provdala za losinského obročního a kontribučního písaře Adama Reicholdta, tamtéž, pag. 48 – 49.

¹⁰⁶ Zmíněn 10. října 1686, blíže ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 64.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž; příjmení by se snad dalo přepsat jako Lešaj. Dne 15. prosince 1688 se mu narodil syn, který ale ještě téhož dne, bez přijetí křtu, zemřel, blíže ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 47.

¹⁰⁹ Jan Jiří Waldter, „gefaltener Schildwacht“, zemřel 30. prosince 1689 kolem sedmé hodiny ranní ve věku 29 let na losinském zámku, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 54.

k těm patřil také údajně dvaadevadesátiletý Michael Unherdt, jenž zřejmě sloužíval Přemyslavovi (III.) ze Žerotína, případně ještě jeho otci a strýci, zemřelý 28. srpna 1688 aniž by před smrtí přijal svaté přijímání, což zapisovatel zdůvodnil Unherdtovou slabostí, jež mu znemožňovala pohybovat jazykem.¹¹⁰ Podobně se stala zámecká rezidence domovem pro Mařenku Glaserovou, někdejší komornou Alžběty Juliány z Oppersdorfu.¹¹¹ Přímo Maxmilián František měl k ruce svého vlastního komorníka Michala Jana Řehoře Braunera, jenž svého pána následoval i poté, co se z Losin přestěhoval do Vízberku.¹¹² V komparaci s následujícími dekádami jsou však zjištěné informace o dvoře mladých Žerotínů pouze velmi kusé.

Velkou změnou v Maxmiliánově dosavadním životě byl sňatek. Jeho manželkou se stala sotva dvacetiletá Barbora Salomena Zuzana z Talmberka, v rodině známá pod německou zdobnělinou „Baberle“,¹¹³ rodačka ze Smilkova u Benešova.¹¹⁴ Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem, objasňujícím vazby Maxmiliána a jeho nejbližších na pražské prostředí, není překvapivé, že při výběru nevěsty sáhl právě do řad středočeské nobility. Lze předpokládat, že roli jakési „prostřednice“ mezi Maxmiliánem a Talmberky sehrála Angela Sibyla z Galle; vždyť Barbořin otec, pan Jan Maxmilián Sezima z Talmberka, patřil ke špičkám tehdejší společnosti, vykonával funkci komorního rady, přísedícího lenního a komorního soudu království českého a mimo to mu patřila panství Černovice, Hořice, Prčice, Smilkov a Suchomasty.¹¹⁵ O sňatku vypovídá předmanželská svatební smlouva, uzavřená 20. července 1687 na neuvedeném místě, jejíž opis se uchoval ve fondech kroměřížského Lenního dvora.¹¹⁶ Platnost smlouvy svými pečetěmi stvrdili Zikmund Leopold svobodný pán Sak z Bohuňovic, Milota Ferdinand svobodný pán Petřvaldský z Petřvaldu, Friedrich Pruskauer z Freyenfelsu a Jan Arnošt Vilibald Allman z Allmsteinu. Obdobně, jako místo vyhotovení smlouvy, je neznámé i místo, kde Maxmilián a Barbora svátost manželství uzavřeli. Stejně tak nejisté jsou okolnosti kolem svatby

¹¹⁰ „Ohne genüssing der Heilige Communion in deme er shon all zu Schwach gewesen und die Zung mit bewegen können“, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 45.

¹¹¹ Zemřela v Losinách 11. září 1693 ve věku údajných 63 let, viz tamtéž, pag. 90.

¹¹² Poprvé 10. října 1686, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 64.

¹¹³ Její zdobnělá přezdívka „Baberle“ je poprvé uvedena už 9. července 1684, kdy se ještě jako „urozená její milost panna“ stala kmotrou Františka Augusta, syna smilkovského vrchnostenského úředníka Jiřího Klampéry, SOA Praha, fond SbM, kniha Arnoštovice 01, fol. 79r; svou přezdívku užila také při podpisu předmanželské svatební smlouvy.

¹¹⁴ Narodila se 10. srpna 1667 na zámku ve Smilkově do rodiny Jana Maxmiliána Sezimy z Talmberka a Johanny Františky Vratislavové z Mitrovic, pokřtěná byla na jméno Salomena Zuzana Barbora, ovšem, jak vyplývá z pozdějších písemných pramenů, z neznámých příčin upřednostňovala odlišnou kombinaci svých křestních jmen, viz SOA Praha, fond SbM, kniha Prčice 01, fol. 19r (pag. 27).

¹¹⁵ Jako majitel těchto statků je uveden v předmanželské smlouvě své dcery, viz poznámka níže.

¹¹⁶ ZAO-O, fond LD Kroměříž, inv. č. 8633, kart. 557, fol. 26v – 32r.

Maxmiliánova bratra Jana Jáchyma, jehož manželkou byla zřejmě od roku 1688 slezská šlechtična Ludovika Vilemína z Lilgenau.¹¹⁷

Manželský život ovšem bratřím nebránil v divokých loveckých výpravách, při nichž Žerotínové nehleděli, kde začínají nebo končí hranice jejich panství. Roku 1690 několikrát pronikli na panství úsovské a zábřežské, majetky Jana Adama Ondřeje knížete z Liechtensteina, kde svými štvanicemi divé zvěře poškozovali polnosti a vlčí jámy.¹¹⁸ Zde se můžeme alespoň letmo dotknout Maxmiliánovy povahy – když byli Žerotínové při jednom z lovů nacytáni liechtensteinovými poddanými, došlo mezi nimi a jedním z bratrů k roztržce; Maxmilián František ze Žerotína poté adresoval úsovskému hejtmanovi zdvořilý omluvný list, ovšem Jan Jáchym se urazil, k listu svůj podpis nepřipojil a naopak sepsal vlastní dopis, v němž knížeti mimo jiné oznámil, že v lovech na knížecích panstvích bude pokračovat i nadále.¹¹⁹

Bratrská spoluvláda na otcovských statcích neměla dlouhého trvání. Už roku 1689 začali sourozenci jednat o rozdělení panství na stejné díly, avšak ke svému konci dospěla rokování teprve v listopadu 1691.¹²⁰ Jan Jáchym ze Žerotína si ponechal panství Velké Losiny a blízký Třemešek, Maxmiliánovi Františkovi připadl Vízmberek spolu s na Hané ležícími Drahanovicemi; Drahomír Polách se domnívá, že rozdělení majetku, během nějž mladší bratr „získal překvapivě rodové losinské panství“, patrně „vycházelo z fyzických dispozic obou chlapců, kdy naději na pokračování rodu zaručoval spíše Jan Jáchym, což se také potvrdilo, protože Maxmilián František zemřel, ačkoliv byl dvakrát ženatý, bez dědiců“.¹²¹

Nicméně, ať už byly rodinné a majetkové strategie mezi mladými Žerotíny jakékoliv, rokem 1691 končí, po několika desetiletích, společná správa drahanovického, losinského, třemešského a vízmberského panství. Bratři si začali své majetkové domény vést každý po svém, přičemž největších změn doznal právě Maxmiliánův Vízmberek, který se stal na krátkou dobu středobodem Maxmiliánova života. Definitivní tečkou za mladými léty pánů ze Žerotína byla smrt jejich tety a dlouholeté poručnice, Angely Sibyly, někdy od sklonku 80. let 17. století

¹¹⁷ STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 165 – 166.

¹¹⁸ VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 111 – 113.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 112.

¹²⁰ Praměny, uložené ve fondu RA Žerotínů, zabývající se problematikou sourozenecké majetkové dělby, uvádí VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 583.

¹²¹ POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 94; takový názor ale zjevně nesdílel Bernard Ferdinand ze Žerotína, Maxmiliánův vzdálený bratranec, jenž, jak ještě bude uvedeno dále v textu, svému losinsko-vízmberskému příbuznému o rok později odkázal jedno z největších moravských panství, alodní statek Rožnov-Krásno, ačkoliv měl naživu svou vlastní dceru i vnoučata.

potřetí provdané za Ferdinanda Maxmiliána hraběte Hrzána z Harasova;¹²² stárnoucí šlechtična zesnula 3. listopadu 1695 na manželově zámku v severočeském Červeném Hrádku.¹²³

2. 3. Od zisku rožnovsko-krásenského panství až do smrti

Tyto řádky budou nanejvýš stručné, neboť valná část Maxmiliánova života v letech 1691 – 1706 bude předmětem různorodého nazírání v následujících kapitolách. Na rozdíl od svého bratra Jana Jáchyma a švagrové Ludoviky Vilemíny, jež zcela pohltil pestrý život u císařského dvora ve Vídni,¹²⁴ upřednostnili Maxmilián František s Barborou Salomenou ústraní venkovských sídel. Spolu se svým početným doprovodem cestovali mezi Drahanovicemi a Vízemberkem, k nimž po smrti Maxmiliánova bratrance Bernarda Ferdinanda ze Žerotína přibyl také dům na olomouckém Dolním náměstí¹²⁵ a rozsáhlý zámek ve Valašském Meziříčí, centrum alodního panství Rožnov-Krásno a biskupského léna Meziříčí. Život bezdětného šlechtického páru plynul pravidelným rytmem, manželé se stávali vyhledávanými kmotry jak pro děti urozených přátel a sousedů, tak pro potomky neurozených měšťanů a svých vlastních poddaných.¹²⁶ Nic ale netrvá věčně a také Maxmiliánovo manželství po devíti letech skončilo; Barbora Salomena z Talmberka zemřela 12. července 1696, ve věku nedožitých 29 let, na meziříčském zámku a její ostatky pohřbili v žerotínské kryptě místního farního kostela Nanebevzetí Panny Marie.¹²⁷

Z matričních zápisů lze vyčíst, že po Barbořině skonu začal Maxmilián František ze Žerotína pozvolna rezignovat na Drahanovice i Vízemberk. Do roku 1700 obě tato panství

¹²² ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 281, sig. XII/7. Třetí Angelin choť byl velkým mecenášem umění, financujícím především známého barokního sochaře a řezbáře Jana Brokoffa, jehož snad ještě známější syn, Ferdinand Maxmilián, se narodil v Červeném Hrádku, kde Hrzán sídlil, viz POLLAK, Oskar: *Johann und Ferdinand Maximilian Brokoff. Ein Beitrag zur Geschichte der österreichischen Barockplastik*. Prag 1910, s. 10.

¹²³ SOA Litoměřice, fond SbM, inv. č. 3264, sig. 70/1, pag. 512. Přesný datum Angelina úmrtí nebyl dosud znám, Jan Březina uvádí rok 1685, zatím co Erich Šefčík správně soudil, že zesnula roku 1695, avšak přesné místo ani datum nevedl, viz BŘEZINA, Jan: *Šumperský okres, staroměstský okres, vízberský okres*. Brno 1932, s. 200 – 201; ŠEFČÍK, Erich: *c. d.*, s. 40; rok 1695, nicméně bez dalších podrobností, znal též STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 155; o tom souhrnně POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 93.

¹²⁴ Jan Jáchym ze Žerotína obdržel komornický klíč od císaře Leopolda I. Habsburského již roku 1686, ale skutečným císařským komorníkem následníka trůnu arcivévody Josefa byl jmenován až o jedenáct let později, viz VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 97 – 98; zároveň se těšil z titulů císařského rady, přísedícího moravského zemského soudu a po roce 1711 též z funkce hlavního lovcího císařovny Amálie Vilemíny Brunšvicko-Lüneburské, vdovy po císaři Josefovi I., blíže VEVERKOVÁ, K.: *Reflexe vídeňského dvora*, s. 11.

¹²⁵ Dům dnes nese čp. 109/29, viz NATHER, Wilhelm: *Kronika olomouckých domů*. Díl I. Olomouc 2007, s. 177 – 179.

¹²⁶ Prozatím se mi podařilo dohledat celkem 60 Maxmiliánových kmotřenců, pocházejících z farností Brno (kostel sv. Jakuba), Kelč, Lešná u Valašského Meziříčí, Moravičany, Olomouc (kostel sv. Mořice), Valašské Meziříčí, Velké Losiny a Vsetín. Spolu s Barborou Salomenou z Talmberka byli kmotry dohromady 13 dohledaných dětí v rozmezí let 1690 – 1696.

¹²⁷ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 167v. O rok později zesnul i její bratr, Václav Vilém z Talmberka, poslední mužský příslušník smilkovské rodové větve, viz MAŠEK, P.: *Šlechtické rody*. Díl II., s. 349.

odprodal a ponechal si pouze východomoravské majetky a olomoucký dům.¹²⁸ Podporoval kolonizační aktivity, započaté už jeho předchůdci, jejichž cílem bylo východní části rožnovsko-krásenského panství, pokryté beskydskými kopci, přeměnit v obyvatelnou a hospodářsky využitelnou oblast, což se odrazilo zejména v ustanovení nové osady Prostřední Bečvy kolem roku 1703.¹²⁹ V témže roce, po necelých sedmi letech vdoveckého života, jej zřejmě rodové zájmy dotlačily, aby se oženil znova; z Meziříčí odcestoval do dalekých Jaroměřic, ležících poblíž Jevíčka, kde se 13. února 1703 oženil s Marií Antoníí Šubířovou z Chobyně.¹³⁰

Nenaplněné manželství ale skončilo už o tři roky později. Maxmilián František ze Žerotína zesnul po delším trápení 29. března 1706 na zámku v Meziříčí. Šlechticovo tělo bylo pohřbeno v kryptě farního kostela, po boku jeho první manželky a zesnulých příbuzných z vyhaslé meziříčské větve rodu.¹³¹

¹²⁸ STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 164.

¹²⁹ MALINA, Karel Jan: *Ke vzniku obce Prostřední Bečvy*. In: MALINA, K. J.: *Prostřední Bečva 1703 – 1850. Vybrané kapitoly z historie obce*. Horní Bečva 2012, s. 4 – 7.

¹³⁰ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 161r. Ačkoliv meziříčská matrika uvádí, že svatba proběhla přímo v Jaroměřicích („*Copulati sunk Jaromgeržicy*“), v tamní matrice jsem ji nenašel. Marie Antonie Šubířová z Chobyně se narodila neznámého data (snad ve druhé polovině 80. let 17. století) do rodiny Františka Julia Šubíře z Chobyně a jeho manželky Kateřiny, dcery původem polského šlechtice Petra Sudy-Prosyowského herbu Srzeniawa. Šubířova nevlastní matka, Anna Marie ze Žerotína, byla sestrou Maxmiliánova otce Přemyslava. Prozatím nejpodrobněji se genealogii rodu Šubířů, žijících v raném novověku, věnoval Alfons Ševčík, jehož studie obsahuje též neúplný rozrod potomstva Matěje Šubíře, v němž Maxmilián František ze Žerotína figuruje jako „Antonín z Žerotína“, viz ŠEFČÍK, Alfons: *Po stopách Šubířů z Chobyně*. Sborník Jednoty starých českých rodů v Praze, XI, 1946, č. 3 – 4, s. 80 – 121.

¹³¹ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 1v.

3. Dvůr ve Vízंबरku

Pokud bychom se z centra Velkých Losin vypravili po silnici I/44 směrem na Jeseník, dorazili bychom do obce, jež v současnosti nosí název Loučná nad Desnou. Vesnice je situována v relativně úzkém údolí horního toku řeky Desné, nadohled vrcholů Červené hory, Červenohorského sedla, Lískovce, Kluče a Spáleného vrchu. Lokalita byla původně známá pod názvy Viesenberk či Vízंबरk, přičemž šlo o počestlé tvary německého označení Wiesenberg.¹³² Během 19. století Vízंबरk zažíval mimořádný rozmach díky působení průmyslnického a do šlechtického stavu povýšeného rodu Kleinů, jejichž předkové, žijící v 17. a 18. století, byli prostými poddanými žerotínského losinského panství.¹³³ Ještě v roce 1930 žilo ve Vízंबरku více než 2 000 obyvatel německé národnosti a není tedy překvapivé, že o osm let později se ves ocitla v zabraných Sudetech.¹³⁴ Po roce 1945 byla část německého obyvatelstva vysídlena a vesnice si prošla náročnou demografickou proměnou, kterou završilo rozhodnutí, dle něžž byl roku 1949 Vízंबरk přejmenován na Loučnou nad Desnou.¹³⁵

Před více než třemi stovkami let však údolí řeky Desné vypadalo zcela jinak – vesnice ještě neexistovala a kraji tak dominovaly objekty poměrně rozlehlého zámeckého areálu,¹³⁶ jenž byl od roku 1691 hlavním sídlem Maxmiliána Františka Antonína svobodného pána ze Žerotína. Jak vypadala a jak fungovala zámecká společnost, která sídlo a jeho zázemí naplňovala životem?

3. 1. O panství a jeho sídle

Oblast budoucího Vízंबरku byla součástí losinského panství již od středověku.¹³⁷ Základy emancipace Vízंबरku coby střediska nového feudálního celku, položil až Jan ze Žerotína, praděd Maxmiliána Františka, který zřejmě krátce před svou smrtí v roce 1608 rozhodl o výstavbě nového šlechtického sídla, jež začalo růst na vyvýšenině, týčící se nad tokem řeky Desné, vzdálené zhruba 6 kilometrů severovýchodně od zámku ve Velkých Losinách.¹³⁸ Po Janově skonu připadlo vízberské panství, k němuž byly přiděleny obce Bukovice

¹³² HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 588.

¹³³ Nejstarší známý předek rodu Kleinů, Christof, je poprvé zmiňován v roce 1648 coby žerotínský myslivec, viz KREJČÍŘÍK, Mojmír: *Kleinové. Historie moravské podnikatelské rodiny*. Brno 2009, s. 13 – 14.

¹³⁴ BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, M.: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Okresy Šumperk, Zábřeh, Rýmařov*. Svazek IV. Ostrava 1974, s. 109 – 110.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Obec vznikla až na konci 18. století během významných správních změn, díky kterým došlo k rozparcelování vrchnostenského dvora. Tehdy byly na panství založeny také vesnice Filipová (Philippsthal, 1773), Kociánov (Kozianau, 1784), Svobodín (Freiheitsberg, 1786), Štětínov (Stettenhofen, 1786), Švagrov (Schwagersdorf, 1786) a Terezín (Theresienthal, 1789), k tomu blíže HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 589 – 590.

¹³⁷ Tamtéž, s. 588.

¹³⁸ K Janovi ze Žerotína, jakožto zahajovateli stavby, se přiklání POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 62 – 63.

(Buchelsdorf), Klepáčov (Kleppel), Maršíkov (Marschendorf), Pekařov (Beckengrund), Petrov nad Desnou (Petersdorf), Rejhovice (Reutenhau), Rudoltice (Rudelsdorf), Sobotín (Zöptau) a Vernířovice (Wermsdorf) jeho mladšímu synovi Přemyslavovi (II.) ze Žerotína.¹³⁹ Šlechtic ve výstavbě správního centra nově zřízeného panství pokračoval a tak již ve 20. letech 17. století stála na zvoleném místě patrová budova čtvercového půdorysu s vnitřním nádvořím.¹⁴⁰ Úpravy vízberského zámku a jeho okolí následně pokračovaly v poslední čtvrtině 17. století, kdy byla k jižní straně dosavadního objektu přistavěna tři další patrová křídla, společně s jižním křídlem staré budovy uzavírajícím ještě jedno vnitřní nádvoří.¹⁴¹ Jižní trakt této novostavby rovněž doplnily dvě charakteristické věže.¹⁴² O podobě zámku mnohé prozrazují veduty z 30. let 18. století, vyhotovené téměř třicet let po smrti Maxmiliána Františka ze Žerotína na přání jeho synovce a tehdejšího majitele panství Jana Ludvíka hraběte ze Žerotína (*1691 – †1761).¹⁴³

Vízberský zámek tedy nabyl podobu reprezentativní šlechtické rezidence,¹⁴⁴ v jejichž stavebních úpravách a zvelebování pokračoval také Maxmilián František ze Žerotína, což nám dokládají zachované důchodní, hamerní či purkrabské účty vízberského panství, počínající rokem 1688.¹⁴⁵ Zajímavé je, že v účtech se o zámku vždy mluví jako o „nové vízberské zámecké budově“.¹⁴⁶ Zjevně je tím myšlená jižní část zámku, dle literatury postavená v poslední čtvrtině 17. století. Mezi 8. dubnem 1693 a 13. říjnem téhož roku se na zámku

¹³⁹ O přesunech majetků po smrti Jana ze Žerotína stručně HRUBÝ, František: *Moravské památníky z doby předbělohorské*. Časopis Matice moravské, 49, 1925, č. 1 – 4, s. 210 – 211.

¹⁴⁰ Stavební historie zámku ve Vízंबरku je spletitá a nejasná. Jeho stavební vývoj se pokusil již počátkem 90. let 20. století objasnit POLÁCH, D.: *Historické mezníky žerotínského rodu ve vztahu k možné stavební činnosti na zámeckém objektu ve Vízंबरku*. Strojopis, 1991. Osobní archiv Drahomíra Polácha. Autorovi velice děkuji za poskytnutí textu; historii parku, který zámek obklopuje, se zabývala FIFKOVÁ, Renáta: *Zámecký park v Loučném nad Desnou (historický průzkum)*. Olomouc 1999, dostupné na: <https://www.loucna-nad-desnou.cz/791-zamecky-park> [cit. 3. dubna 2021]; existuje i SHP samotného zámku, k němuž se mi ale nepodařilo, vzhledem k pandemické situaci, dostat.

¹⁴¹ SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Svazek 2 (J-N). Praha 1999, s. 417 – 418.

¹⁴² Starší literatura jejich výstavbu klade až do 70. let 18. století, kdy Vízंबरk od Žerotínů odkoupili velehradští cisterciáci, např. SPURNÝ, František (a kol.): *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava*. Praha 1983, s. 147. Věže jsou ovšem označeny už na níže uváděných vedutách z 30. let 18. století.

¹⁴³ První z vedut je namalována na nástěnné mapě losínského a vízberského panství, deponované na zámku v Losinách, viz SEDLÁČEK, Richard: *Žerotínské panství Velké Losiny v mapovém zobrazení z roku 1739*. Severní Morava, 62, 1971, s. 8-16; druhý pohled na zámek se nachází v urbáři vízberského panství, zhotoveného roku 1739 geometrem a kartografem Kryštofem Glaubitzem, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 18.

¹⁴⁴ Žerotín naplňoval ideál a myšlení doby, dle něž mělo zámecké sídlo především reprezentovat svého majitele, nikoliv sloužit pouze k bydlení a ke správě patrimonie, viz MAŤA, P.: *c. d.*, s. 246 – 254.

¹⁴⁵ Účty vízberského panství z doby, kdy patřilo Maxmiliánovi Františkovi ze Žerotína, jsou deponovány ve fondu VS Velké Losiny. Nejstarší dochovaný je hamerní účet z roku 1688, ovšem samostatné vrchnostenské účetnictví se začalo vést až poté, co se Maxmilián František ujal správy Vízंबरku, tedy v roce 1691, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2335, 2336, kart. 668; pro potřeby bakalářské práce jsem se pokusil analyzovat alespoň tři složky účetního materiálu z let 1693 – 1695. Budoucí výzkum by se měl soustředit na jejich co nejkompletnější vytyčování, ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, 2338, 2339, kart. 688. Zkoumaný účetní materiál není stránkovaný, ani foliovaný.

¹⁴⁶ Účet z 9. dubna 1693 hovoří o „*neuen Wiessenberger Schloßbau*“, podobně pak např. účet z 28. dubna 1693 vzpomíná „*neuer erbauten Wiesenberger Schloß*“, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, kart. 688.

pohybovali tesaři, vedení mistrem Jiřím Axmannem z Vikýřovic.¹⁴⁷ Mistr za celkem 73 a půl dne práce obdržel 36 rýnských a 15 krejcarů s tím, že jeho denní odměna činila 30 krejcarů. Polír za denní odvedenou práci dostával 18 krejcarů a jeho celková výplata činila 33 rýnských. Dne 28. listopadu 1693 byla řešena platba pro nejmenovaného bludovského kováře a Žerotínova poddaného Kristiána Krachera z Vernířovic, kteří pro vízberský zámek vyrobili zřejmě okenní kované mříže o celkové váze téměř 29 centů a dále pro nejmenovaného losinského hodináře, jenž se věnoval sestrojení nových zámeckých hodin.¹⁴⁸ Interiéry Maxmiliánova sídla nově zkrášlila štuková výzdoba, na jejímž vyhotovení pracoval rovněž v roce 1693 blíže neznámý „*Stuccatorer*“ a přibýly zde také nové tapety.¹⁴⁹ Se štukárem se ve Vízंबरku setkáváme i o rok později, kdy dostal zapláceno 33 rýnských za vyhotovení „erbu vrchnosti“.¹⁵⁰ V této souvislosti je nezbytné připomenout alianční erb, honosnou kamenickou práci, zachytávající znaky Maxmiliána Františka a Barbory Salomeny z Talmberka, který byl v průběhu 50. let 20. století převezen z bývalého Vízंबरku do losinského zámku, pod jehož arkádami je uložen také v současnosti.¹⁵¹

Na rozdíl od Maxmiliánovy rezidence v Meziříčí nejsme v případě Vízंबरku zpraveni o skladbě jednotlivých místností, jejich funkci a zařízení. Součástí sídla byla přirozeně kuchyně, kde v roli kuchaře („*Kuchelmeister*“) působil již zmíněný Michal Jan Řehoř Brauner.¹⁵² Zde je poprvé uveden již k 25. září 1690, tedy rok před tím, než se Maxmilián ujal samostatné vlády nad vízberským panstvím.¹⁵³ Naposledy se jmenovitě objevuje 6. října 1692 jako svědek na svatbě jiného vízberského kuchaře Kryštofa Labuschky.¹⁵⁴ Dalším známým kuchařem byl Pavel Ziwigel, objevující se v létě 1698.¹⁵⁵ O nelehkém životě kuchyňských děveček svědčí zpráva o Marině, dceři Adama Bitnera z Rejhotic, která ve službě na vízberském zámku otěhotněla a porodila dceru Marii, jejíž křest byl odbyt 28. března 1695 v losinském kostele.¹⁵⁶ Dle zapisovatele byl otcem novorozené dívky Jakub Karl, toho času vízberské páže.¹⁵⁷

¹⁴⁷ ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, kart. 688, účet vystavený 22. října 1693, označený jako numero 47. Podle závěrečného součtu si celkové tesařské práce na vízberském zámku, zahrnující také platy pro pomocníky, vyžádaly 142 zlatých rýnských, 37 krejcarů a 3 denáry.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž, v knize purkrabských účtů, list nadepsaný jako „*Außgaab*“.

¹⁵⁰ Účet ze 4. července 1694, ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2238, kart. 668.

¹⁵¹ DOUPAL, Jiří: *Neznámý erb na nádvoří losinského zámku*. Časopis Podesní, 2015, č. 18, s. 21 – 23.

¹⁵² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 64.

¹⁵³ Jako „*Kuchelmeister zu Wiesenberg*“ toho dne zastupoval Maxmiliána Františka ze Žerotína při křtu Anny Barbory Schwilst, tamtéž, pag. 115.

¹⁵⁴ „*Mundkoch*“ Labuschka, rodák z Trebnitz (dnes polská Trzebnica) v Dolním Slezsku, se ženil s Alžbětou Rother z Velkých Losin, viz ZAO-O, fond SbM, inv.č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 49

¹⁵⁵ 21. června 1698 zastupoval při křtu štolmistra Františka Erasma Lacknera z Lockenau, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 245.

¹⁵⁶ Tamtéž, pag. 228. Kmotry se stali Martin Christen, snad pozdější vízberský šafář a vdova Anna Storbitz.

¹⁵⁷ „*ihren vergeben mit dem Jacob Carl der Zeit Page zu Wisenberg zufall kommen*“.

Raný novověk byl dobou, kdy narůstala obliba zahrad, díky čemuž v okolí šlechtických sídel vznikaly jak zahrady kuchyňské, zásobující svými plody šlechtickou tabuli, tak zahrady okrasné, které, mimo jiné, opět usilovaly o zvýšení lesku a prestiže svých urozených majitelů.¹⁵⁸ Jestliže bychom jižní křídlo zámku opustili a vyšli bychom hlavním vchodem ven, podle Glaubitzovy veduty z roku 1739 by se před námi otevřel pohled na nevelkou barokní francouzskou zahradu, ohrazenou plaňkovým plotem. Je zřejmé, že okrasná zahrada existovala již za Maxmiliána Františka ze Žerotína, který se svým zahradníkům snažil zajistit kvalitní oborovou průpravu – v lednu 1695 např. rozhodl o cestě vízmberského zahradníka do Kamenice ve Slezsku, který se zde měl patřičně vyučit, o čemž šlechtic uvědomil tamního hejtmána spolu s místním zámeckým zahradníkem.¹⁵⁹ Snad šlo o Hanse Klappera, v matrice poprvé uvedeného k 28. květnu 1698,¹⁶⁰ neboť je nepravděpodobné, že by se na „praxi“ do Kamenice vydával zkušený Hans Rotter, „*Ziergärtner*“,¹⁶¹ který o květiny v zahradách Vízemberku pečoval minimálně od jara 1688; toho roku se dne 26. dubna v losinském kostele oženil s Rosinou, dcerou Martina Schaare z Rejhotic.¹⁶² Na svatbu obě rodiny zřejmě spěchaly, protože už o tři dny později Rosina porodila dceru Marii.¹⁶³ Zkušenostmi oplýval také Georg Schneider, což dokládá titul „*Meister Gärtner*“, jímž je častován na seznamu deputátníků pro rok 1693.¹⁶⁴

Důležitým stavitelským počinem Maxmiliána Františka ze Žerotína ve Vízemberku byla budova jízdárny, vystavěná roku 1694.¹⁶⁵ Maxmiliánovo příbuzenstvo si na koně a na jezdeckví potrpělo, už jeho otec Přemyslav byl pyšný na své oře, které neváhal doporučit knížeti z Dietrichsteina při příležitosti jeho nástupu do úřadu hofmistra císařovny Markéty Marie

¹⁵⁸ K významu zahrad pro šlechtickou společnost raného novověku na příkladu uherské šlechty 16. a 17. století blíže LENGYELOVÁ, T.: *c. d.*, s. 207 – 210.

¹⁵⁹ Zpráva pochází z listku (numero 220), zahrnutého mezi ostatní účetní materiál. Sepsaná byla 12. ledna 1695 a mezi ostatními účty vyniká tím, že ji Maxmilián František ze Žerotína napsal vlastní rukou, ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2339, kart. 668.

¹⁶⁰ Stal se kmotrem Antonína, syna vízmberského vrchnostenského vinopalníka Friedricha Schneidera, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 267.

¹⁶¹ Slovo lze přeložit jako „okrasný zahradník“.

¹⁶² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 29. Za svědky jim šli Georg Köhler a Hans Neudert (Nejdttert) z Rejhotic.

¹⁶³ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 82. Kmotry byli Tobiáš Kühnel a Anna Kateřina Jackwert, zastoupená Annou Christ, všichni z Rejhotic. Při křtu dcery Marie je zahradník Rotter zmíněn coby obyvatel Vízemberku, čili žil v blízkosti zámku, ovšem posléze se přestěhoval do blízkých Rejhotic, kde se mu narodily ostatní děti: Rosina (*8. dubna 1694, Rejhotic), František Antonín (*2. července 1698) a Filip Jakub (*2. května 1700), viz tamtéž, pag. 201, 270 a 306.

¹⁶⁴ ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, kart. 668; Schneiderovou manželkou byla Anna Barbora, s níž měl děti Annu Kateřinu (*18. ledna 1695, Rejhotic) a nejmenovaného potomka neznámého pohlaví (*7. března 1697, Rejhotic). V případě druhého dítěte je jmenován jako „*alte Gärtner*“, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 242.

¹⁶⁵ FIFKOVÁ, R.: *c. d.*, nestránkováno. Dostupné na: <https://www.loucna-nad-desnou.cz/791-zamecky-park> [cit. 3. dubna 2021].

Terezie.¹⁶⁶ Výborným jezdcem byl Maxmiliánův bratr Jan Jáchym, který v koňském sedle dovedl za krátký čas urazit velké vzdálenosti.¹⁶⁷ Tak jako při jiných sídlech, měl vízberské koně, stáje a posléze též jízďárnu na starosti štolba/štolmistr, ovšem běžnou práci kolem zvířat obstarávali maštalíři. Z Maxmiliánových dob je jménem znám „*Sattelknecht*“ Jiří Neudert.¹⁶⁸

Přestavby zámku, úpravy jeho interiéru i početný personál, to vše se muselo z něčeho financovat. Pobělohorské období bylo poznamenáno výraznými změnami v rámci šlechtického hospodaření, kdy se vrchnost začala orientovat především na obhospodařování dominikální půdy ve vlastní režii.¹⁶⁹ Páteří šlechtického hospodářství v 17. a 18. století byly hospodářské dvory (německy zvané *Meierhof*),¹⁷⁰ disponující velkými výměrami pozemků, na nichž obvykle pracovali poddaní v rámci svých robotních povinností.¹⁷¹ Maxmilián František ze Žerotína měl na vízberském panství dohromady pět takovýchto dvorů – ve Vízberku v blízkosti zámku, v Petrově, Sobotíně, Maršíkově a Rejhoticích, při kterých nepracovali pouze poddaní, ale také placení zaměstnanci a čeledí.¹⁷² V čele dvorů stáli šafáři, kteří měli na starosti celou agendu svěřených hospodářství, dohlíželi na chov dobytka, údržbu dvora, zemědělského nářadí a také na dodržování roboty.¹⁷³ Matriky nám v případě některých Maxmiliánových hospodářských dvorů naznačují, že mezi jejich šafáři docházelo k častému střídání; např. hlavou vízberského *Meierhofu* byli postupně Martin Kranichel (1691),¹⁷⁴ Tobiáš Reimmer (1693),¹⁷⁵ Kristián Sedláček (1694 – 1695),¹⁷⁶ Tobiáš Ruppricht (1698 – 1699)¹⁷⁷ a Martin Christen (1700).¹⁷⁸

¹⁶⁶ VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 292, 674.

¹⁶⁷ VEVERKOVÁ, K.: *Každodennost barokního šlechtice*, s. 65.

¹⁶⁸ Jiří přichází poprvé 9. prosince 1691, naposledy jeho manželka Anna 19. července 1694, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 134, 202.

¹⁶⁹ Česká historiografie zná tento jev pod termínem „režijní velkostatek“. K tomu blíže MIKULEC, Jiří: *Vrchnost a poddaní*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MIKULEC, J. – VLNAS, Vít: *Velké dějiny Zemí Koruny české*. Svazek VIII. (1618 – 1683). Praha/Litomyšl 2008, s. 261 – 277.

¹⁷⁰ Případně také poplužní, panský nebo vrchnostenský dvůr, viz ŽIŽKA, Jan: *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. 2. vydání. Praha 2018, s. 13 – 16.

¹⁷¹ BŮŽEK, V. (a kol.): *c. d.*, s. 256; MIKULEC, J.: *Vrchnost a poddaní*, s. 263.

¹⁷² Informace o jednotlivých vrchnostenských dvorech opět pocházejí z účetních materiálů vízberského panství, ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, 2339, kart. 668.

¹⁷³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*. 2. vydání. Praha 2007, s. 232.

¹⁷⁴ Martin Kranichel a jeho choť Dorota jsou zmiňováni k 16. a 17. únoru 1691, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 119, 120. Zajímavé je, že nežili přímo na statku, ale ve Velkých Losinách, kde také Martin už 2. ledna 1692 zesnul, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 74.

¹⁷⁵ Podobně jako Kranichelovi, ani Tobiáš Reimmer s manželkou Annou nežili ve Vízberku, ale v Rejhoticích. Tady se jim 15. března 1693 narodil syn Bernard Josef, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 170.

¹⁷⁶ Také Kristián a Barbora Sedláčkovi bydleli v Rejhoticích. Poprvé v roli šafáře se Sedláček objevuje 18. února 1694 při křtu svého syna Jana Antonína, tamtéž, pag. 200; naposledy 27. září 1695, kdy se mu narodila dcera Anna Barbora, avšak zde již není uváděn jako šafář, viz tamtéž, pag. 220.

¹⁷⁷ Poprvé 16. února 1698 jako kmotr u křtu Tobiáše Wandkeho, tamtéž, pag. 260; naposledy 3. prosince 1698 při křtu Alžběty Neudgarten, tamtéž, pag. 297.

¹⁷⁸ Jeho nástup zřejmě souvisel s přechodem Vízberku do rukou Jana Jáchyma ze Žerotína. Christen se stal kmotrem Alžběty, dcery Baltazara Kirschnera z Rejhotic, která byla pokřtěná 25. října 1700, viz tamtéž, pag. 314.

Maršíkovskými šafáři byli Adam Brokisch (1693)¹⁷⁹ a Friedrich Badstiber (1700).¹⁸⁰ Poněkud záhadnou funkci zámeckého rychtáře, snad také spojenou s vrchnostenským hospodářstvím, držel Jan Gabriel.¹⁸¹

Problémem, s nímž se vrchnosti ve třetí čtvrtině 17. století podnikající v zemědělství potýkaly nejvíce, byl nedostatek dobytka a čeledi, která by o něj pečovala.¹⁸² Samotné dvory ale bývaly mnohdy výstavní, většinou zděné, omítané, s velkokapacitními maštalemi, daleko převyšujícími reálné počty chovaného dobytka, stájemi, ovčiny, ratejnami pro čeled', řezárnami, sklady, kůlnami apod.¹⁸³

O tom, jaké platové podmínky panovaly mezi pracovníky a čeledí Maxmiliánových poplužních dvorů, svědčí následující tři tabulky, zaznamenávající vývoj (či snad lépe řečeno stagnaci) půlroční peněžní odměny lidí, zaměstnaných na statcích ve Vízmberku, Sobotíně a Rejhoticích v letech 1693 a 1695:

Tabulka č. 1 – vývoj půlroční peněžní odměny pracovníků, zaměstnaných v letech 1693 a 1695 při hospodářském dvoře ve Vízmberku.¹⁸⁴

Poznámka: zl. = zlatý; kr. = krejcar; hal. = halěř.

<u>Osoba/y</u>	plat v roce <u>1693</u> ¹⁸⁵	plat v roce <u>1695</u> ¹⁸⁶
šafář	6 zl.	6. zl.
šafářka	3 zl., 30 kr.	3 zl., 30 kr.
2 řezáči slámy	8 zl., 18 kr.	8 zl., 18 kr.
vozka	4 zl., 48 kr.	4 zl., 48 kr.
2 pacholci u koní	7 zl., 44 kr.	7 zl., 44 kr.
pasák krav	2 zl., 34 kr.	2 zl., 34 kr.
pasák prasat	2 zl., 34 kr.	2 zl., 34 kr.
4 děvečky	13 zl., 30 kr.	13 zl., 30 kr.
děvečka u krav	1 zl., 45 kr.	1 zl., 45 kr.

¹⁷⁹ 27. července 1693 kmotroval Anně Kateřině Cronenrn z Maršíkova, ZAO-O, viz fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 177.

¹⁸⁰ 21. září 1700 kmotroval Michaelovi Anlaufovi z Maršíkova, tamtéž, pag. 312.

¹⁸¹ „Schloss Richter“. Zemřel 10. března 1695 v Rejhoticích ve věku údajných 45 let, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 113.

¹⁸² ŽIŽKA, J.: *c. d.*, s. 23.

¹⁸³ Tamtéž, s. 15, 23.

¹⁸⁴ Použité soupisy vyplacených zaměstnanců se nacházejí v ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337 (r. 1693), 2339 (r. 1695), kart. 668. Peníze představovaly jenom jednu část výplaty, druhá se skládala z deputátu.

¹⁸⁵ Mzdy byly vypláceny o vánocích roku 1693.

¹⁸⁶ Mzdy byly vypláceny o svátku sv. Jana Křtitele, tedy 24. června 1695.

Tabulka č. 2 – vývoj půlroční peněžní odměny pracovníků, zaměstnaných v letech 1693 a 1695 při hospodářském dvoře v Sobotíně.

<u>Osoba/y</u>	plat v roce 1693	plat v roce 1695
šafář	6 zl.	6 zl.
šafářka	3 zl., 30 kr.	3 zl., 30 kr.
řezáč slámy	4 zl., 48 kr.	4 zl., 48 kr.
vozka	4 zl., 48 kr.	4 zl., 48 kr.
2 pacholci u koní	7 zl., 44 kr.	7 zl., 44 kr.
pasák krav	2 zl., 34 kr.	2 zl., 34 kr.
2 pastýři	6 zl., 51 kr.	6 zl., 51 kr.
4 děvečky	10 zl., 30 kr.	10 zl., 30 kr.
děvečka u slepic	1 zl., 45 kr.	1 zl., 45 kr.
zahradník¹⁸⁷	4 zl., 39 kr.	4 zl.

Tabulka č. 3 – vývoj půlroční peněžní odměny pracovníků, zaměstnaných v letech 1693 a 1695 při malém hospodářském dvoře v Rejhoticích („*Reüttenhauer kleine Höffel*“).

<u>Osoba/y</u>	plat v roce 1693	plat v roce 1695
šafář	4 zl., 48 kr.	4 zl., 48 kr.
šafářka	3 zl., 30 kr.	3 zl., 30 kr.
řezáč slámy	4 zl., 48 kr.	4 zl., 48 kr.
2 pacholci u koní	3 zl., 52 kr.; ¹⁸⁸ 7 zl., 44 kr. ¹⁸⁹	7 zl., 44 kr.
2 děvečky	5 zl., 15 kr.	5 zl., 15 kr.
pasák krav	2 zl., 37 kr., 3 hal.	2 zl., 37 kr., 3 hal.
děvečka u slepic	3 zl., 30 kr.	1 zl., 45 kr.

Nabízí se srovnání s platovými podmínkami, které panovaly na panství třemešském, drženém Janem Jáchymem ze Žerotína. Analýza, provedená Drahomírem Poláchem, se soustředila na roční výplaty, které obdrželi šafáři a jejich manželky z Třemešku, Dolních

¹⁸⁷ U sobotínského dvora se zjevně nacházela užitková zahrada, respektive sad, neboť zdejší zahradník je označován jako „*Baumgärtner*“.

¹⁸⁸ Tento pacholek sloužil u dvora pouze půl roku.

¹⁸⁹ Tento pacholek sloužil u dvora přes rok a měl tedy nárok na vyšší plat.

Studének a Krenišova v roce 1691.¹⁹⁰ První dva jmenované páry dostávaly shodně 18 zlatých a 50 krejcarů, zatím co šafář a šafářka z Krenišova si museli vystačit s 16 zlatými a 30 krejcarů. Je tedy zřejmé, že se bratři Žerotínové snažili své šafáře platit téměř stejně. Výše platu rejhotického šafáře byla zjevně dána malou rozlohou dvora a jeho pozemků.

Z účtů lze upozorovat, že ve dvorech byl chován hlavně skot.¹⁹¹ Objevovaly se ale rovněž ovce, přičemž pro oba druhy dobytku byla purkrabským úřadem často nakupována kamenná sůl, určená k lizu.¹⁹² V účtech probleskují také občasné zprávy, dokládající chov krocánů nebo kachen.¹⁹³

V areálu dvora bychom našli též kovářskou výheň, kde pracoval kovář Baltazar Nasswetter,¹⁹⁴ či bečvářskou a bednářskou dílnu, vedenou Eliášem Christenem.¹⁹⁵

Důležitou roli v rámci vrchnostenského hospodářství vízmberského panství hrál pivovar a sladovna. Stavba vznikla zřejmě již na počátku 17. století v souvislosti s budováním nového panství, ovšem v písemných pramenech je poprvé doložena k roku 1673.¹⁹⁶ Pro Maxmiliána Františka ze Žerotína jej spravoval Jan Jiří Zehe, pocházející z rodiny, v níž mělo pivovarnictví svou tradici.¹⁹⁷ Oženil se 6. února 1691 s Alžbětou Marsch, komornou Barbory Salomeny z Talmberka, přičemž jde zároveň o první matriční zápis, v němž je zmíněn jako „*Meltzer und Brauers*“ z Vízemberku.¹⁹⁸ Zde působil po celá 90. léta 17. století a naposledy se i s manželkou v matrice objevuje roku 1700, tedy v tom samém roce, během něž Maxmilián František ze

¹⁹⁰ POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 101.

¹⁹¹ Na všech Maxmiliánových hospodářských dvorech byl jeden pasák krav, který měl nárok na peněžní výplatu. Přitom pasáka prasat nacházíme pouze ve Vízemberku.

¹⁹² Např. v roce 1695 vrchnost celkem dvakrát nakoupila kamennou sůl od Jiřího Kristlera z Vernířovic. Jenom v únoru šlo o dohromady 1650 funtů oné komodity (účet numero 126), ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2339, kart. 668.

¹⁹³ Krocani byli označováni jako „*Indianer*“, kachny jako „*Andten*“ viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, kart. 668.

¹⁹⁴ Kovář Nassweter pocházel z Obědného u Zábřeha (Liebesdorf) a 31. května 1692 se oženil s Marinou, dcerou Tobiáše Schuberta z Rejhotic, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 53; žili v Rejhoticích, kde se narodily jejich děti Anna Kateřina (12. července 1694), syn Jan Pavel (*24. ledna 1696) a další dcera Terezie (*10. října 1699), viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 202, 225, 294; po prodeji Vízemberku Janovi Jáchymovi ze Žerotína se Nassweter nechal vidět v Maxmiliánově Krásně u křtu Jana a Anny Marie Tisl (11. března 1701) a v Meziříčí u křtu Alžběty Fialové (2. listopadu 1703), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 145r, 186r.

¹⁹⁵ Bednář Christen přichází 23. října 1694 a také on, spolu s chotí Annou, obývali Rejhotice. Toho dne proběhl křest jejich syna Jana Jiřího, po němž se jim narodila ještě dcera Anna Marie (*3. července 1698, Rejhotice), viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 203, 270.

¹⁹⁶ HOŠEK, Stanislav: *Panský pivovar ve Vízemberku (Loučné nad Desnou)*. Časopis Podesní, 2006, č. 1, s. 4 – 8.

¹⁹⁷ Jeho otec, Martin Josef Zehe, zesnulý 17. října 1687 ve Velkých Losinách, věku svého údajných 54 let, byl dlouholetým losinským mistrem sládkem, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 39; krom Jana Jiřího měl syny Jindřicha (*1. července 1679, V. Losiny – †6. září 1681, V. Losiny) a Antonína (*cca 1670 – †23. srpna 1687, V. Losiny) blíže ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2, pag. 859; tamtéž, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 2, 38; Martin Josef Zehe vařil pivo ve vypjaté době, kdy inkviziční komise pojala podezření, že byl pivovar očarován čarodějnicemi, k tomu blíže POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 88.

¹⁹⁸ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 40. Za svědky jim šli Maxmiliánův hofmistr pan Maxmilián Tuřanský a Jan Richter, správce vrchnostenských hamrů.

Žerotína Vízemberk odprodal svému bratrovi.¹⁹⁹ Snad s úplně posledním matričním záznamem, vztahujícím se k pivovarnickému rodu Zehe, se v regionu setkáváme 10. května 1704, kdy v Losínách zesnula údajně sedmdesátiletá Marie, matka Jana Jiřího Zehe.²⁰⁰ Pivovarníková rodina se na vízberském panství rychle rozrůstala; Janovi Jiřímu a bývalé komorné Alžbětě se postupně narodili synové Antonín Augustýn (*24. ledna 1692, Vízemberk),²⁰¹ Josef Leopold (*16. března 1694, Rejhotice),²⁰² Jan Jindřich (*24. dubna 1696, Rejhotice)²⁰³ a František Jan (*21. dubna 1700, Vízemberk).²⁰⁴ Zůstává nezodpovězeno, kam se tak početná rodina (ani jeden ze synů ve Vízemberku nezemřel) Maxmiliánova sládka Zeha po roce 1700 odebrala. Pod Zehovým dohledem pracoval také pivovarník Friedrich Pavel Haber, pocházející z Vysokého Potoku, ležícím na panství Ruda nad Moravou, který během své služby v pivovaru onemocněl a 5. dubna 1691 ve věku 36 let zemřel.²⁰⁵ Běžný chod pivovaru spočíval na bedrech pivovarských slouhů („*Brauerknecht*“), z nichž jménem známe Ondřeje Lunaga,²⁰⁶ Friedricha Stanzela²⁰⁷ a Augustýna Františka Socka.²⁰⁸

Nesmíme opomenout ani vrchnostenskou vinopalnu, stojící ve Vízemberku, za níž zodpovídal Jan Wagner, avšak ten již 25. září 1691 v Maršíkově zesnul, a jak uvádí matriční zápis, bez svatého přijímání.²⁰⁹ Dalším známým vízberským vinopalníkem byl až Friedrich Schneider v letech 1695 – 1700.²¹⁰

¹⁹⁹ Jan Jiří Zehe se v losinské matrice naposledy vyskytuje 22. dubna 1700, u křtu Anny Barbory Schön z Rejhotic. Jeho manželka Alžběta 21. listopadu 1700 kmotrovala Marii Barboře, dceři rejhotického rychtáře Jana Köhlera. ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 305, 315.

²⁰⁰ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, Šu XVI 15, pag. 193.

²⁰¹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 137. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a Barbora Salomena z Talmberka.

²⁰² Tamtéž, pag. 201. Kmotry byli Leopold Josef Scholtz, farář v Sobotině a Bernard Bonaventura Velehradský, malíř Maxmiliána Františka ze Žerotína.

²⁰³ Tamtéž, pag. 229. Kmotry byli Leopold Josef Scholtz a Anna Marie, manželka Bernarda Bonaventury Velehradského.

²⁰⁴ Tamtéž, pag. 305. Kmotry byli Leopold Josef Scholtz a Anna Marie, manželka Bernarda Bonaventury Velehradského.

²⁰⁵ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 64.

²⁰⁶ 1. prosince 1691 při křtu Františka Diettricha, syna losinského vrchnostenského vinopalníka, jako „*alt Knecht in dem (...) Brau und Maltzhaus zu Wiesenberga*“ viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, fol. 134.

²⁰⁷ Poprvé přichází 20. října 1692 již jako „*alt Knecht*“, podruhé pak 15. března 1693 s tímtož označením, viz tamtéž, pag. 153, 170. Zřejmě je totožný s osobou Friedricha Jackwertha z Bukovic, jemuž se přezdívalo „Stantzel“, ženatého s Evou, kterým se 17. srpna 1691 narodila dcera Marina, tamtéž, pag. 125.

²⁰⁸ 22. října 1693 šel za kmotra Anně Alžbětě, dceři Bernarda Peltze z Vikýřovic, viz tamtéž, pag. 182.

²⁰⁹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 81; jeho syn Kristián umřel 1. července téhož roku, viz tamtéž, pag. 67.

²¹⁰ Poprvé přichází 24. března 1695 jako kmotr Anny Marie, dcery Tobiáše Köhlera z Maršíkova. Jeho manželkou byla Anna Marie; vím o jejich synovi Antonínovi (*28. května 1698, Rejhotice), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 216, 267.

3. 2. V Maxmiliánově blízkosti

Již jsme poznali zázemí, které Maxmiliánovi Františkovi a jeho manželce skýtalo vízberské panství. Defilovaly před námi desítky osob, na nichž do velké míry ležela zodpovědnost za správný chod zámku i velkostatku, ačkoliv na jejich řízení měla většina z nich pramalý vliv. Jiní, jako například zahradníci, pečovali o okolí zámecké rezidence, čímž také oni měli podíl na lesku Žerotínova jména. Ale i když žili blízko sebe, do styku se svým urozeným pánem přišli tito lidé jenom zřídkakdy.²¹¹ Pokud pomíneme urozenskou rodinu a příslušníky jeho společenského stavu, přednostní postavení v tomto ohledu náleželo šlechticovým nejbližším služebníkům, komorníkům, pážatům, ale také lidem, pohybujícím se při jeho sídlech a honosících se tituly klíčníka, hofmistra, stolníka, štolmistra, dvorního malíře nebo hudebníka. Tito jedinci, *dvořané*, se při zámeckém společenství ve Vízemberku těšili výsadnímu postavení, jež jim umožňovalo přebývat „v Maxmiliánově blízkosti“.²¹² Jejich vliv ovšem Vízberk přesahoval a jak ještě uvidíme, na rozdíl od čeledi a personálu, zajišťujícího chod Vízberku, působili mnozí z nich také v dalekém Meziříčí.

Důležitou funkcí byl úřad hofmistra – je zajímavé, že za Maxmiliána Františka ze Žerotína jej držely hlavně ženy. Pravomoci hofmistra mohly být u různých dvorů odlišné, nicméně lze předpokládat určité obecné rysy, které s sebou tato hodnost nesla. Vzhledem k neexistenci dvorských instrukcí Maxmiliána Františka ze Žerotína lze pouze odhadovat, co bylo náplní jeho hofmistryň a hofmistrů; u dvora Dietrichsteinů musel hofmistr dbát na mravní a náboženský život zámeckého personálu, zodpovídal za pohyb osob v zámeckém sídle a za chod vrátnice.²¹³

Hofmistryní bratří Žerotínů na losinském zámku byla už zmíněná Helena Unherdt, ve funkci připomínaná v letech 1686 a 1687.²¹⁴ Roku 1689 byla nahrazena rytířem Janem Kryštofem Ederem z Bernfeldtu, nicméně jako členka Maxmiliánova „hofštátu“ je zmiňována

²¹¹ Zajímavé zhodnocení vztahu „barokního“ šlechtice ke svým zaměstnancům, služebníkům a vůbec příslušníkům nižších společenských vrstev, podává na příkladu Maxmiliánova mladšího bratra VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 115 – 117.

²¹² Jejich privilegovanost však měla své limity a rozhodně nebyla nezpochybnitelná. Několik let před tím, než si Maxmilián František ze Žerotína začal utvářet vlastní dvůr, zahubily čarodějnické procesy na losinském a třemešském panství několik vysoce postavených osob, sloužících Žerotínovým rodičům. Šlo o Zuzanu Stubenvohl (†5. dubna 1680) a jejího muže zámeckého sklepmistra Hanse Stubenvohla (†10. července 1681), dále pak o manželku třemešského správce Petera Marii Meluzínu (†5. dubna 1680). Obviněn byl rovněž vrchnostenský úředník Jan Friedrich Kopp, ale tomu se z vězení podařilo uniknout a zmizet inkvizičnímu tribunálu z dohledu, viz NEUBAUEROVÁ, M. – POLÁCH, D.: *c. d.*, s. 40 – 44.

²¹³ KONEČNÝ, Michal: *Dietrichsteinská dvorská společnost v 17. – 19. století*. Brno 2007 (magisterská diplomová práce), s. 11 – 13.

²¹⁴ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 64, 67.

také v roce 1694.²¹⁵ Na počátku 90. let 17. století, když postupně docházelo k rozdělování panství mezi oba bratry, se již ve Vízberku objevuje hofmistr pan Maxmilián Tuřanský (Turzansky),²¹⁶ dobrodruh, který se později, jak ještě uvidíme, uplatní v Meziříčí a jeho širokém okolí. Téměř okamžitě po Tuřanském, poprvé už v srpnu 1691, přichází do funkce slečna Judita Viktorie Kološvárka, původem zřejmě uherská šlechtična, jež tento úřad zastávala také na Maxmiliánově zámku v Meziříčí.²¹⁷ Roku 1694 se ale Kološvárka provdala a manželské povinnosti ji z Žerotínova okruhu vyvedly. Místo ní se do úřadu vízberské hofmistryně opět vrátila Helena Unherdt.²¹⁸ Posledním známým vízberským hofmistrem, sloužícím Maxmiliánovi Františkovi ze Žerotína, byl rytíř František Erasmus Lackner z Lockenau, jenž zároveň zastával post štolmistra.²¹⁹

Klíčnicí byla ještě v roce 1693, dle seznamu deputátníků, Kristýna Gutsch z Rapotína.²²⁰ Jak název napovídá, člověk, pověřený touto úlohou, střežil klíče od jednotlivých zámeckých pokojů a krom nich měl též přístup ke spížím a kvelbům.²²¹ Po odchodu Kristýny Gutsch se však funkce zámeckého klíčníka začala překrývat s povinnostmi hofmistra; např. Helena Unherdt, která je coby zámecká klíčnice („*Beschliesserin*“) poprvé uváděna k 11. dubnu 1694,²²² byla do matriky zapsána jako hofmistryně (1695) a v květnu 1696 opět jako klíčnice.²²³ Pravomoci a povinnosti podobné těm, jež měla klíčnice, šly zřejmě ruku v ruce s hodností, vykonávanou Františkou Viktorií, pokřtěnou Turkyní, která je k roku 1698 připomínána jako zámecká „*Wirtschaft Verwalterin*“.²²⁴

Úřady sklep mistra („*Kellermeister*“) a stolníka („*Tafeldecker*“) držel po celá 90. léta 17. století pan Jan Jiří Gwellner.²²⁵ Na starosti měl stravování Žerotínova dvora, vinné sklepy, ale zřejmě také péči o stříbrné či jiné vzácné nádoby.²²⁶ Jeho manželkou byla jistá Dorota Alžběta, se kterou měl syny Josefa Antonína (*cca 1689 – †23. září 1690, Vízberk),²²⁷ Maxmiliána

²¹⁵ Hofmistr bratří ze Žerotína, rytíř Jan Kryštof Eder z Bernfeldtu, je přítomen u křtu Anny Sidonie, dcery losinského purkrabího Černého dne 26. října 1689, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 101; Helena Unherdt coby členka hořtátu tamtéž, pag. 197.

²¹⁶ Jako hofmistr poprvé 10. ledna 1691, tamtéž, pag. 118.

²¹⁷ Její pravomoci se ale přinejmenším z počátku kryly s pravomocemi Tuřanského, který je jako hofmistr poté zmiňován ještě v září 1691; viz tamtéž, pag. 130; Kološvárka jako hofmistryně ve Vízberku je poprvé zmíněna 27. srpna 1691 při křtu Maxmiliána Augustýna Gwellnera, viz tamtéž, pag. 126.

²¹⁸ Jako hofmistryně opět 5. února 1695, tamtéž, pag. 218.

²¹⁹ Jako hofmistr 25. března 1698, tamtéž, pag. 264.

²²⁰ ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, kart. 668.

²²¹ BUKÁČOVÁ, I: *c. d.*, s. 9 – 10.

²²² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 201 – 202.

²²³ Tamtéž, pag. 230.

²²⁴ Tamtéž, pag. 268.

²²⁵ Též Qwellner či Qvölner.

²²⁶ BUKÁČOVÁ, I: *c. d.*, s. 12 – 13.

²²⁷ Chlapec byl stár 16 měsíců. ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 60.

Augustýna (*27. srpna 1691, Vízemberk)²²⁸ a Maxmiliána Františka Augustýna (*27. května 1698, Vízemberk).²²⁹ V Rejhoticích mu patřila zahrada, kterou 13. září 1698 za 85 krejcarů odprodal Friedrichovi Christenovi.²³⁰

Štolmistrem („*Stahlmeister*“), dohlížečím na chod stájí a jízdáren, byl jak ve Vízemberku, tak v Meziříčí František Erasmus Lackner, roku 1697 povýšený do šlechtického stavu s predikátem „von Lockenau“.²³¹ Zároveň s funkcí štolmistra držel minimálně od roku 1698 též úřad hofmistra a ve vedení Maxmiliánových panství, o čemž bude řeč níže, hrál od konce 90. let 17. století čím dál větší roli.

Historik Jiří Sehnal ve své studii, věnované hudební produkci na žerotínských sídlech 16. až 18. století, připomíná starší literaturu, podle které měl mít Maxmiliánův bratr Jan Jáchym ze Žerotína na svém velkolesinském sídle „*kapelu složenou z osvědčených hudebníků*“, nicméně podotýká, že písemné prameny o existenci podobného hudebního uskupení mlčí.²³² Maxmilián František ze Žerotína si ve Vízemberku držel trumpetistu Matyáše Ignáce Schwilsta. Není jisté, jestli byl Schwilst součástí větší kapely, anebo šlo o trumpetistu solitéra, vytrubujícího fanfáry v případě návštěv, významných událostí, či honů.²³³ Tamní společnost si jej nicméně cenila na tolik, že byl zapisovatelem losinské matriky v roce 1696 označen jako „*Kunstreichen (...) Hof Trompeter*“, což bylo jinak přiznáno pouze malíři Bernardovi Bonaventurovi Velehradskému.²³⁴ Ženatý byl s Markétou a v době jejich pobytu na Maxmiliánově panství se jim narodily děti Anna Barbora (*25. září 1690),²³⁵ Marie Johanna Dorota (*3. dubna 1692)²³⁶, dvojčata Anna Kateřina a Marie Terezie (*11. dubna 1694)²³⁷ a syn František Alexandr (*4. května 1696).²³⁸ Pravděpodobně s tím, jak začal Maxmilián František ze Žerotína koncem 90. let 17. století upřednostňovat Meziříčí před Vízemberkem,

²²⁸ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 126. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína (zastoupený kuchařem Michalem Janem Řehořem Brauenerem), Barbora Salomena z Talmberka (v zastoupení Judity Viktorie Kološvárky) a hejtman Alexander Reitersturmer.

²²⁹ Tamtéž, pag. Jde o velmi zvláštní zápis, který byl do matriky zřejmě vepsán dodatečně.

²³⁰ ZAO-O, fond Velkostatek Vízemberk, inv. č. 64, sig. 3265, fol. 169r – 170v.

²³¹ Jako štolba ve Vízemberku poprvé doložen k 18. srpnu 1695 u křtu Marie Barbory, dcery vízberského purkrabího Gabriela, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 217.

²³² SEHNAL, J.: *Hudba u Žerotínů*, s. 46 – 47.

²³³ Podobně si své trubače vydržovali příslušníci meziříčské větve rodu Žerotínů, přičemž ve službě se některým z nich podařilo nabýt slušného finančního postavení, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 236.

²³⁴ Takto je zmíněn při křtu svého syna Františka Alexandra.

²³⁵ Zároveň jde o první doklad Schwilstova pobytu ve Vízemberku. ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 115. Jejimi kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína (zastoupený kuchařským mistrem Gwellnerem), a Barbora Salomena z Talmberka (zastoupená Magdalenou Praexedis Vratislavovou z Mítovic, která se sama dala zastupovat Zuzankou Logovou z Netky).

²³⁶ Tamtéž, pag. 141. Kmotry byli hejtman Alexander Reitersturmer, hofmistryně Judita Viktorie Kološvárka a Anna Marie Richter, manželka správce hamrů.

²³⁷ Tamtéž, pag. 201 – 202. Kmotry Anny Kateřiny byli vízberský důchodní písař Jan František Černý a Helena Unherdt, kmotry Marie Terezie se stali hejtman Alexandr Reitersturmer a Anna Marie Richter.

²³⁸ Tamtéž, pag. 230. Kmotry byli hejtman Alexander Reitersturmer a klíčnice Helena Unherdt.

bylo přesunuto také těžiště Schwilstových pracovních povinností, což dokládá přítomnost jeho ženy Markéty v Meziříčí po roce 1699.²³⁹ Dalším vízberským zámeckým trumpetistou byl Karel Antonín Richter, jenž se ve Vízberku zdržoval spolu s manželkou Annou Magdalenou a dcerou Marií Josefou (*15. března 1694, Maršíkov).²⁴⁰ Maxmiliánův bratr, Jan Jáchym ze Žerotína, měl ve stejné době na svém zámku ve Velkých Losinách trumpetistu Jiřího Františka Fabricia.²⁴¹

Téměř permanentně se ve šlechticově blízkosti nacházela pážata a komorníci, kteří svému pánovi pomáhali s osobní hygienou, oblékali jej, kontrolovali čistotu šatstva a následovali ho na cestách. Z Vízberku poznáme komorníky Jana Köhlera, objevujícího se už v září 1691,²⁴² a Jana Schmiedta, který jako „*Cammerling*“ přichází 11. prosince 1694 při křtu Heleny, dcery rejhotického mlynáře Lindenthalna.²⁴³ Pážetem byl Bartoloměj Antonín Hantz a také již zmiňovaný Jakub Karl, který zplodil nemanželské dítě s kuchyňskou děvečkou.²⁴⁴

Ochranu pána, jeho rodiny a sídla obstarávali strážci, zpravidla nosící speciální livrej, ozbrojení obušky nebo holemi, často označovaní jako hajduci, nebo mušketyři.²⁴⁵ Ve Vízberku je zaznamenán „*der Musquetirer*“ Adam Sedláček, bytem v Bukovicích²⁴⁶ a „*Zimmer und Thor Wärter*“ Jan Jaschke, od 26. ledna 1700 ženatý s Barborou Breyer.²⁴⁷ Mezi strážce zámku můžeme zařadit také kaprála „*Corporaln*“ Tobiáše Bärdele.²⁴⁸

Horské vízberské panství a jeho okolí nabízelo dostatek aktivit, jejichž trávením si Maxmilián František, jeho manželka a hosté mohli krátit volný čas. Žerotína jako nadšeného avšak pokorného lovce jsme již poznali, a tak tedy není překvapivé, že poblíž svého sídla nechával v chodu starou jelení oboru, zřízenou už jeho předchůdci.²⁴⁹ Vízberský revír spolu

²³⁹ Jako „*Trompeterin*“ a „*trubačka*“ Markéta vystupuje v červnu (přesný datum není uveden) a v srpnu (26. srpna 1699) toho roku při křtu Jana Cvaka a Alexandra Budínského, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 137v – 138r; v Meziříčí naposledy 19. února 1704 u křtu Marianny Budínské, viz tamtéž, fol. 145v.

²⁴⁰ První zmínka o trubačovi Richterovi pochází z 6. listopadu 1691, kdy je při křtu pohrobka Rosiny Scholtzer zmíněna jeho žena Magdalena coby kmotra, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 132. Křest jejich dcery tamtéž, pag. 197. Kmotry byli důchodní Černý a Helena Unherdt. Karel Antonín je chybně zapsán jako Pavel.

²⁴¹ Zmiňován např. 26. února 1692, kdy byla v Losinách křtěna jeho dcera Anna Johanna, viz tamtéž, pag. 139.

²⁴² 21. září 1691 se stal kmotrem Františka Antonína, syna rejhotického zedníka Tobiáše Wartha, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 129.

²⁴³ Tamtéž, pag. 204.

²⁴⁴ Hantz byl 30. září 1691 vyslán ke křtu Maxmiliána Antonína, syna rejhotického koláře Gottfrieda Anderleho, aby zde zastoupil hofmistra Tuřanského, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 130.

²⁴⁵ BUKÁČOVÁ, I.: *c. d.*, s. 12 – 14.

²⁴⁶ 17. srpna 1691 kmotroval Marině, dceři Friedricha Jackwertha řečeného Stantzel z Bukovic, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 125.

²⁴⁷ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 93. Za svědky jim šli purkrabí Jan Václav Zöllich a vinopalník Friedrich Schneider.

²⁴⁸ „*Schloss Corporaln zu Wiesenberg*“ přichází 5. května 1699, ZAO-O, sig. 7949, inv. č. Šu XVI 3, pag. 282.

²⁴⁹ 19. prosince 1688 umřela Sibyla Friedrich, poddaná z Rejhotic, manželka bývalého „*Hirschenwärter zu Wiesenberg*“ Matyáše Friedricha, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 47; nejmenovaný

s loveckými záležitostmi obstarávali myslivci, schopní pracovat se psy, stopovat zvěř a líčit pasti.²⁵⁰ Zajímavou Maxmiliánovou libůstkou byl chov ptáků, kteří byli svěřeni do rukou Jana Schöna.²⁵¹ Příjemné povyražení, spojené s léčebnou kúrou, nabízely návštěvy losinských lázní a oblíbeným místem žerotínských hostů byla rovněž tamní papírna, kde si mohli vyzkoušet, jak takový list papíru vzniká.²⁵² O konkrétních šlechtických návštěvách vízberského zámku toho mnoho nevíme, tři jména udává losinská matrika; nejprve je zaznamenán Žerotínův budoucí tchán František Julius Šubř z Chobyně, po něm přichází Maxmiliánova vzdálená příbuzná Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína, ovdovělá hraběnka z Redernu a nakonec pan Leopold Sak z Bohuňovic, který mimo jiné stvrzoval již Maxmiliánovu předmanželskou smlouvu z roku 1688.²⁵³ Lze ovšem předpokládat, že návštěvu Vízberku si neodpustili ani další příbuzní a přátelé,²⁵⁴ putující např. do Velkých Losin, aby se zde zúčastnili křtin, probíhajících v rozrůstající se rodině Jana Jáchyma ze Žerotína.²⁵⁵

chovatel jelenů je zapsán taktéž v soupisu deputátníků vízberského panství pro rok 1693, blíže ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2237, kart. 668.

²⁵⁰ O myslivecké službě ve sledovaném období pojednává BERDYCHOVÁ, Tereza: *Lovecká hudba jako součást kulturní reprezentace aristokracie 17. a 18. století*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2011, č. 302, s. 61 – 63. O myslivcích a loveckých revírech v okolí Velkých Losin a Vízberku se často na stránkách svých deníků zmiňuje Jan Jáchym ze Žerotína, viz VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 113.

²⁵¹ „des gnädigen Herrn Herrn zu Wiesenberg Vogelwärter“ je prvně zmíněn 5. října 1691, kdy byl v losinském kostele pokřtěn jeho syn Jan Michael, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 130. S touto hodností je v matrice uváděn pouze jednou, ovšem na jeho stálé sepejetí s vízberským zámekem poukazují jména kmotrů jeho dětí, kteří se rekrutovali z řad Žerotínova okolí. Ve sledovaném období se jim s manželkou Marinou narodily čtyři děti, poslední dcera Anna Barbora přichází 22. dubna 1700 v Rejhoticích (kmotří pivovarník Zehe a Johana Josefa, choť purkrabího Züllicha), viz tamtéž, pag. 305; znova se pak jistý Jan Schen s chotí Mariannou objevují v Meziříčí, kde byla 7. února 1704 pokřtěna jejich dcera Magdalena, za účasti kmotrů Maxmiliána Františka ze Žerotína a Reginy z Böhmstettenu, manželky hejtmana rožnovsko-krásenského panství, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 145v; je otázkou, zdali šlo o ptactvo okrasné (pávy, papoušky), nebo o dravce (např. sokoly).

²⁵² O návštěvách losinské papírny se zmiňuje ve svých denících Jan Jáchym ze Žerotína, jenž zde např. v roce 1710 pozval olomouckého biskupa Karla Josefa Lotrinského, který, podobně jako ostatní hosté, neodolal a zkusil si list papíru vlastnoručně vyrobit, viz VOKÁČOVÁ, P.: *c. d.*, s. 132.

²⁵³ František Julius Šubř z Chobyně (nesprávně zapsaný jako Václav), kmotroval 15. února 1692 Maxmiliánovi Františkovi Antonínovi, synovi Žerotínova mouřenína, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 138; Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína stála dne 19. března 1693 při křtu Maxmiliány Josefy, dcery vízberského a drahanovického hejtmana Reitersturmera, tamtéž, pag. 176; Leopold Sak z Bohuňovic se dal vidět 24. ledna 1695 u křtu Anny Brigitty, dcery Maxmiliánova malíře Velehradského, tamtéž, pag. 218.

²⁵⁴ Termín „přítel“ by v prostředí raně novověké české a moravské šlechty vnímán odlišně, než je tomu dnes. Problematikou se široce zabýval MAŤA, P.: *c. d.*, s. 641 – 656.

²⁵⁵ Křtiny potomků Jana Jáchyma přivedly do Velkých Losin řadu příbuzných, z nichž jménem známe Viléma Václava z Lilgenau, tchána Jana Jáchyma, který zastupoval Sylvii Polyxenu z Valdštejna, vdovu po přerovském krajském hejtmanovi Karlovi Jindřichovi ze Žerotína z meziříčské větve rodu (9. ledna 1691), dále manželku zesnulého strýce Karla Jindřicha ze Žerotína, Annu Karolínu hraběnku z Mansfeldu (22. ledna 1698 a 13. července 1700), již zmiňovaného Františka Julia Šubře z Chobyně (28. srpna 1694) a blíže neznámého a Žerotínům nepřibuzného hraběte Hautris (22. ledna 1698), viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 127 – 128 (9. ledna 1691, Jan Ludvík); tamtéž, pag. 188 (28. srpna 1694, Leopold Maxmilián August); tamtéž, pag. 259 – 259 (22. ledna 1698, Anna Karolína Josefa); tamtéž, pag. 309 (13. července 1700, Anna Josefa Karolína). Kmotří dcery Ludoviky Karolíny nebyli do matriky zapsáni.

Z okolní šlechty udržovali Maxmilián František ze Žerotína a Barbora Salomena z Talmberka užší styky např. se Zikmundem Albrechtem Bukůvkou z Bukůvky a jeho manželkou Marií Sylvii de la Fosse, jejichž Červená Lhota a Žádlovice, situované poblíž Loštic, leží téměř v půli cesty mezi Drahanovicemi a Vízemberkem.²⁵⁶ Odsud je již kousek do Bílé Lhoty, která patřila svobodnému pánovi Petrovi Forgatschovi, s nímž se manželé rovněž znali.²⁵⁷ Tyto styky však, vzhledem k nedostatku písemných pramenů, nelze podrobit konkrétnější analýze.

3. 2. 1. Malíř Bernard Bonaventura Velehradský

„*Vita brevis, ars longa*“, praví staré latinské přísloví, jež se naplnilo také v případě Maxmiliána Františka ze Žerotína. Na sklonku 80. let 17. století přišel šlechtic do kontaktu s pražským malířem vlámského původu Jodocem Justem Verbeeckem (†1700), který vytvořil dva rozměrné celofigurální portréty, dodnes visící na zámku ve Velkých Losinách.²⁵⁸ Z pláten na nás shlíží Maxmilián František Antonín svobodný pán ze Žerotína, štíhlý a poněkud bledý mladý muž s výrazným nosem a také jeho první manželka Barbora Salomena Zuzana z Talmberka, v rukách svírající zdobené kapesní hodinky.²⁵⁹ Manželé jsou oděni do šatů stříbřité barvy, které kontrastují jak s Barbořinými hnědými vyčesanými vlasy s loknami, tak s Maxmiliánovou dlouhou alonžovou parukou černé barvy. O tom, jestli portréty vznikaly uprostřed Verbeeckova ateliéru, ve Velkých Losinách, Vízemberku či jinde, nemáme žádné zprávy; kontakt Maxmiliána Františka s Verbeeckem mohl být, jak ostatně v oné době bývalo zvykem,²⁶⁰ zprostředkován šlechticovými příbuznými – Verbeeck totiž v letech 1684 a 1686 portrétoval Maxmiliánova bratrance Norberta Leopolda Liebsteinského z Kolowrat, budoucího císařského vyslance v Madridě, Kolíně nad Rýnem a Berlíně, spolu s jeho první manželkou Johannou Magdalenou Hrzánovou z Harasova.²⁶¹

²⁵⁶ Maxmilián František ze Žerotína spolu se Zuzanou Kateřinou Liborií Prakšickou ze Zástřizl byli kmotry jejich dcery Františky Barbory Apolonie (křtěná 20. ledna 1689 v Moravičanech), viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7061, sig. Mh V 5, pag. 57; o rok později (23. února 1690 v Moravičanech) pak Maxmilián kmotroval už i s Barborou Salomenou jejich synovi Albrechtovi Maxmiliánovi, tamtéž, pag. 63; o životě Zikmunda Albrechta Bukůvky a Marie Sylvie de la Fosse pojednává BŘEZINA, V.: *c. d.*, s. 84 – 86.

²⁵⁷ Forgatsch je navštívil v Meziříčí, kde se také 16. února 1694 zúčastnil svatby hofmistryně Judity Viktorie Kološvárky s Vilémem Záblatkým z Tulešic, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 156v.

²⁵⁸ Autorství přisoudila Verbeeckovi historička umění Marie Mžýková, viz MŽYKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 24.

²⁵⁹ NPÚ, ÚOP Olomouc, zámek Velké Losiny, inv. č. VL00211a, VL00319a.

²⁶⁰ FIDLER, Petr: *Umělec*. In: BŮŽEK, V. – KRÁL, Václav (edd.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 344 – 345.

²⁶¹ JANSOVÁ, Daniela: *Kapitoly z dějin sběratelství na Kolowratském zámku v Rychnově nad Kněžnou*. Olomouc 2014 (bakalářská diplomová práce), s. 36 – 37, 126; Maxmiliánova matka Alžběta Juliána z Oppersdorfu a Kolowratowa matka Magdalena Ludmila z Oppersdorfu (*1625 – †1672) byly sestry.

Už Maxmiliánův otec Přemyslav, v touze zvelebit svá stará sídla, zval na rodinné zámky výtvarné umělce, nutno podotknout že různých kvalit.²⁶² Pobyť blíž neznámého malíře na Maxmiliánově Vízberku je zřejmě úplně poprvé doložen v účtu z 31. března 1693, kdy dotyčný muž vykonal rozličné malířské práce v dámském pokoji.²⁶³ Pro raně novověké umělce, žijící a působící v našem prostoru, byla charakteristická především mobilita, jež jim umožňovala téměř bez problémů cestovat a navštěvovat dvory světských či církevních hodnostářů, kláštery a města, rozkládající se na území celé Habsburské monarchie.²⁶⁴ Do Vízberku takto přicestoval malíř Jan Jiří Malíšek, rodák z kteréhosi Kostelce v Čechách, který na zámku 14. června 1697 zemřel údajně coby šestasedmdesátiletý kmet.²⁶⁵

Ačkoliv je Malíšek zmiňován jako vízberský „*Hofmahler*“, jeho jinak zcela neznámé angažmá, alespoň co do počtu pramenných zmínek, zastihuje Bernard Bonaventura Velehradský.²⁶⁶ S největší pravděpodobností se narodil v průběhu 50. let 17. století, údajně v Kroměříži a dle supliky, roku 1704 adresované tehdejšímu olomouckému biskupovi Karlovi Josefovi Lotrinskému, se malířskému umění vyučil v dílně kroměřížského malíře Johanna Reitsammera, pracujícího pro Lotrínova předchůdce Karla II. z Lichtensteina-Castelcornu.²⁶⁷ Podle zjištění kunsthistorika Leoše Mlčáka se Velehradský objevuje roku 1691 ve Vyškově,²⁶⁸ zde se zřejmě seznámil s Maxmiliánem Františkem ze Žerotína, v jehož službách byl potom angažován minimálně od února 1693, kdy se mu v Žerotínově Meziříčí narodila dcera Dorota Josefa.²⁶⁹ Velehradského manželkou byla Anna Kateřina a ve Vízberku je poprvé nalézáme

²⁶² Šlo především o nizozemského malíře Abrahama van Lissau a snad Itala Franze Prospera de Mus. První jmenovaný byl mistrem detailu, ale problémy mu dělaly zejména velikostní proporce malovaných objektů (uložený tetřev a ryba stejně velcí, jako při nich stojící lidé) spolu s lidskou a zvířecí anatomii (lidským postavám maloval nepoměrně dlouhé ruce k velikosti těla apod.), viz POLÁCH, D.: *Proměny losinského zámku*, s. 109 – 113. Franz Prosper de Mus byl naopak velmi ceněným a talentovaným umělcem, dříve pracujícím pro knížete Karla Eusebia z Liechtensteina a honosícím se funkcí knížecího číšníka, viz POLÁCH, D.: *Svobodný dvůr ve Vikanticích a malíř Prosper de Mus*. In: POLÁCH, D.: *Historické toulky Šumperskem I*. Štítý 2017, s. 46 – 50.

²⁶³ ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2337, kart. 668.

²⁶⁴ FIDLER, P.: *c. d.*, s. 344.

²⁶⁵ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 13, pag. 130.

²⁶⁶ Osobu a dílo Bernarda Bonaventury Velehradského v podstatě znovuobjevil Antonín Breitenbacher ve své práci z první půle 20. století, BREITENBACHER, Antonín: *Paběrky k arcibiskupské obrazárně v Kroměříži*. Příloha Časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, XLIII, 1930, s. 2 - 3; dále např. TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců*. Sešit 13. 4. vydání. Ostrava 1994, s. 644; TOGNER, Milan: *Barokní malířství v Olomouci*. Olomouc 2008, s. 82 – 83; na ně navázal olomoucký historik umění Leoš Mlčák, který poznání o Velehradském významně rozšířil hlavně díky prozkoumání matričních knih, viz MLČÁK, Leoš: *Barokní malíři Bernard Bonaventura Velehradský z Olomouce a František Josef Velehradský z Prostějova*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2016, č. 312, s. 21 – 36. Autoři Žerotína obvykle mylně pokládají za hraběte, ačkoliv ten byl pouze svobodným pánem.

²⁶⁷ MLČÁK, L.: *c. d.*, s. 21 – 22.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 22.

²⁶⁹ Zapsán je jako „malér“, ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 127r. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a Barbora Salomena z Talmberka.

v půli března 1694.²⁷⁰ Malířova rodina žila střídavě jak na vízmberském zámku, tak v Rejhoticích, již tradičním „centru“ Maxmiliánova zámeckého personálu, a zde se rozrostla o děti Annu Brigittu (*24. ledna 1695, Rejhotice),²⁷¹ Terezii Ludoviku (*17. října 1696, Rejhotice – †28. července 1698, VízMBERK),²⁷² Johannu Alžbětu (*27. února 1698, VízMBERK)²⁷³ a Františka Jana (*6. února 1700, VízMBERK).²⁷⁴ Obdobně jako manželé Zehovi byli i Velehradští společensky aktivní a v rámci místní komunity platili za oblíbené křestní kmotry.²⁷⁵ S prostředím VízMBERKU zůstal Velehradský spjat i po prodeji panství Janovi Jáchymovi ze Žerotína v roce 1700, neboť o čtyři roky později se podle lokality stále píše.²⁷⁶ Po Maxmiliánově smrti v roce 1706 pracoval ve službách olomouckého kanovníka Jiřího Jindřicha rytíře z Mayerswaldu a při něm zůstal až do své smrti dne 22. června 1729 v Olomouci.²⁷⁷ Tady se umělec, uvyklý životu na šlechtických sídlech, začal dostávat do sporů s mistry malířského cechu, kteří na něj hleděli skrz prsty, pokládajíce ho za „fušera“.²⁷⁸ I přes své domnělé „fušerství“ byl Velehradský v době po roce 1706 zaměstnáván prací pro římskokatolickou církev a v současnosti jsou odborné veřejnosti známa jeho díla, pocházející z kostela v Tištině (okr. Prostějov) a z vikářské sakristie olomouckého dómu sv. Václava.²⁷⁹ Historik umění Milan Togner Velehradskému připisoval rovněž freskovou výzdobu, zdobící premonstrátskou rezidenci v Šebetově (okr. Blansko), ale to Leoš MLČÁK ve své studii zpochybnil.²⁸⁰

O práci, vykonané Velehradským pro Maxmiliána Františka ze Žerotína, nevíme téměř nic. Komisaři, kteří v létě roku 1706 cestovali po Žerotínových nemovitostech s pověřením sestavit šlechticův pozůstalostní inventář, nepokládali za důležité věnovat se tvorbě zevrubných popisů jednotlivých pláten, pocházejících z nebožtíkovy obrazové sbírky; jednu z mála výjimek v jejich soupisu tvoří několik obrazů, zavěšených v olomouckém domě, jejichž autorem měl

²⁷⁰ 16. března 1694 kmotrovala Anna Kateřina Velehradská Josefovi Leopoldovi, synovi pivovarníka Zehena, ZAO-O, fond SbM, 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 201.

²⁷¹ Tamtéž, pag. 218. Kmotry byli pan Leopold Sak z Bohuňovic a Anna, manželka losinského obročního a kontribučního písaře Adama Josefa Reicholdta.

²⁷² Zde poprvé jako „Hofmahler“. Tamtéž, pag. 235. Kmotry byli losinský hejtman Jan Jiří Sartori a Anna Reicholdt; ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 142.

²⁷³ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 261. Kmotry byli Adam Josef Reicholdt a jeho choť Anna.

²⁷⁴ Tamtéž, pag. 301. Kmotry byli Adam Josef Reicholdt a jeho choť Anna.

²⁷⁵ Kmotrovali zejména dětem zámeckého personálu, což dosud literatura nereflektovala: Josef Leopold Zehen (16. března 1694), Anna Kateřina Schneider (18. ledna 1695), Jan Jindřich Zehen (24. dubna 1696), Anna Alžběta Koppen, dcera Ondřeje Koppena, vojáka regimentu „de Pacis“ (9. června 1696), Alžběta Beckh, dcera losinského lázeňského lékaře Petra Beckha (7. ledna 1698), Jan Jiří Kirchner (6. května 1698), František Josef Zehen (21. dubna 1700) a Filip Jakub Rother (2. května 1700), viz tamtéž, pag. 201, 218, 229, 231, 256, 266, 305, 306.

²⁷⁶ MLČÁK, L.: c. d., s. 21.

²⁷⁷ Bydlel zřejmě ve farním obvodu olomouckého kostela sv. Petra a Pavla, při němž byl zřejmě také pohřben. Kanovník Mayerswald dal za Velehradského duši sloužit tři zádušní mše, viz MLČÁK, L.: c. d., s. 21, 24.

²⁷⁸ Tamtéž, s. 25.

²⁷⁹ JAKUBEC, O. – PERŮTKA, Marek: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620 – 1780*. 2 - katalog. Olomouc 2010, s. 309; MLČÁK, L.: c. d., s. 25 – 26.

²⁸⁰ MLČÁK, L.: c. d., s. 27.

být „*fürstliche Mahler zu Ollmütz*“.²⁸¹ Zcela zjevně šlo o Velehradského, neboť již v Žerotínově testamentu z 10. března 1706 je vzpomínán „*Bernard fürstliche Mahler zu Ollmütz*“ jehož obrazy, namalované pro Maxmiliána Františka, měl zdědit šlechticův mladší bratr.²⁸² Právě ve Velkých Losinách, které Janovi Jáchymovi ze Žerotína patřily, je dnes uložen obraz, olej na plátně datovaný rokem 1704, jenž by dle odhadu historika Drahomíra Polácha mohl být Velehradského dílem; je na něm zachycen velký hnědý medvěd, držený v okovech, po jehož pravé straně se nachází kámen nesoucí německy psaný text, který tuto nevšední loveckou trofej připomíná všem případným čtenářům.²⁸³ Pokud by měl v budoucnu probíhat uměleckohistorický výzkum, zaměřený na Bernarda Bonaventuru Velehradského, domnívám se, že pozornost badatelů by měla být směřována hlavně na sbírky velkolosinského zámku.

3. 2. 2. „Kammermohr und Kammertürke“

Součástí evropských šlechtických dvorů bývali rovněž černoši a v našich geografických končinách také na katolickou víru přivedení Turci, jimž však starší práce nepřikládaly příliš velkou pozornost.²⁸⁴ Nedávné výzkumy německých odborníků, zejména pak historiček Anne Kuhlman nebo Manji Quakatz, ovšem dokázaly, že si tito lidé dovedli u evropských dvorů vydobýt příznivé postavení, díky kterému pak v rámci dvorských hierarchií stáli nad dvořany a služebnictvem evropského původu.²⁸⁵ S „mouřeníný“ (německy „*Kammermohr*“) i Turky („*Kammertürke*“) se bylo možné setkat také na zámeckých sídlech pana Maxmiliána Františka ze Žerotína, kde se některým z nich rovněž podařilo zaujmout velmi dobré společenské pozice.

3. 2. 2. 1. Jan Gutschambaff

Nevíme, odkud Žerotínův mouřenín pocházel, ani za jakých okolností se na severní Moravu dostal. Je pravděpodobné, že jej Maxmilián František ze Žerotína obdržel darem, což bylo ve světě bohatých Evropanů, žijících na přelomu 17. a 18. století, poměrně běžným

²⁸¹ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 22r.

²⁸² Tamtéž, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 4r.

²⁸³ NPÚ, pracoviště Velké Losiny, inv. č. VL1933; VAŇKOVÁ, Lenka: *Nová instalace na státním zámku Velké Losiny*. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci 2009. Olomouc 2009, s. 119-121.

²⁸⁴ Viz poznámka níže, s. 59 – 60.

²⁸⁵ Např. KUHLMANN, Anne: *Ambiguous Duty. Black Servants at German Ancien Régime Courts*. In: HONECK, Mischa – KLIMKE, Martin – KUHLMANN, A.: *Germany and the Black diaspora. Points of Contact, 1250 – 1914*. New York 2016, s. 57 – 73; QUAKATZ, Manja: „*Gebürtig aus der Türckey*“: *Zu Konversion und Zwangstaufe osmanischer Muslime im Alten Reich um 1700*. In: SCHMIDT-HABERKAMP, Barbara (Hg.): *Europa und die Türkei im 18. Jahrhundert/ Europe and Turkey in the 18th century*. Göttingen 2011, s. 417 – 432. Obě autorky podrobně pojednávají rovněž o další literatuře, jež se k problematice černochoů a Turků na středoevropských dvorech vztahuje.

jevem.²⁸⁶ V matrikách se Gutschambaff objevuje pod jmény Jan či Hans, ale známý byl rovněž jako Johanssen a poprvé je v šlechticově okolí doložen k 5. červnu 1691. U západoevropských panovnických a šlechtických dvorů zastávali tito lidé rozličné funkce, avšak nejčastěji o nich prameny hovoří pouze jako o služebnících, bez uvedení konkrétnější náplně jejich pracovních povinností.²⁸⁷ Stejně tak Gutschambaff je připomínán coby „*Mohr, welcher bei der gnädigen Herrschafft zu Wiesenberg in Diensten ist*“.²⁸⁸ Podle Anne Kulhmann obyčejně nacházeli místo ve šlechtických kapelách, sloužili jako dveřníci, garderobiéři, holiči, ale mimo to jim jejich vrchnosti neváhalo svěřit také důležitější dvorské funkce, jako byl např. úřad hofmistra, díky čemuž tito „privilegovaní Afričané“ získávali moc nad svými evropskými podřízenými.²⁸⁹ Český historik Eduard Maur zase připomíná, že černoši byli svými urozenými pány vnímáni jako jakési „dekorace“ či „sběratelské předměty“, jejichž prostřednictvím dávala šlechta zbytku společnosti najevo své výjimečné postavení.²⁹⁰

Tak, jako nevíme nic bližšího o Gutschambaffově službě, tápeme i ve věcech jeho osobního života. Ženat byl s jakousi Rosinou, o které ovšem nelze říct nic bližšího, a dle matričních záznamů pobývali v Rejhoticích, na dohled Vízemberku. Měli dvě dcery, Johannu Alžbětu (*cca 1682) a Annu Marii (*cca 1687), pod kterými dne 5. června 1691 povolila chatrná dřevěná lávka, stojící při rejhotickém zájezdním hostinci Bernarda Poltze, pročež se obě zřítily do rozbouřené řeky Desné, ve které se také utopily.²⁹¹ Jejich bezvládná těla byla zachycena a o dva dny později pohřbena na hřbitově ve Velkých Losínách.²⁹² Po této tragédii se Gutschambaffovi a Rosině 15. února 1692 narodil ještě syn, kterého rodiče, po vzoru Žerotína, dali pokřtít jako Maxmiliána Františka Antonína.²⁹³ Jejich privilegované postavení v rámci vízberské zámecké společnosti dokládá fakt, že se chlapcovým kmotrem stal pan František Julius Šubíř z Chobyně, nevlastní syn Žerotínovy tety a kmotrou sama Barbora Salomena

²⁸⁶ Podle Anne Kuhlmann ovládala distribuci černošských otroků do zemí střední Evropy ve druhé půli 17. století hlavně Dánská Východoindická společnost a z korunovaných hlav států to byli především dáňští králové a královny, kdo Afričany posílal coby dary na říšskoněmecké panovnické dvory, viz KUHLMANN, A.: *c. d.*, s. 60 – 61; v našem prostředí nelze rovněž pominout vliv středomořských přístavů, odkud se k nám mohli „mouřeníni“ taktéž dostávat, viz MAUR, Eduard: *Angelo Soliman – černý otrok, komorník, svobodný zednář a muzejní exponát*. *Theatrum historiae*, 9, 2011, s. 288.

²⁸⁷ KUHLMANN, A.: *c. d.*, s. 63 – 65.

²⁸⁸ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 138.

²⁸⁹ Autorka např. uvádí osudy Afričana Rudolfa Mohra (†1725), dar dánské královny vévodovi Brunšvicko-Wolfenbüttelskému, kterému se podařilo získat na chod wolfenbüttelského dvora zásadní vliv, mj. rozhodoval o tom, kdo bude mít možnost setkat se s vévodou a kdo nikoliv, k tomu blíže KUHLMANN, A.: *c. d.*, s. 66 – 67.

²⁹⁰ MAUR, E.: *c. d.*, s. 285.

²⁹¹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 67, pag. 67.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ Tamtéž, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 138.

z Talmberka. Další osudy vízmberského mouřenína a jeho rodiny neznáme, neobjevují se ani v meziříčských matrikách či ve šlechticově pozdějším testamentu.

Ačkoliv je anabáze rodiny Gutschambaffů pouze drobným střípkem, i přesto naznačuje, že se Maxmilián František ze Žerotína, ač nižší šlechtic, snažil vyrovnat svým bohatším a společensky výše postaveným současníkům, kteří si při svých sídlech mouřeníny také drželi.

3. 2. 2. Pokřtění Turci

Sedm měsíců po narození Maxmiliána Františka ze Žerotína propukl na východních a jihovýchodních hranicích Habsburské monarchie konflikt s výbojnou Osmanskou říší, v jejímž čele stál mladý a štvance divé zvěře milující sultán Mehmed IV.²⁹⁴ Turecký vládce, obklopený schopnými velkovezíry z rodu Köprüllü, navázal na dobovou politiku svých předchůdců a počátkem 60. let 17. století rozpoutal vleklý konflikt, který, ač byl oficiálně ukončen Vasvářským mírem z roku 1664, poté znovuobnoven osmanským tažením k Vídni v roce 1683 a definitivně završen Karlovickým mírem roku 1699, trval téměř nepřetržitě, neboť i v dobách míru docházelo mezi oběma zeměmi k ozbrojeným potyčkám a drancujícím přeshraničním nájezdům.²⁹⁵

Porážka osmanských vojsk u Vídně, na níž se měl dle místní velkolosinské tradice podílet také Maxmilián František ze Žerotína,²⁹⁶ jakož i následné tažení vítězných křesťanských armád do Osmany okupovaných Uher, obohatily svět podunajské katolické zbožnosti o fenomén tzv. tureckých křtů (něm. Türkentaufen).²⁹⁷ Jejich obliba vrcholila ve druhé polovině

²⁹⁴ K problematice válek Habsburské monarchie s Osmanskou říší a jejich dopadu na české viz např. VLNAS, V.: *Země Koruny české a protiturecké války v letech 1663 – 1683*. In: ČORNEJOVÁ, I. – KAŠE, J. – MIKULEC, J. – VLNAS, V.: *c. d.*, s. 192 – 208; VLNAS, V.: *Odvrácení Osmanské ofenzivy (1683 – 1699)*. In: BĚLINA, Pavel – KAŠE, J. – MIKULEC, J. – VESELÁ, Irena – VLNAS, V.: *Velké dějiny Zemí Koruny české. Svazek IX. (1683 – 1740)*. Praha/Litomyšl 2011, s. 11 – 37; reflexi turecké hrozby v dobové literatuře se věnoval RATAJ, Tomáš: *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*. Praha 2002; o vzájemných osmansko-habsburských vztazích v širších souvislostech pojednal WHEATCROFT, Andrew: *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha 2010.

²⁹⁵ Nájezdy osmanských jednotek se soustředily především na vpády do Habsburky kontrolovaných Uher, Chorvatska a Štýrska. Během válečných let se jejich vojska pohybovala také na Moravě a v Rakousích.

²⁹⁶ Dle této tradice měl Žerotín za svou účast na bitvě od vojevůdce Evžena Savojského obdržet několik aubussonsých tapisérií, zachytávajících antický příběh o Amorovi a Psyché, dnes deponovaných na zámku ve Velkých Losinách. Průvodcovský text z r. 2012 udává, že „*tento zatím ničím nepodložený údaj byl příležitostným návštěvníkům zámku sdělován již v době, kdy ho drželi ve svém majetku Lichtenštejnové*“, viz POLÁCH, D.: *Zámek Velké Losiny. Průvodcovský text*. Rukopis, 2012. Autorovi velice děkuji za poskytnutí textu; dále např. MŽYKOVÁ, M.: *Sbírký zámku Velké Losiny*, s. 26; informaci, avšak bez odkazu na původní zdroj, zná také STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 164; jak ale vyplývá z výše citované genealogické nástěnné mapy, r. 1683 měl Maxmilián František ze Žerotína pobývat na studiích v Paříži, nikoliv bojovat u Vídně, viz poznámka č. 83.

²⁹⁷ Tímto fenoménem se poprvé hlouběji zabýval rakouský badatel Karl Teplý, jenž ve své práci analyzoval křty Turků, proběhlé na sklonku 17. století ve Vídni, TEPLÝ, Karl: *Türkentaufen in Wien während des groben Türkenkrieges 1683-1699*. Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien 29, 1973, s. 57 – 87; v českém prostředí sledovala křty Turků Lucie Kučerová, která se zaměřila na turecké křty v Brně u sv. Jakuba, Uherském Hradišti a Uherském Brodě, viz KUČEROVÁ, Lucie: *Toho času velikej strach v zemi byl. Morava v tureckém ohrožení (1605-1683)*. České Budějovice 2008 (diplomová práce), s. 105 – 121.

80. let 17. století, přetrvávala po celá 90. léta a na počátku 18. století mizela s tím, jak se riziko tureckého nebezpečí vzdalovalo a zmenšovalo.²⁹⁸

Tito křtěníci byli ve své podstatě zajatci, ukořistění habsburskými vojsky během bojů v Uhrách.²⁹⁹ Odtud se dostávali do dědičných zemí, kde byli rozdělováni, či respektive rozprodáváni mezi šlechtu, duchovenstvo a zámožnější měšťanstvo, kteří se zároveň s tím stávali jejich křestními kmotry.³⁰⁰ Samotný akt křtu mj. obsahoval veřejné zřeknutí se „prokletého Mohameda“, přijetí eucharistie a následné předání kmotrovských darů spolu s finanční částkou, která byla pro čerstvého konvertitu získána peněžní sbírkou v kostele.³⁰¹ Také Žerotínové ke svým Turkům přišli nákupem, což dokládá případ Kristiána, rok a půl starého batolete a syna zajaté Turkyně, jehož si bratři koupili v Prostějově („*welches zu Prossnitz gekauft worden*“); dítě však již 18. června 1688 zemřelo a bylo pohřbeno na losinském hřbitově.³⁰²

Zde je nutné zdůraznit, že kmotrování urozených při křtech muslimských zajatců nebylo pouze dílem zbožnosti, šlo také o věc módy – závěr 80. let 17. století přál orientálním věcem, ukořistěným v tureckých táborech, šlechtická sídla zaplňovaly turecké koberce, zbraně, šperky a podobně jako mouřeníni, i pokřtění Turci mohli šlechticům sloužit jako zajímavé zpestření jejich rezidencí.³⁰³

Křty Turků, proběhlé v okolí Maxmiliána Františka ze Žerotína, sleduje následující tabulka. Je velmi zajímavé, že ani při jednom z dohledaných křtů nenacházíme Žerotína v roli kmotra; ačkoliv někteří Turci žili na vízmberském zámku, jejich kmotry se stávali převážně vrchnostenští zaměstnanci, členové Žerotínova dvora a jeho příbuzní. Choť Barbora Salomena z Talmberka stála při křtu Turka pouze jednou a to v Jevíčku, na panství Žalkovských, kde byl dotyčného křest zjevně přetaven ve větší náboženskou slavnost.³⁰⁴

²⁹⁸ TEPLY, K.: *c. d.*, s. 58 – 59. Těpy odhaduje, že jenom v rakouských zemích mohlo být na konci 17. století pokřtěno zhruba 1000 zajatých Turků.

²⁹⁹ Ačkoliv byli tito lidé všeobecně označováni jako „Turci“, pouze nemnoho z nich pocházelo přímo z Malé Asie, viz tamtéž, s. 66. Řada z nich se narodila v Osmany zabraných (dnešní Řecko, Bulharsko, Srbsko) či případně ovládaných oblastech (Valašsko, Sedmihradsko).

³⁰⁰ KUČEROVÁ, L.: *c. d.*, s. 106 – 110.

³⁰¹ Tamtéž, s. 112.

³⁰² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 44.

³⁰³ Tamtéž, s. 110 – 111; o zálibě tehdejších špiček v tureckých militariích blíže PRCHAL, Vítězslav: *Mirovská zbrojnice Karla z Lichtensteinu-Castelcornu jako místo biskupovy paměti*. In: ŠVÁCHA, Rostislav – POTŮČKOVÁ, Martina – KROUPA, Jirí (eds.): *Karel z Lichtensteinu – Castelcornu (1624 – 1695). Místa biskupovy paměti*. Olomouc 2019, s. 371 – 372.

³⁰⁴ Křestní obřad vedl sám opat premonstrátské kanonie Hradisko u Olomouce, pan Norbert Želecký z Počenic, viz SOA Zámorsk, fond SbM, sign. M-6 1582, fol. 113v; tři Turci byli o rok předtím rovněž pokřtění na blízkém panství konickém, jehož majitelem byl plukovník Jan Jirí Hoffmann rytíř z Kochersbergu, k tomu blíže PINKAVA, Jaroslav: *Dějiny města Konice*. Díl 1. Konice 1993, s. 37 – 38.

Tabulka č. 4 – dohledané křty Turků v okolí Maxmiliána Františka ze Žerotína (1687 – 1699).³⁰⁵

Jméno křtěnce	Datum a místo křtu	Kmotři
Maxmilián Jáchym (Achmet) ³⁰⁶	2. 2. 1687, V. Losiny	Karel Leschagi, Michal Jan Řehoř Brauner, Helena Unherdt.
Jáchym (NN)	11. 1. 1688, Jevíčko	Jan Jáchym ze Žerotína, Jan Žalkovský ze Žalkovic, Barbora Salomena z Talmberka, Kateřina Sudová-Prosyowská.
Jan Antonín (Ferentz)	8. 1. 1690, V. Losiny	Jan Jáchym ze Žerotína, Ludovika Vilemína z Lilgenau.
Maria (MägdI)	1. 9. 1691, V. Losiny	Michal Jan Řehoř Brauner, Judita Viktorie Kološvárka.
Františka Viktorie (NN)	26. 1. 1693, V. Losiny	Alexander Reitersturmer, Alžběta Zehe.
Anna Terezie (NN)	22. 7. 1694, V. Losiny	Filip František hrabě z Gallasu, hraběnka z Trauttmansdorffu.
Anna Barbora Maxmiliána (NN)	22. 7. 1694, V. Losiny	Hrabě z Trauttmansdorffu, Anna Karolína hraběnka z Mansfeldu.
Jiří Josef (NN)	7. 8. 1699, Meziříčí	Jiří František Riviere, Regina z Böhmstettenu.

Bohužel, u valné většiny Turků není možné zjistit, jak se po přijetí římskokatolické víry odvíjely jejich další životní osudy. Třináctiletá Turkyně Maria zemřela krátce po křtu, již 3. září 1691 na zámku ve Vízberku a rovněž neblahý byl osud Anny Barbory Maxmiliány, zesnulé 10. května 1700 ve věku údajných 24 let.³⁰⁷ Výjimkou je Františka Viktorie, „stará Turkyně“ z Rejhotic, která se ve Vízberku zdržovala po celá 90. léta 17. století a jak již bylo poznamenáno výše v textu, podařilo se jí získat post zámecké hospodyně či klíčnice.³⁰⁸ Naopak zcela neznámý zůstává původ jakési Doroty Turecké, zemřelé 30. ledna 1699 v Meziříčí.³⁰⁹

³⁰⁵ Mimo výše uvedenou matriční knihu jsem informace o křtech, uvedených v tabulce, čerpal ze ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 67, 104, 127, 169 – 170, 187 – 188 a ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 138r.

³⁰⁶ V závorce je uvedeno křtěncovo původní jméno, avšak to se v pramenech vyskytuje jenom zřídka.

³⁰⁷ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 69, 159.

³⁰⁸ Jako „*alte Türckin*“ je zmíněna při svém křtu. Integrace muslimů do většinově křesťanské společnosti přinášela různé výsledky. Historička Manja Quakatz připomíná postavu lipského krejčího Wolffa Christoha Lustiga, rovněž zajatého Turka, jenž se roku 1721 stal krejčířským cechmistrem, k tomu QUAKATZ, M.: *c. d.*, s. 423 – 428; ne vždy však bylo snažení o jejich převýchovu úspěšné, viz KUČEROVÁ, L.: *c. d.*, s. 120 – 121.

³⁰⁹ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 169v.

3. 3. Vrchnostenské úřednictvo

Raně novověké panství nebylo spravováno šlechticem samotným, nýbrž řadou výše či níže postavených úředníků s vlastními kompetencemi, jejichž počty se zpravidla odvíjely od velikosti a potřeb spravovaného majetkového celku; takový typ správy, pozvolna utvářené od 15. a 16. století, nazýváme správou vrchnostenskou, neboli patrimoniální.³¹⁰ Pravomoci a zároveň povinnosti jednotlivých vrchnostenských správ pokrývaly především ekonomickou oblast, ale na starosti měly rovněž záležitosti bezpečnosti a administrativy svěřeného patrimonium.³¹¹ Nejinak tomu bylo v případě Vízmerku, kde se vlastní vrchnostenská správa začala po několika desetiletích ustanovovat počátkem 90. let 17. století. Její trvání však nebylo dlouhé, neboť již roku 1700 se Maxmilián František ze Žerotína, tou dobou už plně upřednostňující svá panství, rozkládající se na Valašsku, rozhodl, že Vízmerk odprodá svému bratrovi Janovi Jáchymovi ze Žerotína. Kupní smlouvu bratři uzavřeli 1. srpna 1700 a jak se pokusím dokázat níže, v souvislosti s prodejem panství došlo ve Vízmerku k výrazným personálním změnám.³¹²

Hlavním centrem správy sledovaného panství ovšem nebyla Žerotínova vízmerská rezidence, nýbrž nevelký renesanční zámek v Maršíkově, ležící zhruba 4 kilometry na jih od Vízmerku, v blízkosti Maršíkovského potoka.³¹³ V pramenech z přelomu 17. a 18. století je stavba nejčastěji zmiňována jako „*Schlössel*“ a krom vrchnostenských kanceláří poskytovala též zázemí pro výše postavené Žerotínovy úředníky a jejich rodiny. Úřednické živobytí bylo, podobně jako v případě dalšího zámeckého či obecně vrchnostenského personálu, zajištěno jak vyplácenými penězi, tak deputátem.

Vrchní hlavou patrimoniální správy byl obvykle hejtman,³¹⁴ dohlízející na vrchnostenskou kancelář, skrze kterou rozhodoval o tom, jakým směrem se bude ubírat hospodářství statku, vyřizoval poddanské záležitosti a bděl nad sobě podřízenými úředníky,

³¹⁰ Zcela základní pojednání o vývoji a charakteristice patrimoniální správy podávají HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *c. d.*, s. 229 – 238.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² V Rodinném archivu Žerotínů se kupní smlouva nedochovala a literatura obvykle uvádí pouze rok, kdy k odprodeji došlo, viz POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 95; Ladislav Hosák např. Maxmiliánovo desetiletí na vízmerském panství nezmiňuje vůbec, HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 589. Kupní smlouva se ale nacházela v archivu meziříčského zámku a její existence byla zaznamenána na stránky Žerotínova pozůstalostního inventáře, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, sig. 8r.

³¹³ Zámek byl součástí maršíkovského vrchnostenského dvora. Podrobněji se o jeho dějinách zmiňuje MUSIL, František: *Neznámé zámky Moravy a Slezska*. Ostrava 2015, s. 243 – 244.

³¹⁴ Někdy nazývaný též jako *úředník*, *správce* nebo *vrchní*. Je nutné zdůraznit, že situace se na různých panstvích mohla lišit. Hejtman směl být zastíněn purkrabím, důchodním písařem či zcela jiným úředníkem nebo dvořanem, kterému majitel panství zrovna projevoval náklonnost. V českých zemích tehdy neexistoval žádný striktní „muštr“, jenž by normativně předepisoval, jak má být patrimoniální správa hierarchizována.

přičemž se zcela zodpovídal majiteli panství.³¹⁵ Funkce vrchnostenských hejtmanů byla lákavá pro příslušníky nižší šlechty, což rovněž dokládá osoba prvního vízberského hejtmana, urozeného Alexandra Reitersturmera, který je v úřadě poprvé doložený k 27. srpnu 1691.³¹⁶ Reitersturmerova moc se vztahovala rovněž na vzdálené drahanovické panství, čímž Maxmilián František ze Žerotína navázal na administrativní politiku svého otce a tety, kteří Drahanovice ponechávali v gesci losinských hejtmanů.³¹⁷ Reitersturmerův původ je zastřený, jeho manželkou byla blíže neznámá paní Anna Lukrécie a snad bratrem či jiným blízkým příbuzným Karel Reitersturmer, purkrabí východomoravských panství Maxmiliána Františka ze Žerotína v letech 1695 – 1697.³¹⁸ Manželé se usadili v prostorách maršíkovského zámku, kde se jim narodily dvě dcery, pokřtěné jmény Maxmiliána Josefa (*19. března 1693 – †27. března 1693)³¹⁹ a Eleonora Terezie (*21. února 1696).³²⁰ Jejich jediný známý syn, jménem Alexandr, zemřel již 28. března 1691 ve věku 28 týdnů.³²¹ Z prozkoumaných účetních materiálů vyplývají alespoň náznaky Reitersturmerovy pečlivosti, s jakou záznamy o příjmech a výdajích svěřeného panství procházel; řadu účtů popsal zběžně psanými poznámkami a přípisy, případně k nim přidal svůj charakteristický výrazný podpis. Úřad vízberského hejtmana opustil ve druhé polovině roku 1696. Do zodpovědné funkce byl někdy mezi 8. říjnem a 7. listopadem 1696 jmenován zkušený úředník Jan František Černý;³²² jeho úřednickou kariéru lze mapovat od konce 80. let 17. století, kdy zastával post purkrabího ještě sjednocených panství Velké Losiny a Vízberk.³²³ Od roku 1690 držel tutéž pozici jenom v rámci Vízberku, avšak zároveň s ní získal také post vízberského důchodní písaře a tím rovněž neomezený přístup k vrchnostenské kase.³²⁴ Na čele Vízberku a Drahanovic pak stál mezi léty 1696 – 1698.³²⁵ Od 21. listopadu 1688 byl ženat s Annou Sidonií Berger, původně komornou Barbory

³¹⁵ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *c. d.*, s. 232.

³¹⁶ Toho dne stál jako kmotr u křtu Maxmiliána Augustýna Gwellnera, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 126.

³¹⁷ O metodách řízení vzdálenějších statků losinsko-vízberskými Žerotíny stručně KALLEROVÁ, M.: *c. d.*, s. 5.

³¹⁸ Ke Karlu Reitersturmerovi stručně BALETKA, T: *Dvůr*, s. 230.

³¹⁹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 176. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína, ovdovělá hraběnka z Redernu; ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 86.

³²⁰ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 226 – 277. Dítě křtil otec Hyacint z šumperského dominikánského kláštera. Kmotry byli správce hamrů Jan Richter a Anna, manželka losinského obročního a kontribučního písaře Adama Josefa Reicholdta.

³²¹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 77.

³²² 8. října 1696 je uváděn ještě jako maršíkovský rentmistr, od 7. listopadu již jako hejtman, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 234, 236.

³²³ Jako purkrabí obou panství zmíněn při zápisu o svém sňatku 21. listopadu 1688, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 31.

³²⁴ V těchto funkcích prvně 16. března 1690 u křtu Veroniky, dcery Hanse Jackwertha z Rejhotic, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 107.

³²⁵ V úřadu hejtmana naposledy 3. července 1698, viz tamtéž, pag. 270.

Salomeny z Talmberka.³²⁶ Z manželství vzešli synové Jan František (*26. října 1689 – †24. dubna 1690, Maršíkov),³²⁷ Ondřej Antonín (*29. listopadu 1691),³²⁸ Karel Josef (*16. července 1693)³²⁹ a Engelbert František (*6. března 1696, Maršíkov).³³⁰ Posledním hejtmanem, řídícím Vízmbek pro Maxmiliána Františka ze Žerotína, byl Jan Jiří Sartori, původně dlouholetý hejtman velkososinského panství, který hodnost zastával v letech 1699 – 1700.³³¹ Jan Jáchym ze Žerotína poté vízmberské panství předal pod kuratelu losinského hejtmana Kristiána Willa,³³² kterého v roce 1703 vystřídal Jan František Radausch.³³³

Purkrabí dohlíželi na hospodářskou produkci panství (jak rostlinnou, tak živočišnou), s čímž šel ruku v ruce též dohled nad personálem, pracujícím při vrchnostenských dvorech, tj. šafáři a čeledíny.³³⁴ Podobně jako hejtmani a jejich rodiny, také purkrabí bydleli a úřadovali v Maršíkově. Prvním vízmberským purkrabím byl od roku 1690 již zmíněný Jan František Černý, po němž v roce 1694 úřad připadl do rukou Ondřeje Antonína Honische, dříve obročního a kontribučního písaře losinského panství.³³⁵ Dlouho se ale z držené funkce netěšil, neboť ještě téhož roku, ve věku 38 let, náhle zemřel.³³⁶ Po Honischovi přichází Jan Antonín Gabriel, který sloužil v letech 1695 – 1699; spolu s manželkou Johannou měli dcery Marii Barboru (*18. srpna

³²⁶ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 31. Za svědky jim šli Adam Kazimír Tiltzer, tehdy ještě losinský důchodní písař a Jan Richter, správce sobotínských hamrů.

³²⁷ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 101. Za kmotry mu šli Jan Jáchym ze Žerotína a Barbora Salomena z Talmberka, v zastoupení hofmistra Edera z Bernfeldtu a Kateřiny Františky Ludmily Wintner; matriční zápis o úmrtí ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 57.

³²⁸ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 133. Kmotry byli Matyáš Valentýn Roller, důchodní písař liechtensteinského panství Ruda nad Moravou a Anna, vdova po Adamu Kazimírovi Tiltzerovi.

³²⁹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 176 – 177. Kmotry byl rudský důchodní Roller a Anna Kateřina, manželka losinského obročního a kontribučního písaře Adama Josefa Reicholdta.

³³⁰ Tamtéž, pag. 227. Kmotři titíž.

³³¹ Sartori je jako vízmberský hejtman poprvé doložen 29. května 1699 při křtu Jana Inocence Vinarského z Kříšova, syna losinského štolby Václava rytíře Vinarského, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 288. Sartoriho choť se jmenovala Anna Johanna a ta, coby manželka hejtmana, naposledy přichází 13. července 1700, viz tamtéž, pag. 309.

³³² Losinského hejtmana Willa, podobně jako Tiltzera, dosavadní literatura nezná, např. KALLEROVÁ, M.: *c. d.*, s. 5; ve fondu janovického velkostatku, s nímž mělo vízmberské panství společnou východní hranici, se zachovalo torzo korespondence, kterou vedl se svým janovickým protějškem v letech 1700 – 1702, viz ZAO-O, fond Velkostatek Janovice 1539 – 1946, inv. č. 1920, kart. 84, Korespondence Matyáše Tschumanna, hejtmana panství Janovice, s Kristiánem Willem, hejtmanem panství Velké Losiny a Loučná nad Desnou (Vízmbek), mj. o poddaných.

³³³ Radausche uvádí např. POLÁCH, D.: *Třemešek*, s. 98.

³³⁴ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 229; srov. HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *c. d.*, s. 232.

³³⁵ Jako losinský obroční a kontribuční doložen k 17. červnu 1690, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 38. Honische máme ve funkci vízmberského purkrabího poprvé dne 15. února 1694, kdy kmotroval Alžbětě Roßmann z Velkých Losin, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 184.

³³⁶ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 101.

1695, Maršíkov)³³⁷ a Marii Alžbětu (*26. června 1697, Maršíkov).³³⁸ Ani Gabriel ovšem ve funkci nevydržel až do prodeje panství Janovi Jáchymovi ze Žerotína a tak již v lednu 1699 přešel úřad do rukou mladého Jana Václava Züllicha.³³⁹ Díky Züllichovi víme, že na zámku existovala plnoprávná kaple, ve které se 25. května 1699 oženil s Josefou Antoníí Lilien, členkou zámeckého hofštátu.³⁴⁰ V době Züllichovy krátké purkrabské služby se jim narodil syn Jan František (*13. července 1700, Vízemberk),³⁴¹ avšak po prodeji panství rodina z kraje mizí. S purkrabskou agendou vypomáhali písaři, nicméně z celého desetiletí, kdy Vízemberk fungoval jako svébytné panství, známe jménem jenom jednoho, Bernarda Knaüssela, pracujícího pro purkrabího Jana Antonína Gabriela, zmiňovaného k 30. květnu 1698.³⁴² Nejistá je náplň písařské funkce, kterou roku 1694 vykonával Jan František Winner.³⁴³

Krom purkrabských písařů znala patrimoniální správa rovněž písaře důchodní, obroční, kontribuční nebo sirotčí.³⁴⁴ Nejdůležitější byli písaři důchodní, neboli rentmistři, spravující vrchnostenskou pokladnu a výběr poddanských dávek.³⁴⁵ Na některých panstvích měli páni důchodní rovněž na starosti vedení gruntovních knih.³⁴⁶ Ve Vízemberku tato funkce připadla Janovi Františkovi Černému, jenž ji vykonával od roku 1691 souběžně jak s úřadem purkrabího (1690 – 1694), tak s úřadem hejtmána (1696 – 1698).³⁴⁷ Od roku 1699 měl důchodní agendu pod dohledem Jan František Richter, zároveň po dlouhá léta zajišťující vrchní dohled nad hamry

³³⁷ Je to zároveň první zmínka, ve které se o Gabrielovi hovoří jako o vízberském purkrabím, viz ZAO-O, fond SbM, Inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 217. Kmotry byli štolmistr František Erasmus Lackner a Anna Terezie Adolph, manželka kolštejského důchodního písaře; roku 1697 je Gabriel připomínán také jako „Kastner“ (tj. snad pokladník), viz tamtéž, pag. 255.

³³⁸ Tamtéž, pag. 245. Kmotry byli titíž, v zastoupení vízberského kuchaře Pavla Ziwigela a Františky, dcery Anny Terezie Adolph.

³³⁹ Purkrabí Züllich poprvé už 3. ledna 1699 u křtu Jana Václava, synka maršíkovského rychtáře Jana Hampena, viz tamtéž, pag. 281.

³⁴⁰ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 90. Svědčili jim Bernard Bonaventura Velehradský a Jan Jiří Zehe.

³⁴¹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 309. Kmotry František Erasmus rytíř Lacker z Lockenau a Anna Johanna Sartori.

³⁴² Kmotroval Anně Barboře, dceři rejhotického sedláře Jana Jiřího Leckelna, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 268.

³⁴³ „Schriffter nebst dem Schloss Wiesenberg“, dal 5. února 1692 pokřtít svého syna Františka Antonína za účasti kmotrů Jana Františka Richtera, správce hamrů v Sobotíně a Magdaleny, manželky trubače Schwilsta, tamtéž, pag. 200

³⁴⁴ HLEDÍKOVÁ, Z. – JANÁK, J. – DOBEŠ, J.: *c. d.*, s. 232 – 233; srov. BUKÁČOVÁ, I.: *c. d.*, s. 16 – 18.

³⁴⁵ BALETKA, T.: *c. d.*, s. 231.

³⁴⁶ Tamtéž.

³⁴⁷ Jan František Černý je jako vízberský důchodní písař poprvé doložen 19. března 1691, kdy se stal kmotrem Marie Alžběty, dcery losinského panského ševce („Hof Schumacher“) Michala Führlena, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 121; naposledy jako rentmistr 11. února 1698, ale funkci hejtmána držel až minimálně do července, viz tamtéž, pag. 260.

v Sobotíně.³⁴⁸ V souvislosti s převzetím vízberského panství Janem Jáchymem ze Žerotína roku 1700 získal kontrolu nad důchody rentmistr Friedrich Rotter.³⁴⁹

Zcela specifickou součástí vrchnostenského hospodaření na vízberském panství bylo zpracování železa. Odvětví uvádím zde a nikoliv v části, věnované ekonomice velkostatku, neboť šlo o oblast, spravovanou zvláštním hamerním úřadem. V okolí Vízberku se nacházelo několik míst, kde bylo možné těžít nepříliš kvalitní železnou rudu.³⁵⁰ Ta byla poté dopravována do hamrů, situovaných v Rejhoticích, samotném Vízberku a zejména pak v Sobotíně,³⁵¹ přičemž v něm je jejich existence doložena už k roku 1573.³⁵² Chod celého procesu a organizaci do něj zapojených pracovníků řídil hamerní správce, mimo jiné vedoucí také vlastní účetnictví.³⁵³ V dobách Maxmiliána otce Přemyslava (III.) ze Žerotína jím byl Jan Süssenicht, jehož vdova Kristýna zemřela 23. září 1693 v Rejhoticích.³⁵⁴ Sám Maxmilián František využíval služeb Jana Františka Richtera; tento muž se o hamry staral již v 80. letech 17. století a mimo to byl členem inkvizičního tribunálu, na jehož činnost v něm si roku 1681 stěžovala Marie Koppová, manželka obviněného Jana Koppa, dle které byl Richter mladý a nezkušený.³⁵⁵ Rok po tomto nařčení se 27. září 1683 oženil s Annou Marií, dcerou losinského pivovarníka Martina Zehe a za svědky jim šel celý inkviziční tribunál,³⁵⁶ který o dva měsíce později poslal na smrt upálením čtyři údajné čarodějnice.³⁵⁷ Jejich manželství bylo ovšem bezdětné a i když v letech 1699 – 1700 Richter zastával post vízberského důchodního písaře, po roce 1700 se již na panství neuplatnil a žerotínské majetky opustil.

Doklady o působení dalších vrchnostenských úředníků (např. obročních nebo kontribučních písařů, pojezdých apod.) ve Vízberku se mi dohledat nepodařilo. Vzhledem k výše uvedenému lze nicméně konstatovat, že zavedenou hierarchií se Maxmiliánovo severomoravské panství příliš nelišilo od dalších patrimonii té doby. Zajímavým zjištěním je

³⁴⁸ Důchodní Richter přichází 25. května 1699, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 287; naposledy pak 31. ledna 1700, viz tamtéž, pag. 300.

³⁴⁹ Rotterova kariéra ve Vízberku je matrikami poprvé doložena k 21. listopadu 1700, viz tamtéž, pag. 315. Jeho manželkou byla jistá Barbora Veronika.

³⁵⁰ KALLEROVÁ, M.: *c. d.*, s. 5; podle tereziánského katastru z druhé poloviny 18. století byli dovozem materiálů k železárnám v rámci svých robot povinováni poddaní ze Sobotína a Rudoltic, viz RADIMSKÝ, Jiří – TRANTÍREK, Miroslav: *Tereziánský katastr moravský*. Praha 1962, s. 269.

³⁵¹ KALLEROVÁ, M.: *c. d.*, s. 5.

³⁵² HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 589.

³⁵³ Hamerní účty vízberského panství z dob Maxmiliána Františka ze Žerotína jsou zachovány pouze pro rok 1688, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 2335, kart. 668; starší období je pokryto o něco lépe, nejstarší hamerní účet pochází z r. 1655 a zachovány jsou rovněž některé týdenní či měsíční hamerní cedule, viz tamtéž, inv. č. 2315 – 2330, kart. 667 (léta 1655 – 1681) a inv. č. 2331 – 2334, kart. 668 (léta 1682 – 1686).

³⁵⁴ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15, pag. 90.

³⁵⁵ NEUBAUEROVÁ, M. – POLÁCH, D.: *c. d.*, s. 34.

³⁵⁶ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 8.

³⁵⁷ NEUBAUEROVÁ, M. – POLÁCH, D.: *c. d.*, s. 43.

fakt, že po prodeji Vízmberku Janovi Jáchymovi ze Žerotína v srpnu 1700 došlo k poměrně výrazným obměnám, jak mezi úředníky, tak mezi zámeckým personálem či ostatními vrchnostenskými zaměstnanci.

4. Dvůr v Meziříčí

Bernard Ferdinand svobodný pán ze Žerotína stárnul, zdraví mu povážlivě ubývalo a v létě 1692 obdrželi úředníci olomouckého lenního dvora zprávu od lhotského šafáře Daniela Jeřábka, jenž dvůr informoval o tom, že „*pan ze Žerotína k naklonění svého života se přibližuje a sotva ducha popadá*“.³⁵⁸ Poslední mužský příslušník meziříčské větve rodu Žerotínů však o své závěti uvažoval s předstihem;³⁵⁹ ačkoliv byl ve svém životě třikrát ženatý,³⁶⁰ nepodařilo se mu zplodit životaschopného mužského potomka,³⁶¹ který by rodové majetky, rozkládající se na východní Moravě, mohl v budoucnu převzít a tak rozhodl, že své rozsáhlé dědičné (také alodní či svobodné) panství Rožnov-Krásno odkáže vzdálenému losinsko-vízmborskému příbuznému Maxmiliánovi Františkovi Antonínovi svobodnému pánovi ze Žerotína.³⁶² Mladý šlechtic, který teprve před časem uzavřel manželství a o správu otcovských statků se musel prozatím stále ještě dělit s bratrem, měl díky Bernardovi Ferdinandovi v budoucnu získat jedno z největších moravských panství, čehož si i s chotí Barborou Salomenou z Talmberka velmi považovali a svého meziříčského příbuzného zahrnuli skvostnými dary – zlatou tabatěrkou zdobenou 6 drahými kameny (routami) a hůlkou, posázenou diamanty v hodnotě 500 zlatých rýnských.³⁶³

Středobodem tamní vrchnostenské správy byl renesanční zámek ve Valašském Meziříčí, tehdy jenom v Meziříčí, nebo v Meziříčí pod Rožnovem, v němž stárnoucí Bernard Ferdinand ze Žerotína dne 6. září 1692 vydechl na poslední.³⁶⁴ Maxmilián František se tak stal pánem rozsáhlé majetkové držby, s níž spojil zbylých čtrnáct let svého života. Podobně jako ve

³⁵⁸ BALETKA, L. – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, E. – POMKLA, Z.: *c. d.*, s. 146.

³⁵⁹ Žerotínův testament a jeho opisy jsou uloženy v ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 168, sig. III/3.

³⁶⁰ Bernard Ferdinand svobodný pán ze Žerotína (*1639 – †1692) z meziříčské větve rodu, byl synem Baltazara ze Žerotína a Marie Kunhuty Pruskovské z Pruskova. Kariéerně se uplatnil jako přisedící biskupského lenního soudu; jeho stručný životopis podává STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 162 – 163. Ženatý byl s Alžbětou Sidonií ze Žerotína, členkou kolínské rodové větve (†1668), dále s paní Františkou Eleonorou Podstatskou z Prusinovic (†1689) a nakonec s neurozenou vdovou po zámeckém stolníkovu Marií Alžbětou Wagnerovou, roz. Rosnerovou (†1742).

³⁶¹ Z prvního manželství pocházel syn Karel Ferdinand (*28. září 1662, Meziříčí), dcera Marie Alžběta Sidonie (*cca 1661 – †4. července 1699, Meziříčí) a čtyři další dcery, zemřelé ještě před křtem, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2164, sig. VM I 1, fol. 87v; ZAO-O, fond RA Žerotínů, sig. VI/238, inv. č. 279, nefoliováno („*Tabvla Genealogica VIII.*“); ve druhém manželství se Bernardovi Ferdinandovi ze Žerotína narodily dcery Marie Benigna (*14. září 1669, Meziříčí), Františka Karolína (*8. srpna 1670, Meziříčí) a syn Jan Bernard Erdmann (*2. května 1674, Meziříčí – 28. října 1675, Meziříčí), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2164, sig. VM I 1, fol. 140r; ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 7r, 31r, 381v. Dospělosti se dožila pouze Marie Alžběta Sidonie, později provdaná hraběnka z Redernu, jež sice děti měla, ale Bernard Ferdinand ze Žerotína patrně nesouhlasil s tím, aby jeho majetky vyšly z rukou žerotínského rodu.

³⁶² Šlechtici byli bratrance ze 4. kolene; jejich společným předkem byl Petr ze Žerotína (*1462 – †1530), majitel četných statků na Šumpersku a Zábřežsku, viz STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 101 – 102.

³⁶³ „*Ein goldenes Tabak Büxel mit 6 Rauten welches die Frau von Zierotin, geborene von Thalberg (sic!) gekauft und dem Seeligen Herrn von Zierotin verehret hat*“ a „*Ein diamantenes Stabl so Herr Max von Zierotin dem Seeligen Herrn geschenckt vor 500 Reinisch gekauft hat*“ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 208, sig. IV/4, fol. 2r – 3v.

³⁶⁴ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 351r.

Vízemberku, i v okolí meziříčské zámecké rezidence působil šlechticův početný hořtát a ačkoliv pro toto panství nemáme k dispozici účetní materiál, jsme díky zachovalému pozůstalostnímu inventáři a některým dalším písemným pramenům schopni poznat Maxmiliána Františka ze Žerotína a svět, který obýval, z jiné perspektivy.

4. 1. Spor o biskupské léno Meziříčí v roce 1693

Rozlehlejší část bývalé majetkové držby meziříčských Žerotínů, alodní panství Rožnov-Krásno, na východě hraničící s neklidnými Uhrami, získal Maxmilián František ze Žerotína prakticky okamžitě po Bernardově smrti.³⁶⁵ Součástí panství byla dvě městečka, Krásno a Rožnov, spolu s více než dvacátkou vesnic, z nichž některé se teprve pozvolna utvářely v rámci tzv. pasekářské kolonizace.³⁶⁶ Hospodářství se klasicky opíralo o vrchnostenské dvory, situované v Krásně, Zašové, Zubří, Hradisku u Rožnova a Hutisku, doplněné o spíše skromnou rybníční soustavu.³⁶⁷ Zde se musel Maxmilián František ze Žerotína vyrovnat pouze s dědickými nároky Marie Alžběty Sidonie ze Žerotína, ovdovělé hraběnky z Redernu, jediné přeživší dcery Bernarda Ferdinanda, jež sice panství nezdělala, ale otec jí odkázal značnou část nemovitého majetku a šperků.³⁶⁸ Stejně klidné bylo vyrovnání s Marií Alžbětou Wagnerovou, někdejší meziříčskou zámeckou hofmistryní a vdovou po Bernardovi Ferdinandovi ze Žerotína, která po svém choti zdělala Kostkovský dvůr s příslušenstvím, stojící na lenním statku při cestě do Rožnova.³⁶⁹

Naopak „kamenem úrazu“ se ukázala být poněkud specifická situace, panující mezi městy Krásnem a Meziříčím, které od sebe dělilo pouze koryto Rožnovské Bečvy. Meziříčský zámek spolu se svým zázemím, ačkoliv byl napojen na systém meziříčských městských hradeb,

³⁶⁵ Testament Bernarda Ferdinanda ze Žerotína byl veřejně publikován v Brně 16. září 1692. Dle jeho znění měl Maxmilián František ze Žerotína dědit veškeré statky a nemovitosti, s výjimkou panství Hustopeče nad Bečvou a Lešná, která měla, na základě staršího testamentu Bernardovy manželky Františky Eleonory Podstatské z Prusinovic, připadnout jejím synovcům pánům Podstatským, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 168, sig. III/3, fol. 7v.

³⁶⁶ Byly to vsi Brňov, Bynina, Dolní Bečva, Hážovice, Horní Bečva, Hrachovec, Hutisko (původně sklářská osada), Jasenice, Krhová, Křivé, Malá Bystřice, Malá Lhota, Mštěnovice, Solanec, Střítež (dnes Střítež nad Bečvou), Tylovice, Velká Bystřice (dnes Valašská Bystřice), Velká Lhota, Veselá, Vidče, Vigantice, Zašová a Zubří. Prostřední Bečva teprve vznikala, ustanovena byla kolem r. 1703.

³⁶⁷ Stručně o dvorech DOMLUVIL, Eduard: *Val. – Meziříčský okres* (dále jenom *Okres*). Brno 1914, s. 205, 316; vznik dvora na Hutisku připomíná KRAMOLIŠ, Č.: *Okres rožnovský*, s. 165; celkový výčet dvorů, nacházejících se na alodním panství Rožnov-Krásno ve druhé polovině 18. století (tedy včetně dvorů v Bynině a Velkých Karlovicích, které ještě za Maxmiliána Františka neexistovaly) uvádí NEKUDA, Vladimír (ed.): *Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Brno 2002, s. 205.

³⁶⁸ Jejich vzájemná jednání proběhla hladce a tak mohla být dne 4. října 1692 na meziříčském zámku uzavřena dohoda, vyhotovená Janem Antonínem von Hofferem, advokátem zesnulého Žerotína, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 257, sig. VII/1.

³⁶⁹ Později známý také jako Manský dvůr (dnes čp. 481/20 na Žerotínově ulici ve Val. Meziříčí). Smlouva, jejímž prostřednictvím se Wagnerová dvora vzdala v Maxmiliánův prospěch, je uložena v ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 30, sig. VII/14.

ležel na rozdíl od zbytku města na rožnovsko-krásenském alodu; naopak několik ulic, rozkládajících se na krásenském pravém břehu Bečvy, tzv. Manské (či Dolní) předměstí, náleželo k meziříčskému lénu.³⁷⁰ Šlo o přetrvávající pozůstatek aktivit Jana (IV.) z Pernštejna, dřívějšího majitele obou měst, který zahájil roku 1538 stavbu meziříčského zámku na pozemcích, náležících olomouckému biskupovi.³⁷¹ Protože zabral lenní půdu, předal biskupovi jako odčinění o něco větší kus alodního území, ležícího na pravém břehu Bečvy, které biskup připojil jako předměstí k meziříčskému lénu.³⁷²

Do doby, kdy lenní statek i alod drželi stejní šlechtici, pocházející z meziříčské větve rodu, byla situace mezi Žerotíny a olomouckým biskupem relativně klidná. Po smrti Bernarda Ferdinanda ze Žerotína ovšem meziříčské léno, coby léno kaducitní (tj. odumřelé), připadlo zpět do rukou olomouckého biskupa a ten se jej zdráhal Maxmiliánovi Františkovi ze Žerotína udělit.³⁷³ Nejprve mělo dojít ke zpracování podrobné inventury, jejímž cílem bylo mj. zjistit, v jakém stavu se nachází hospodářský dvůr Lhotsko, neboli Vyrstkov, který byl společně s přilehlým ovčínem situován poblíž vsi Poličné.³⁷⁴ Biskupství rovněž zajímalo, jaký je aktuální počet poddaných, usdlých ve vesnicích Neudorf (známá spíše pod lidovým názvem Oznice), Jarcová, Juřinka, Poličná a jaké jsou jejich povinnosti vůči vrchnosti.³⁷⁵

Mladý šlechtic však zareagoval velmi prudce; s pomalým postupem biskupa Karla II. z Lichtensteina-Castelcorna nesouhlasil, manské předměstí dal násilím připojit k alodnímu

³⁷⁰ BALETKA, L. – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, E. – POMKLA, Z.: *c. d.*, s. 84.

³⁷¹ Tamtéž; meziříčský zámek vyrostl jako náhrada za starý hrad v Rožnově, o jehož pobožení Pernštejn v roce 1538 úspěšně žádal krále Ferdinanda I., k tomu blíže JANIŠ, Dalibor: *Hrad a město Rožnov v časech středověku*. Rožnov pod Radhoštěm 2011, s. 44 – 45.

³⁷² Lenní systém olomouckých biskupů je fenoménem, s nímž se v rámci raně novověké Habsburské monarchie setkáváme pouze zde a ve slezské vratislavské diecézi. Šlo o tzv. druhotná léna (sám olomoucký biskup byl totiž leníkem českého krále) a jejich vývoj lze vysledovat až do 13. století, kdy byl biskupem Bruno ze Schauenburku. Lenní systém přečkal rovněž revoluční rok 1848 a zrušen byl teprve v roce 1869, viz ZUBER, R.: *Hospodářský a správní vývoj olomouckého biskupství v 18. století*. Studie Muzea Kroměřížska, 8, 1986, s. 29 – 53; šlechtic, který od biskupa lenní statek obdržel, se nazýval leníkem či případně manem. Na rozdíl od statku alodního, nemohl s lénem zcela volně disponovat (např. bez vědomí diecéze jej prodat nebo odkázat v testamentu) a část zisku, jež z léna plynula, musel biskupovi odevzdávat. Přijetím léna se zavazoval plnit určité povinnosti, což stvrzoval přísahou, skládanou přímo moravskému primasovi. Olomoucká lenní organizace byla velmi propracovaná, měla k dispozici vlastní úřady, lenní sněm a lenní soud, jemuž předsedal hofrychtěl. Lenní systém zároveň biskupským manům umožňoval kariérní uplatnění. O tom všem podrobně LAPČÍK, Stanislav: *Nástin vývoje lenní organizace olomouckých biskupů a arcibiskupů*. Olomoucký archivní sborník, 3, 2005, s. 38 – 55.

³⁷³ BALETKA, L.: *Almanach – sedm století Poličné 1310 – 2010* (dále jenom *Poličná*). Valašské Meziříčí 2010, s. 15; pokud by biskup chtěl, nemusel léno Meziříčí Maxmiliánovi udělit vůbec a jemu by tak zůstal na alodním panství stojící zámek, obklopený městem, které mu nepatřilo.

³⁷⁴ Tamtéž, s. 14.

³⁷⁵ Podrobný soupis poddaných, usdlých na meziříčském léně, byl sestaven už tři dny před smrtí Bernarda Ferdinanda ze Žerotína (tzn. 3. září 1692). Podle něj bylo v Oznici zjištěno celkem 10 domkařů, v Jarcové 10 půlsedláků, 2 zahradníci a 7 domkařů, na Juřince 7 sedláků (včetně fojta), 2 zahradníci a 7 domkařů, v největší Poličné pak 12 sedláků (včetně fojta), 4 půlsedláci, 15 zahradníků a 11 domkařů, viz ZAO-O, fond LD Kroměříž, inv. č. 8633, kart. 557, fol. 124v; zřejmě v té samé době byl zhotoven přehled platů pasečných a rolních, které měli poddaní lenních vesnic odvádět o svátku sv. Václava. Z těchto poplatků si vrchnost dohromady přišla na 18 rýnských, 55 krejcarů a 1 ½ haléře, viz tamtéž, fol. 125r – 125v.

panství a svým úředníkům, zejména konkrétně nám již známému vízberskému hofmistrovi Maxmiliánovi Tuřanskému, jenž se k roku 1693 honosil titulem Žerotínova inspektora,³⁷⁶ nařídil, aby 19. února, za okázalého ceremoniálu, vyhlásili v městečku Krásně nový týdenní trh, který se měl od toho dne konat každé úterý, i když v minulosti se tak nikdy nedělo.³⁷⁷ Události se, podle historika Ladislava Baletky, účastnil Tuřanský spolu s „*dvorským a vrchnostenským služebnictvem*“.³⁷⁸

Žerotínovi se zároveň s tím podařilo zburcovat poddané rožnovsko-krásenského panství, kterým se podařilo obsadit meziříčské hradby a zabránit tak lidem, obývajícím manské předměstí, v účasti na volbě nové městské rady.³⁷⁹ Situace nebezpečně eskalovala, poddaní léna i alodu si začali dělat schválnosti, došlo k vzájemným útokům, spojeným s nejasnostmi kolem výběru mýta na Juřince a na to měl k Meziříčí přitáhnout vojenský pluk, čítající až 600 mušketýrů.³⁸⁰

Počínání Maxmiliána Františka ze Žerotína bylo vnímáno negativně, jako nelegální a nelegitimní, což se odrazilo v žalobě, sepsané zemským advokátem Ottou Kunem, jejímž prostřednictvím hodlal jurista šlechticovy kroky soudně napadnout. Znesvářené strany ale v červnu 1693 zasedly k jednacímu stolu, došlo k revizi vrchnostenských příjmů a k deklaraci požadavků alodních i lenních poddaných.³⁸¹ Po dlouhém rokování se biskupovi Lichtenstein-Castelcornovi a Žerotínovi podařilo dosáhnout společného konsensu, na jehož základě pak biskup, dne 10. března 1694, vydal list, jehož prostřednictvím s Maxmiliánem Františkem ze Žerotína uzavřel na léno Meziříčí trhovou smlouvu.³⁸² 30. března téhož roku pak Lichtenstein vyhlásil, že lenní statek Maxmiliánovi uděluje ve stejných hranicích a se stejným příslušenstvím, které držel zesnulý Bernard Ferdinand ze Žerotína;³⁸³ to pak bylo stvrzeno olomouckou kapitulou dne 14. května 1694.³⁸⁴ Zápis do zemských desek však váznul a celý

³⁷⁶ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 229.

³⁷⁷ BALETKA, L. – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, E. – POMKLA, Z.: *c. d.*, s. 147.

³⁷⁸ Tamtéž.

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ BALETKA, L.: *Poličná*, s. 15; srov. BALETKA, L. – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, E. – POMKLA, Z.: *c. d.*, s. 147.

³⁸¹ Tamtéž, s. 147 – 148.

³⁸² ZAO-O, fond LD Kroměříž, inv. č. 107, sig. QXb2, Karel hrabě z Lichtenštejna(-Kastelkornu), biskup olomoucký, uzavírá s Maxmiliánem ze Žerotína na Vízberku, Drahanovicích a Rožnově trhovou smlouvu na léno Meziříčí pod Rožnovem včetně předměstí (...); smlouvu pečetili, krom biskupa Karla a Maxmiliána Františka, pánové Karel Maxmilián Jankovský z Vlašimi a nám již velmi dobře známí Václav Vinarský z Kříšova, Leopold Sak z Bohuňovic a František Julius Šubíř z Chobyně.

³⁸³ Tamtéž, inv. č. 108, sig. QXb3, Karel hrabě z Lichtenštejna(-Kastelkornu), biskup olomoucký, oznamuje, že uděluje Maxmiliánovi Františkovi Antonínovi ze Žerotína na Vízberku, Drahanovicích a Rožnově za věrné služby léno (Valašské) Meziříčí se vším příslušenstvím včetně potvrzení v lenních knihách (...).

³⁸⁴ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 31, sig. I/6, Jan Josef hr. Breuner, děkan kapituly olomoucké, potvrzuje povolení Karla, biskupa olomouckého pro Maxmiliána, Františka Antonína z Žerotína volně disponovat s lenním statkem Val. Meziříčí.

administrativní proces byl definitivně ukončen až po smrti biskupa Karla, kdy bylo dne 12. prosince 1696, v rámci zasedání manského soudu, meziříčské léno Žerotínovi intabulováno³⁸⁵ – díky tomu se Maxmilián František ze Žerotína stal pánem obou úzce provázaných územních celků a v jeho rukách se tak ocitlo stejně velké území, kterému prve vládli meziříčští Žerotínové.

4. 2. Meziříčský zámek

Současná podoba valašskomeziříčského zámku Žerotínů, jak je objekt dnes všeobecně nazýván, je na hony vzdálená té, kterou na přelomu 17. a 18. století poznal Maxmilián František ze Žerotína a jeho současníci. Radikální barokní přestavba, iniciovaná Maxmiliánovými nástupci ve 20. letech 18. století, výrazným způsobem pozměnila renesanční dispozici zámeckého sídla,³⁸⁶ ale díky zachovanému plánu města Meziříčí z doby kolem roku 1710, jehož autorem byl zřejmě württemberský kartograf Christoph Ferdinand Moser von Filseck und Weilerberg, si můžeme udělat představu, jak Žerotínova rezidence, a zároveň správní centrum alodního i lenního statku, vypadala.³⁸⁷

Renesanční zámek byl vystavěn Janem (IV.) z Pernštejna na vyvýšenině, ze severu omývané tokem Rožnovské Bečvy, v těsné blízkosti meziříčského náměstí,³⁸⁸ „náš“ Žerotín své sídlo znal jako čtyřkřídlý patrový objekt, uzavírající vnitřní nádvoří, ze všech stran lemované dřevěnou a snad také konzolovitě vnesenou pavlačí.³⁸⁹ Do zámeckého patra bylo možné z nádvoří vystoupat po dvou dvouramenných schodištích, přiléhajících k severnímu a jižnímu křídlu.³⁹⁰ Sídlo tvořilo organickou součást městského opevnění, které se dotýkalo vnějších rohů severního a jižního traktu. Vstup do areálu umožňovala hlavní brána, situovaná v dnes již neexistujícím úzkém východním křídle, která navazovala na přímou silnici, vedoucí z meziříčského rynku (dnes ulice Komenského). Přístup do zámku ze strany západní zajišťoval

³⁸⁵ Drobná poznámka o intabulaci se nalézá na dorsu listiny z 30. března 1694.

³⁸⁶ Přestavba byla zahájena na popud Františka Ludvíka hraběte ze Žerotína (*1682 – †1731), člena falkenberské rodové větve, jenž dal zámek zvětšit ještě o jedno poschodí, zbudoval francouzský park, barokní zámeckou kapli a nové hospodářské zázemí. Během těchto stavebních akcí byly zároveň úplně odstraněny objekty východního křídla, včetně bývalé zámecké brány, viz ZAJÍC, Petr: *Plán Valašského Meziříčí z počátku 18. století*. Acta Musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Muzea regionu Valašsko, Vsetín, XVII, 2019, č. 1 – 2, s. 222 – 224; autoři, kteří neměli k dispozici Moserův plán, připisovali Františkovi Ludvíkovi ze Žerotína také stavbu západního a jižního křídla, ta už však ve 20. letech 18. století stála, např. DOMLUVIL, E.: *Paměti města Val. Meziříčí a městečka Krasna*. Brno 1877, s. 146; srov. SPURNÝ, F. (a kol.): *c. d.*, s. 257; nebo STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 167.

³⁸⁷ Na existenci plánu, v současnosti uloženého ve Württembergische Landesbibliothek, který je chybně označen jako „*Gross Meseritz im Iglauer Crais*“, upozornil historik Petr Zajíc ve své výše uváděné studii, viz ZAJÍC, P.: *c. d.*, s. 220 – 227.

³⁸⁸ Viz poznámka č. 371.

³⁸⁹ ZAJÍC, P.: *c. d.*, s. 222 – 223.

³⁹⁰ Tamtéž, s. 222.

průjezd v západním křídle. Jelikož nemáme k dispozici účetní materiál, je téměř nemožné zjistit, zdali nějaké stavební úpravy meziříčského zámku prováděl také Maxmilián František ze Žerotína. Vystačit si musíme s drobnou zmínkou, utroušenou rektorem zašovské školy Janem Bartolomějem Vranečkou (*1679 – †1743) na stránkách jeho osobní kroniky: „*Leta 1707 16t Aprile věža zámecká v Mezdríči spadla, kterou majstr zednický Jan Čertolt leta 1698 vystavěl nad bránu zámeckou*“.³⁹¹ Z toho, co o podobě zámku na přelomu 17. a 18. století víme, lze předpokládat, že věž byla zbudována nad bránou východního křídla, orientovanou směrem k náměstí; nedlouho před smrtí se Maxmilián František pustil do jednání s losinským hodinářem, který pro meziříčskou zámeckou věž vytvořil rozměrné hodiny, které však, vzhledem k Žerotínovu úmrtí a následnému kolapsu věže, nebyly zřejmě vůbec osazeny.³⁹²

Naopak o zařízení zámeckých interiérů (avšak nikoliv o jejich rozmístění v rámci zámecké budovy) jsme, díky šlechticovu pozůstalostnímu inventáři, informováni poměrně dobře.³⁹³ Soupis pozůstalosti, nacházející se v meziříčském zámku, sestavili mezi 5. a 7. červencem 1706 pánové Jan Želecký z Počenic, Julius Alexandr Podstatský z Prusinovic a Karel Podstatský z Prusinovic. Z jejich textu vyplývá, že značná část zámeckého mobiliáře byla tou dobou naložena v truhlách („*Truhen*“), snad z důvodu jeho plánovaného transportu do Velkých Losin, kde se měl části bratrovy pozůstalosti ujmout Jan Jáchym ze Žerotína.³⁹⁴ V kvelbu pod zámeckým schodištěm tak např. stály dvě velké truhlice, plné nejrůznějších věcí, od látek a matrací pro služebnictvo, přes kuchyňské náčiní a turecký koberec až po čtrnáct starých, pravděpodobně nezarámovaných obrazů.³⁹⁵ Ačkoliv je Žerotínův inventář skvělým pramenem, je zjevné, že zapisovatelé evidovali pouze ty místnosti, ve kterých se nacházely věci, jež mohl zdědit Maxmiliánův pozůstalý bratr; kupř. zcela chybí prostory, obývané Maxmiliánovou manželkou a fraucimorem, nebo reprezentační a hostinské pokoje.³⁹⁶

³⁹¹ DRÁPALA, Daniel – TICHÁ, Jana (eds.): *Tuto se všeliké památky ... Památeční záznamy autorů z okruhu Vranečkovy Kroniky*. Brno 2020, s. 76.

³⁹² Podle zápisu v Maxmiliánově pozůstalostním inventáři si hodinářovy práce prozatím vyžádaly 150 rýnských, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 11v.

³⁹³ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 2r – 15r (inventář meziříčského zámku spolu s pasivy, aktivy a dluhy) a fol. 17r – 22r (inventář domu v Olomouci); vydatnou pomocí při zpracovávání inventáře mi byly zejména dvě publikace, a to LUKÁŠOVÁ, Eva – OTAVSKÁ, Vendulka: *Aristokratické interiéry doby baroka ve světle historických inventářů*. Praha 2015; a LUKÁŠOVÁ, Eva: *Zámecké interiéry*. Praha 2015.

³⁹⁴ Zachovaný exemplář pozůstalostního inventáře patřil Janovi Jáchymovi ze Žerotína, který dokonce na folio 6r připsal vlastní poznámku o tom, že 22. listopadu 1706 nechal do Velkých Losin převést část numismatické sbírky zesnulého bratra: „*Diese 5 Golden habe zu meinen eigenen senden empfangen Ullersdorff den 22 Novembris*“.

³⁹⁵ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 3v – 4r.

³⁹⁶ Takové prostory přitom byly ve sledovaném období běžnou součástí šlechtických sídel, viz LUKÁŠOVÁ, E.: *c. d.*, s. 117 – 125, 134 – 141.

V pokoji zesnulého pána („*In des Gottselig Herrn Zimmer*“) bychom našli oválný stůl, pokrytý zeleným kobercem,³⁹⁷ pracovní stůl a miniaturní psací skříňku se zásuvkami,³⁹⁸ Žerotínovu černě lakovanou postel dekorovanou pruhovanými závěsy z atlasu³⁹⁹ a dva špatné stolky, z nichž jeden překrýval červený přehoz.⁴⁰⁰ Na stěnách viselo celkem sedm rozličných obrazů a kulaté nástěnné hodiny.⁴⁰¹ V místnosti se dále nacházelo mnoho různých drobností, dokládajících Maxmiliánovu sběratelskou vášeň, jako bylo např. červené kožené pouzdro, ukrývající šlechticovu kolekci 50 starých mincí,⁴⁰² přičemž mimo něj pak bylo v místnosti dalších 22 peněz, obzvláště zlatých a stříbrných feniků. Součástí sbírky byl rovněž ve stříbrě vyvedený portrét císaře Leopolda I. a některé z jeho tří manželek.⁴⁰³ Komisaři v pokoji našli také dva kapesní nože, stříbrno-zlatou tabatěrku, stříbrný okovaný turecký nůž a velkou stříbrnou přezku na opasek.⁴⁰⁴ Ve velké bílé truhlici pak bylo uloženo celkem 169 Maxmiliánových knih.⁴⁰⁵

Vedlejší pokoj sloužil zřejmě jako obrazový kabinet, neboť zde stála jedna objemná skříň,⁴⁰⁶ ve které bylo uloženo celkem 31 obrazů ve velkých rámech, 12 malých obrázků a jeden blíže neidentifikovaný atlas.⁴⁰⁷ S touto místností sousedil ještě další pokoj, zařízený tehdy velmi moderním kulečnickovým stolem se zeleným potahem, k němuž náležely dvě dřevěné kulečnickové koule a tři kusy hůlek.⁴⁰⁸ Pozornost byla věnována též speciálnímu prostoru, v inventáři označovanému jako „*Sattel Camer*“, který autoři soupisu zařadili hned za pokoj s kulečnickovým stolem. Zde byly uschovány přehozy na koně, různé typy starých i nových sedel, potah na sáně z rudého harasu a dva hanácké kožichy.⁴⁰⁹ Naopak ložnice zela prázdnotou, kromě tří kusů blíže neurčeného „*stolního servírovacího haraburdí*“,⁴¹⁰ zde komisaři nenašli žádný jiný kus nábytku, hodný zaznamenání. Její stěny byly celé pokryty červeno-zlatými koženými tapetami.⁴¹¹

³⁹⁷ „*Oval Tischel mit grinen außenathen Tebicht*“, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 5v.

³⁹⁸ „*Tisch mit einem gefloderten schreib Castel*“ a „*dareinen einer Schublodt Korespondenz (...) in kleines Perspektiv*“, tamtéž, fol. 5v – 6r.

³⁹⁹ „*Schwarz gepatztes Bettstett, mit gestriffen Rosette Fürhanckh*“, tamtéž, fol. 6r.

⁴⁰⁰ „*schlechte Tischel (...) andere mit Rott tuchenen Tebicht*“, tamtéž.

⁴⁰¹ „*unterschiedliche Bilder*“ a „*eisener Wandt sheibe Uhr*“, tamtéž.

⁴⁰² „*unterschiedliche Uhr alte Müntz in einen Rott leederene Futrol*“, tamtéž.

⁴⁰³ „*Jhro Kayserliche Majestät Leopold und Kayserin Bildnus in silber*“, tamtéž.

⁴⁰⁴ „*silber vergulte Tabakh Taßen*“, „*silber beschlagenes Tirkisch Meßer*“ a „*silberne grose Gürtel shnale*“, tamtéž.

⁴⁰⁵ „*In einer Weysen Truhen*“, „*unterschiedliche kleine und grose Bucher*“, tamtéž, fol. 6v; Maxmiliánova knihovna nebyla příliš velká, avšak několik barokních tisků s jeho poznámkami se zachovalo ve sbírkách velkolosinského zámku, k tomu stručně MAŠEK, P.: *Zierotinská knihovna*, s. 42.

⁴⁰⁶ „*großen Kasten*“, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 6v.

⁴⁰⁷ Tamtéž, fol. 7v.

⁴⁰⁸ „*von grin tuch über gezogenen Püllartaffel dar zu geherige holssen 2 Kugl undt 3 stuckh steckhen*“, tamtéž.

⁴⁰⁹ Tamtéž, kožichy označeny jako „*hanakyshe zipel peltz*“.

⁴¹⁰ „*Serveter Tisch zeug*“, tamtéž, fol. 8r.

⁴¹¹ „*In einer Schloff Cammer welche umb und umb mit Rotten und guldenen leder gespaliert ist*“, tamtéž, fol. 7v.

Ještě před Maxmiliánovým pokojem je jmenována místnost se skříní na zbraně,⁴¹² ve které byly naskládány pušky, pistole, bajonet, jeden starý palaš, malý zlatý palaš, či turecké zbraně. Návštěvníci zde mohli dále spatřit dva obrazy Panny Marie na dřevěné desce,⁴¹³ jeden obraz zachycující Ježíše Krista,⁴¹⁴ podobiznu sv. Antonína ve zlatém rámu,⁴¹⁵ deset dalších neurčených pláten a pouze jediný mědiryt, zasazený do černého rámu.⁴¹⁶ Velkou zajímavostí byla přítomnost sochy Jana Nepomuckého,⁴¹⁷ jehož kult se českými zeměmi šířil navzdory tomu, že někdejší generální vikář pražského arcibiskupa ještě nebyl ani beatifikován, natož kanonizován.⁴¹⁸ Tuto sochu můžeme zároveň prohlásit za nejstarší známou Nepomuckého skulpturu v oblasti východní Moravy, neboť dvě, kterým tento „titul“ dosud náležel, byly vytesány až o dva roky později.⁴¹⁹

Západně od meziříčského zámku, směrem ke hřbitovnímu kostelu sv. Trojice, se dle Moserova plánu rozkládala poměrně masivní budova, stojící na půdorysu ve tvaru písmene „L“.⁴²⁰ Domnívám se, že mohlo jít o zámeckou kočárovnu, která spolu s poměrně velkými stájemi tvořila na přelomu 17. a 18. století součást zámeckého areálu.⁴²¹ Maxmiliánův „vozový park“ tvořilo několik kočárů, předně pak nový pro čtyři osoby, čalouněný šedivou látkou,⁴²² dále pak červeně malovaný kočár typu „Roland“⁴²³ a stará koleska čalouněná zelenou látkou.⁴²⁴ Pro účely zámecké kuchyně byla k dispozici dřevěná kuchyňská koleska.⁴²⁵ Pokud potřebovalo panstvo cestovat v zimě, kdy cesty pokrýval sníh, nachystaly se sáně, které byly v době pořizování inventáře tři, přičemž jedny byly obzvláště hodnoceny jako velké a druhé zdobila zřejmě socha či vyobrazení starozákonního siláka Samsona.⁴²⁶ Tyto vozy byly taženy koňmi, kterých komisaři napočítali dohromady 21, z toho šestice koní patřila vdově Marii Antonii Šubířové

⁴¹² „In dem gewehr Kasten“, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4. fol. 5r.

⁴¹³ „unser lieben Frauen bilder auff Bred gemahlen“, tamtéž, fol. 5v.

⁴¹⁴ „unsers lieber Herrn bildt“, tamtéž.

⁴¹⁵ „Sanctus Antoni bildt in vergolter Raum (sic!)“, tamtéž.

⁴¹⁶ „Kupferstich bild in schwarzen Ram“, tamtéž.

⁴¹⁷ „Sanctus Johaný Nepomuceni Statua“, tamtéž. Autoři soupisu jej nazvali svatým, ačkoliv jím, dle pravidel římskokatolické církve, nebyl (za blahoslaveného jej prohlásili r. 1721 a svatým se stal o osm let později).

⁴¹⁸ Kult sv. Jana Nepomuckého se těší poměrně širokému badatelskému zájmu. Za všechna díla si dovoluji uvést alespoň rozsáhlou práci historika umění Víta Vlnase, která vyšla nedlouho po pádu totalitního režimu, viz VLNAS, V.: *Jan Nepomucký, česká legenda*. Praha 1993.

⁴¹⁹ Šlo o Nepomuckého sochu, stojící u dřevěného mostu, spojujícího Meziříčí s protilehlým Krásnem, a o skulpturu vztyčenou v nedalekém městě Kelči, viz MALINA, K. J.: *Kamenné sochy sv. Jana Nepomuckého v Pobečví*. Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí, 2014, č. 18, s. 10 – 11.

⁴²⁰ ZAJÍC, P.: *c. d.*, s. 222 – 223.

⁴²¹ V inventáři jsou prosty zmiňovány jako „Waggen Schupffen“ a „Reits Stall“, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4. fol. 4r – 5r.

⁴²² „Nejyer aufsheßer Arth aus vier Pershon mit grauen tuch gefitrtte Karethen“, tamtéž.

⁴²³ „Nejye sheßer Rolandt Rott angestrichen“, tamtéž.

⁴²⁴ „Alte schese Kaleßmit grin tuch gefüttert“, tamtéž.

⁴²⁵ „hiltzene Kuchel Kales“, tamtéž.

⁴²⁶ „Renshliten mit dem Samson“, tamtéž.

z Chobyně a jedná černá kobyla měla být odevzdána Janovi Jáchymovi ze Žerotína.⁴²⁷ Při stájích se nacházelo také zázemí, ve kterém bylo uloženo šest sedel, tři staré čabraky a rovněž tři chomouty na sáně.⁴²⁸ V truhlici našli pánové komisaři 21 párů udidel.⁴²⁹ Jedním z pacholků, pracujících kolem Žerotínových koní, byl Hans, kterého si šlechtic oblíbil natolik, že mu ve své závěti odkázal nárok na 100 zlatých rýnských.⁴³⁰

Z meziříčských kočích známe jménem Marka Kašlíka, jehož služeb Maxmilián František využíval již předtím na panství drahanovickém.⁴³¹ Na panství se jako „*panský forajt*“ poprvé objevuje 7. března 1695 v Krásně při křtu Anny Řezníčkové.⁴³² Snad někdy z kraje 90. let 17. století se oženil s jistou Alžbětou a z jejich potomků se podařilo dohledat Alžbětu (*cca 1692 – †asi 16. února 1711, Meziříčí),⁴³³ Ondřeje (*20. listopadu 1700, Meziříčí),⁴³⁴ Antonína Josefa (*1. ledna 1703, Meziříčí)⁴³⁵ a Annu (*16. března 1704, Meziříčí).⁴³⁶ Jako „*kočí panský*“ je naposledy zmíněn v březnu 1706, nedlouho před smrtí Maxmiliána Františka ze Žerotína.⁴³⁷ Dalším známým zámeckým kočím byl Jiřík Wolf, připomínaný mezi léty 1697 – 1699.⁴³⁸

Na rozdíl od Vízemberku jsme v případě meziříčského zámku mnohem lépe informováni o zámecké kuchyni. Přípravu pokrmů měl na starosti kuchař Jan Kuběja, jehož finanční postavení bylo natolik dobré, že si 5. září roku 1700 mohl dovolit zakoupit grunt v Krásně, stojící 550 rýnských moravských.⁴³⁹ Krátce na to, 22. listopadu 1700,⁴⁴⁰ se Kuběja, již jako vdovec, oženil s Mariannou, dcerou Jiříka Orlíka a společně měli děti Antonína Františka (*17. října 1701, Krásno),⁴⁴¹ Magdalenu Annu (*14. července 1703, Krásno),⁴⁴² Barboru (*16. května

⁴²⁷ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 5r – 5v.

⁴²⁸ Tamtéž.

⁴²⁹ „*Alte Reithstangen*“, tamtéž.

⁴³⁰ Tamtéž, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 6r.

⁴³¹ „*Marek Kasslyk servus Illustrissimus Dominus z Drahanowitz*“ je v Meziříčí prvně doložen k 3. říjnu 1694 jako kmotr Alžběty Brňáčkové, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 237; srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 130r.

⁴³² BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 237; srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 180r.

⁴³³ Zemřela v únoru roku 1711 údajně jako devatenáctiletá, avšak den úmrtí je téměř nečitelný, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 176v.

⁴³⁴ Tamtéž, fol. 141r. Kmotry byli František Karel rytíř z Böhmstettenu, hejtman Maxmiliánových panství a panna Zuzana Logová z Netky.

⁴³⁵ Tamtéž, fol. 143v. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a panna Zuzana Logová z Netky.

⁴³⁶ Tamtéž, fol. 145v. Kmotry byli František Karel z Böhmstettenu a panna Zuzana Logová z Netky.

⁴³⁷ Jako „*Marcus kočí panský Kaßyjk (sic!)*“ při křtu Josefa, syna Jana Papeže z Krásna (celé datum je nečitelné, březen 1706), tamtéž, fol. 189r.

⁴³⁸ Poprvé 3. listopadu 1697 jako „*kočí Jiřík Wolf ze zámku*“ u křtu Alžběty, dcery svobodné matky Anny Fluxeny, tamtéž, fol. 135r; jeho manželkou byla Marianna, s ní naposledy v květnu 1699 (celé datum je nečitelné), kdy se jim narodil syn Jakub František Martin, jehož kmotry byli Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína a Martin Simonides, tamtéž, fol. 137v.

⁴³⁹ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 236.

⁴⁴⁰ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 160v. Svědky byli Václav Koryčanský a Jan Vraclavský.

⁴⁴¹ Tamtéž, fol. 186r. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a Magdalena Praexedis Vratislavová z Mitrovic, provdaná Lacknerová z Lockenau.

⁴⁴² Tamtéž, 187v. Kmotry byli titíž.

1705, Krásno),⁴⁴³ Annu Barboru (*6. října 1706, Krásno),⁴⁴⁴ Kateřinu (*1. dubna 1709, Krásno)⁴⁴⁵ a Zuzanu Antonii (*24. září 1711, Krásno).⁴⁴⁶ K tomu, aby mohl připravovat jídla na Žerotínovu tabuli, měl kuchař Kuběja dle pozůstalostního inventáře k ruce celou řadu kuchyňského náčiní, včetně šesti měděných pánví, tří pánví na ryby, tří díží na chleba, džbánů a konvic různých tvarů, malých i velkých solniček, dvou železných roštů nebo tří dortových forem.⁴⁴⁷ Zajímavou sondou do světa meziříčské zámecké kuchyně je seznam potravin, spotřebovaných na pohřební hostině Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, kterou 17. listopadu 1692 organizoval jeho dědic a nový zámecký pán Maxmilián František ze Žerotína.⁴⁴⁸ Zde je však nutné zdůraznit, že tyto potraviny byly nakoupeny pro účely specifické nevšední události slavnostního charakteru a je tedy zřejmé, že seznam zcela jistě neodráží zvyklosti každodenního jídelníčku Maxmiliána a jeho okolí.⁴⁴⁹

Základem pokrmů, podávaných na šlechtických sídlech té doby, bylo maso,⁴⁵⁰ jehož přísun zpravidla pokrývaly vlastní hospodářské dvory nebo rybníky.⁴⁵¹ Ani kar posledního mužského příslušníka meziříčské větve žerotínského rodu nebyl v tomto ohledu výjimkou; smuteční hosté se mohli zasytit pokrmy z oblíbeného masa telecího,⁴⁵² dále z masa selat a

⁴⁴³ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 189r. Kmotry byli důchodní písař Václav Rosenzweig a Regina z Böhmstettenu.

⁴⁴⁴ Tamtéž, fol. 189v. Kmotry byli titíž.

⁴⁴⁵ Tamtéž, fol. 191r. Kmotr byli Václav Rosenzweig a urozená panna Zuzana Loková z Netky.

⁴⁴⁶ Tamtéž, fol. 192r. Kmotry byli titíž.

⁴⁴⁷ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 2v – 4r.

⁴⁴⁸ Tamtéž, inv. č. 209, sig. IV/4, fol. 1r – 2r.

⁴⁴⁹ Bohatá slavnostní tabule byla důkazem šlechticovy zámožnosti a zvyšovala jeho společenskou prestiž. K raně novověkému šlechtickému stolování blíže TEUTEBERG, Hans-Jürgen: *Die Ernährung als Gegenstand historischer Analyse*. In: KELLENBENZ, Hermann – POHL, Hans: *Historia Socialis et Oeconomia*. Stuttgart 1987, s. 180 – 202; v našem prostředí se problematice věnoval především HRDLIČKA, Josef: *Potraviny, stolování a jídelníček na raně novověkých aristokratických dvorech* (dále jenom *Potraviny, stolování a jídelníček*). Český časopis historický, 98, 2000, č. 1, s. 18 – 45; HRDLIČKA, J.: *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550 – 1650)* (dále jenom *Hodovní stůl*). České Budějovice 2000; mimo jiné o potravinách a stravování u biskupského dvora Karla II. z Lichtensteinu-Castelcornu, Maxmiliánova lenního pána, pojednávají ORÁLKOVÁ, Zuzana – ZAPLETALOVÁ, Jana: *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a import luxusního zboží v kontextu životního komfortu duchovního aristokrata*. In: JAKUBEC, O. (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624 – 1695)*. Olomoucký biskup a kníže střední Evropy. Olomouc 2019, s. 165 – 176.

⁴⁵⁰ HRDLIČKA, J.: *Hodovní stůl*, s. 188 – 189.

⁴⁵¹ ORÁLKOVÁ, Z. – ZAPLETALOVÁ, J.: *c. d.*, s. 169. Některé suroviny byly získávány z poddanských dávek, jejichž výše se na alodním i lenním panství zřejmě odvíjela od jazykově českého vrchnostenského urbáře z roku 1676, podle nějž měli poddaní ze všech obcí (s výjimkou města Meziříčí) odevzdávat určitý počet slepic a vajec. Navíc, poddaní z vesnic Hrachovec, Křivé, Veselá (alod) a Jarcová, Juřinka, Poličná (léno), byli povinováni odevzdáváním předepsaného počtu hus, viz ZAO, fond VS Valašské Meziříčí – Rožnov, inv. č. 195, sig. XXIV-3-1, fol. 492v – 493r; přepis dílčích částí urbáře provedl KRAMOLIŠ, Č.: *Platy a dávky poddaných na panství Meziříčském a Rožnovském r. 1676* (dále jenom *Platy a dávky*). Sborník musejní společnosti ve Val. Meziříčí, 1907, č. 13, s. 13 – 18.

⁴⁵² Podle slovenské historičky Thünde Lengyelové byla konzumace telecího masa v raném novověku vyhrazena především nejvyšším špičkám tehdejší společnosti a „na talíři“ hierarchicky níže postaveného obyvatelstva se objevovala spíše zřídka, viz LENGYELOVÁ, T.: *c. d.*, s. 143; srov. HRDLIČKA, J.: *Hodovní stůl*, s. 190.

vepřů, valašských ovcí,⁴⁵³ jehňat, hus, kapounů, krocanů,⁴⁵⁴ mladých i starých slepic, holoubat, kachen ale nechyběla ani zvěřina (divočáci, bažanti nebo drobní lesní ptáci), šunka, hlemýždi⁴⁵⁵ či želvy, kterých bylo pro potřeby hostiny zpracováno celkem 50.⁴⁵⁶ Cestu si na meziříčský zámecký stůl našly rovněž potraviny, pocházející z Apeninského poloostrova či jiných koutů jižní Evropy,⁴⁵⁷ jako byly olivy, kapary, pistáciové a piniové oříšky, čerstvé citrony, parmazán, mandlová kůra nebo také „dlouhé“ makaróny.⁴⁵⁸ Ochutnat bylo možné „černé brambory“,⁴⁵⁹ rozinky, cibebý (neboli španělské rozinky) i nasolené citrony. Aby bylo prostředí pro přítomnou urozenou společnost dostatečně komfortní, musel dát Maxmilián František ze Žerotína nakoupit rovněž vonné esence z ambry a cibetu.⁴⁶⁰ Podobné slavnosti se chystaly s předstihem, šlechtici a jejich úředníci sháněli nové nádobí i stolní textilie, půjčovali si kuchaře a krátkodobě rozšiřovali kuchyňské zázemí svých sídel, a proto tedy není divu, že meziříčská hostina proběhla až dva měsíce po smrti pana Bernarda Ferdinanda.⁴⁶¹

Inventář na zámku zaznamenává stříbrné solničky, pět cínových talířů (dalších 36 talířů bylo tenkrát uloženo v olomouckém domě), konvice na vodu a víno, tácy, čtrnáct pohárů, z toho šest pivních, 39 lžic rozličné velikosti a stáří nebo 24 různě zdobených párů vidliček a nožů.⁴⁶² Kulturu meziříčského zámeckého stolování zpříjemňovaly čtyři stříbrné velké svícny a spolu s nimi rovněž několik menších svícňů.⁴⁶³ Už ve Vízंबरku jsme poznali úkoly a povinnosti, kterým musel dostát zámecký stolník, jehož starostí byla péče o šlechtickou tabuli. Meziříčským stolníkem byl na počátku 18. století blíže neznámý pan Max, za jehož služby mu pan ze Žerotína svým testamentem odkázal 100 zlatých rýnských.⁴⁶⁴

U jižní strany zámku stála zahrada, avšak z Moserova plánu, pakliže nejde pouze o schematické zakreslení, vyplývá, že šlo spíše o sad či respektive plochu neupravené zeleně, než

⁴⁵³ „Wallachische Schepsßen“, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 209, sig. IV/4, fol. 1r.

⁴⁵⁴ „Indianer“, tamtéž. Krocani do Evropy pronikli jako jedna z prvních poživatin už v 16. století, viz HRDLIČKA, J.: *Potraviny, stolování a jídelníček*, s. 40.

⁴⁵⁵ „Schnökhen“, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 209, sig. IV/4, fol. 2r.

⁴⁵⁶ „Schüllkrotten“, tamtéž.

⁴⁵⁷ Tyto komodity se daly nakoupit buď ve velkých městech, kde byly k dostání na trzích (např. Praha, Krakov, Linec, Kremže) anebo díky nákupčím, vysílaným na cesty přímo do Itálie či některých jiných zemí, k tomu podrobněji ORÁLKOVÁ, Z. – ZAPLETALOVÁ, J.: *c. d.*, s. 169.

⁴⁵⁸ „Magaroni von den Lanng“, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 209, sig. IV/4, fol. 1v.

⁴⁵⁹ „Tartoffeln Schwartz“, tamtéž.

⁴⁶⁰ „Ambra Vnndt Zimmet Essentz“, tamtéž.

⁴⁶¹ HRDLIČKA, J.: *Potraviny, stolování a jídelníček*, s. 42 – 43.

⁴⁶² ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 2v – 4v.

⁴⁶³ Tamtéž.

⁴⁶⁴ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 6r. Bernard Ferdinand ze Žerotína měl na sklonku 80. let 17. století při sobě „tafeldeker“ Jana Wagnera, po jehož smrti se „v súkromí“ tajně oženil s jeho vdovou Marií Alžbětou, viz DRÁPALA, D. – TICHÁ, D.: *c. d.*, s. 65; podle Tomáše Baletky byl meziříčským stolníkem František Erasmus Lackner, avšak ten je vždy zmiňován jako „Stohllmeister“, nikoliv jako „Tafeldecker“, BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 233; ve Vízंबरku se Lackner objevuje současně s „Tafeldeckerem“ Gwellnerem.

složitěji komponovaný park francouzského typu.⁴⁶⁵ Z východu byla zahrada obehnaná hradbou a kolem její jižní a západní strany se vinul neurčitý plot. Existenci nezanedbané zahrady v dobách Maxmiliána Františka ze Žerotína dokládá přítomnost zámeckého zahradníka; ve sledovaném období jím byl Jakub David, usedlý v městečku Krásně.⁴⁶⁶ Jeho manželkou byla Rosina, která se tu a tam v zápisech objevuje jako žena, pocházející „ze zahrady panské“. Z jejich potomků jsou známi dcera Veruna (*13. prosince 1694, Krásno)⁴⁶⁷ a syn Jan Antonín (*24. listopadu 1700, Meziříčí).⁴⁶⁸

Problémem při bádání v matrikách meziříčské farnosti je fakt, že zhruba od poloviny 90. let 17. století se, na rozdíl od těch z Losin, stávají velmi stručnými.⁴⁶⁹ Povolání či stav jednotlivých osob uvádějí pouze nahodile a tak je téměř nemožné dohledat osoby, podílející se na běžném chodu zámeckého areálu či vrchnostenského hospodaření. Známe jméno zámeckého kováře, Michaela Kotwitze, připomínaného k 17. srpnu 1693⁴⁷⁰ a také Judity Zuzany Čáňové, manželky panského bednáře, jež se objevuje jako kmotra u křtu dne 3. listopadu 1697.⁴⁷¹

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem je zřejmé, že meziříčský zámek sloužil jako plně zařízené šlechtické sídlo s odpovídajícím zázemím (kuchyně, kočárovna, stáje, zahrady, zámecká kovárna i bednářská dílna), připravené svého pána a jeho manželky dostatečně reprezentovat. Na informace bohatý inventář, spolu s ojediněle zachovalým soupisem potravin, představujícím ukázkou slavnostního stravování na meziříčském zámku, kontrastuje s neexistujícím účetním materiálem, jehož absence nám neumožňuje o vývoji zámku v oněch letech zjistit více.

4. 3. V Maxmiliánově blízkosti

V Meziříčí se opakuje stejné schéma zámeckého dvora, které už známe z Vízberku. První známou Maxmiliánovou meziříčskou hofmistryní byla panna Judita Viktorie Kološvárka, zastávající tutéž pozici ve Vízberku, jež je zde poprvé zmiňována k 18. červnu 1693.⁴⁷² Z okruhu Maxmiliána Františka a Barbory Salomeny z Talmberka mizí po 16. únoru 1694, kdy

⁴⁶⁵ ZAJÍC, P.: *c. d.*, s. 222 – 223.

⁴⁶⁶ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 237; s Davidem se poprvé setkáváme 5. listopadu 1694 v Krásně u křtu Barbory Mendákové, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 181r; naposled jako „hortulanus“ 24. listopadu 1700, viz tamtéž, fol. 141r.

⁴⁶⁷ Tamtéž, fol. 180r. Kmotry byli František Dvořáček a Regina z Böhmstettenu.

⁴⁶⁸ Tamtéž, fol. 141r. Kmotry byli Jiří Riviere a Regina z Böhmstettenu.

⁴⁶⁹ Informace o některých jednotlivcích jsou odbyty lakonickou poznámkou, že byli „ze zámku“, avšak nic dalšího se o nich nedovídáme. Takto je např. 2. června 1693 zmíněna jakási Marianna Bílého „ze zámku“, viz tamtéž, fol. 128r.

⁴⁷⁰ Podle Tomáše Baletky sloužil původně jako voják, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 237; srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 128r.

⁴⁷¹ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 237; srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 135r.

⁴⁷² Stala se kmotrou chlapce Pavla Antonína Augustýna z Krásna, syna ovdovělé Anny, viz tamtéž, fol. 177v.

byla v meziříčském farním kostele provdána za mladého brněnského šlechtice Viléma Záblatského z Tulešic.⁴⁷³ Její místo nahradil pan Jan Keller, coby „hofmistr ze zámku“ připomínaný 16. června 1694.⁴⁷⁴ Poté se termín „hofmistr“ z matrik meziříčské farnosti vytrácí. Je pravděpodobné, že funkci i nadále vykonával Jan Keller, kterého někdy kolem roku 1698 nahradil František Erasmus rytíř Lackner z Lockenau, dosavadní štolmistr.⁴⁷⁵

Žerotínův sekretář, jímž byl pan Jan Weigel,⁴⁷⁶ vedl šlechticovu kancelář a dle pozůstalostního inventáře z roku 1706 měl na starosti Maxmiliánův archiv.⁴⁷⁷ Ve Weiglově péči byla uschována celá řada písemností, zejména majetkoprávního (kupní smlouvy, potvrzení o držbě meziříčského léna) a finančního (nejrůznější kvitance a obligace) charakteru.⁴⁷⁸ Nechyběly ani listy soukromé korespondence se zesnulým biskupem Lichtensteinem-Castelcornem nebo dvě pečeti Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, které měly být odevzdány Janovi Jáchymovi ze Žerotína a Karlovi Jindřichovi ze Žerotína, dědici rožnovsko-krásenského panství.⁴⁷⁹

Zajímavý životní příběh čekal na Maxmiliánova lokaje Jana Adolfa Huttera, s jehož jménem se poprvé setkáváme 20. března 1694.⁴⁸⁰ Huttera si Maxmilián František ze Žerotína patrně přivezl ze svých severomoravských panství spolu s jeho chotí Alžbětou a blíže neznámým příbuzným Gottfriedem, který se jako „syn pana Jana Kašpara Huttera ze Šumperka“ dne 1. září 1704 oženil s Alžbětou, dcerou meziříčského měšťana Jana Staňka.⁴⁸¹ Členkou původně šumperské rodiny Hutterů byla také panna Barbora, zemřelá 17. dubna 1697 ve věku dvaceti let.⁴⁸² Lokaj Hutter a Alžběta zplodili Jana Antonína (*28. února 1695, Meziříčí)⁴⁸³ a Annu Barboru (*20. dubna 1697, Meziříčí),⁴⁸⁴ ale jejich manželství bylo posléze

⁴⁷³ Tamtéž, fol. 156v. Za svědky jim šli Maxmilián František ze Žerotína a pan Petr Forgatsch z Bílé Lhoty.

⁴⁷⁴ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 232; srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 129v.

⁴⁷⁵ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 264.

⁴⁷⁶ V Meziříčí poprvé doložen k 10. prosinci 1695, jako sekretář o osmnáct dní později kdy zastupoval Maxmiliána Františka při křtu Eustacha Antonína z Böhmstettenu, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 132r. Pocházel z Těšína a jeho manželkou byla paní Polyxena Kolariusová, vdova po komorníkovi Bernarda Ferdinanda ze Žerotína Bartolomějovi Weigertovi, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 233 – 234; Weigl a Kolariusová měli společně děti Antonína (*5. dubna 1696, Meziříčí) a Alžbětu (*6. září 1698, Meziříčí), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 132v, 136v.

⁴⁷⁷ Soupis dokumentů, které opatroval „Max Zierotinishe Secretario“, je k dispozici v ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 8r – 10r.

⁴⁷⁸ Vůbec nejstarší chovanou listinou byl pergamen z roku 1613, jehož prostřednictvím udělil pan Jetřich ze Žerotína privilegia patrně meziříčskému soukenickému cechu („*Ein original Confirmation Pergamen des Herr Gedrzych von Zierotin vor die Tuchmach zu Meßeritsch des 1613*“), fol. 9r.

⁴⁷⁹ Tamtéž, fol. 9v.

⁴⁸⁰ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 235 – 236; „*lokaj pana Zierotina*“ srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 129r.

⁴⁸¹ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 161v. Svědky byli Daniel Hochvaldský a Jan Pagáč.

⁴⁸² Tamtéž, fol. 168r. „*Dcera Kašpara Huttera z Šimberku*“.

⁴⁸³ Tamtéž, fol. 130v. Kmotry byli Jan Ories a Barbora Salomena z Talmberka.

⁴⁸⁴ Tamtéž, fol. 134r. Kmotry byli Jan Ories a panna Zuzanka Loková z Netky.

ukončeno Alžbětinou smrtí,⁴⁸⁵ po níž se Hutter, nyní již jako „*vzácně slovnutný pán vdovec a měšťenin zdejší*“, oženil 4. května 1706 s Annou, dcerou meziříčského městského rychtáře Martina Noska, přičemž jedním z jejich svědků byl vznešený pán Jiří Návratský.⁴⁸⁶ Hutter totiž ve službě u Maxmiliána Františka nabyl solidního společenského a finančního postavení, od ledna 1695 mu patřila chalupa, kterou za 267 rýnských moravských odkoupil od Jana Strážnického a koncem srpna 1700 se přesunul do měšťanského domu čp. 88 na meziříčském rynku, jenž dříve patřil ovdovělé hraběnce z Redernu.⁴⁸⁷ Pázetem byl jakýsi Franz, kterému měla Maxmiliánova závěť vynést 100 zlatých.⁴⁸⁸

Existenci migrace, fungující mezi Maxmiliánovými panstvími, dokládají matriční záznamy o Janovi Jiřím Fremelovi z Vízemberku a Janovi Kellerovi, synovi Jiřího Kellera z Rejhotic, kteří si v Meziříčí vyhlédli své nevěsty a ve dnech 7. a 8. ledna 1698 se s nimi v meziříčském kostele oženili.⁴⁸⁹ Kellerova nevěsta, slečna Marie Rokosová z Čech, byla zřejmě členkou zámeckého fraucimoru, přičemž za svědky jim šli pan štolmistr Lackner z Lockenau a hejtman František Karel z Böhmstettenu.⁴⁹⁰

Zámecké vinné sklepy řídil sklep mistr („*Cellarius*“) Jan Strobel, který je takto výslovně uváděný až v roce 1705,⁴⁹¹ ale v okolí lidí, působících na meziříčském zámku, ho spolu s manželkou Juditou nacházíme už v polovině 90. let 17. století.⁴⁹²

Život meziříčského zámeckého dvora, podobně jako život ostatních obyvatel „barokních“ českých zemí, byl ve velké míře ovlivňován římskokatolickou církví, jejími zásadami, svátky a náboženskými aktivitami.⁴⁹³ Maxmilián František ze Žerotína měl na svém rožnovsko-krásenském panství, pokrytém farností rožnovskou a meziříčskou (jež byla zároveň centrem děkanátu),⁴⁹⁴ hned dvě poutní místa, a to kapli Panny Marie Mariazellské při farním

⁴⁸⁵ „*Alžběta pana Adolfa žena*“ umřela 1. října 1700 ve věku 25 let, viz tamtéž, fol. 171v.

⁴⁸⁶ Tamtéž, fol. 162r. Druhým svědkem se stal Matěj Nosek, meziříčský měšťan.

⁴⁸⁷ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 235 – 236.

⁴⁸⁸ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 6r.

⁴⁸⁹ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 158r. Za svědky byli Jan Ories a Žerotínův lokaj Adolf Hutter.

⁴⁹⁰ Tamtéž. Marie byla snad příbuznou paní Františky Rokosovny, která ve stejném období pobývala na sousedním panství lešenském a 5. listopadu 1702 se v tanním kostele sv. Michaela provdala za vrchnostenského úředníka Matyáše Dvorského. V kontextu této práce je zajímavé, že jedním z jejich svědků byl Maxmilián Tuřanský, dřívější Žerotínův hofmistr a inspektor, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2289, sig. VM VII 1, fol. 17v.

⁴⁹¹ 5. května 1705 u sňatku pana purkrabího Františka Xavera Vaňka a Františky z Böhmstettenu, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 162r.

⁴⁹² Např. už 25. června 1695 se jim v Meziříčí narodila dcera Marie Zuzana, které šli za kmotry František z Böhmstettenu a Barbora Salomena z Talmberka, viz tamtéž, fol. 162r; jejich další dcera, Alžběta, se 20. října 1705 v Zašové provdala za Šimona Vraclavského, služebníka Friedricha svobodného pána Minckwitz z Minckwitzburgu na Fryštáku, Lukově a Slušovicích, viz tamtéž, fol. 195v.

⁴⁹³ O barokní katolické zbožnosti v českomoravském prostředí pojednává především MIKULEC, J.: *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích* (dále jenom *Náboženský život*). Praha 2013; katolická víra v našem prostředí byla pevně spjata s náboženským přesvědčením vládnoucí habsburské dynastie, k tomu blíže CORETH, Anna: *Pietas Austriaca. Fenomén rakouské barokní zbožnosti*. Olomouc 2013.

⁴⁹⁴ DOMLUVIL, E.: *Okres*, s. 134 – 135.

kostele Nanebevzetí Panny Marie v Meziříčí⁴⁹⁵ a poutní kostel v Zašové, dle děkanských matrik drobnou, dřevěnou a poněkud omšelou trouchnivějící stavbu, v níž byl uchováván milostný obraz Panny Marie Zašovské.⁴⁹⁶ Právě kult zašovské Panny Marie se mezi východomoravskou elitou přelomu 17. a 18. století těšil velké oblibě a také Maxmilián František spolu se svou první chotí a některými dvořany patřili k jejím ctitelům.⁴⁹⁷ Matce Boží vděčil mj. za uzdravení dolních končetin, jejichž stříbrné modely poutnímu kostelu v letech 1694 a 1696 věnoval coby votivní dary; podobně učinila Barbora Salomena z Talmberka v případě dvou stříbrných agnusků v letech 1695 a 1696.⁴⁹⁸

Důležitou součástí náboženského života byla rovněž náboženská bratrstva neboli konfraternity, jejichž cílem bylo sdružovat věřící, organizovat jejich náboženský život a dle slov historika Jiřího Mikulce také svým členům poskytovat „*mortuální servis*“.⁴⁹⁹ Právě za Maxmiliána Františka ze Žerotína bylo v Meziříčí založeno bratrstvo Těla Kristova (založeno před r. 1695) a aktivní bylo také růžencové bratrstvo, fungující při kostele v Rožnově.⁵⁰⁰

⁴⁹⁵ Tato kaple z let 1681 – 1682 byla, společně s mariánským sloupem na meziříčském náměstí, plodem náboženského zápalu Bernarda Ferdinanda ze Žerotína a jeho druhé manželky Františky Eleonory Podstatské z Prusinovic, viz ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. Valašské Meziříčí 1940, s. 36 – 40, 91 – 95.

⁴⁹⁶ K dějinám milostného obrazu blíže ZÁPALKOVÁ, Helena (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské. Restaurování 2007 – 2008*. Olomouc 2009; autorem zatím nejnovější studie, věnované dějinám poutního místa v Zašové, je Vladimír Maňas, viz MAŇAS, Vladimír: *Dějiny poutního místa a farnosti do poloviny 19. století*. In: FIŠER, Zdeněk (kol.): *Zašová v proměnách časů*. Zašová 2020, s. 526 – 573; roku 1714 se začal v sousedství starého kostela budovat nový zděný svatostánek a v polovině 20. let 18. století byl při něm zřízen trinitářský klášter, o tom podrobněji MATYÁŠ, Jan: *Klášter trinitářů a poutní místo v Zašové*. Valašsko vlastivědná revue, 42, 2019, č. 1, s. 6 – 9; případně již zmiňovaný MAŇAS, V.: *c. d.*, s. 543 – 552.

⁴⁹⁷ Výjimečným pramenem, dokládajícím zbožnost Žerotína a jeho okolí ve vztahu k zašovskému poutnímu místu, je dochovaná kniha zbožných nadání na kostely v Zašové a Veselé (latinsky „*Liber erectionum*“), viz SOKA Vsetín, fond FÚ Rožnov, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, Liber erectionum; podrobnou analýzu pramene provedla Lucie Žlebková ve své magisterské diplomové práci, ŽLEBKOVÁ, Lucie: *Zbožné nadace v obcích Zašová a Veselá na základě Liber erectionum (1656 – 1746)*. Brno 2014 (magisterská diplomová práce); krom Žerotína a jeho manželky se mezi dárci nacházejí hejtman František Karel z Böhmstetenu, hofmistr a inspektor Maxmilián Tuřanský, sklepmistr Jan Strobel, sekretář Jan Weigel nebo fraucimor Zuzana Logová z Netky.

⁴⁹⁸ ŽLEBKOVÁ, L.: *c. d.*, s. 73; potřetí, což již Žlebková neuvádí, se Maxmiliánův dar stříbrných nohou a srdce („*srdce a to stříbrné, bude vážit nejméně 8 lotů*“) opakoval 9. září 1699, viz SOKA Vsetín, fond FÚ Rožnov, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, Liber erectionum.

⁴⁹⁹ K bratrstvům podrobněji MIKULEC, J.: *Náboženský život*, s. 154 – 179, 249 – 262; MIKULEC, J.: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha 2002; k moravským náboženským bratrstvům blíže MAŇAS, V. – ORLITA, Zdeněk – POTŮČKOVÁ, M. (eds.): *Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raně novověké Moravy*. Olomouc 2010.

⁵⁰⁰ Matriku ani index členů meziříčského bratrstva k dispozici nemáme. Dochovaly se dva odpustkové listy ze 17. prosince 1694, jimiž papež Inocenc XII. udělil členům tohoto bratrstva odpustky, viz ZAO-O, fond AO, inv. č. 400, 401, sig. AIIId27, AIIId27alfa; naopak jmenný seznam členů rožnovského růžencového bratrstva je dodnes uložen ve sbírkových fondech Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Ačkoliv se index začal psát ve 20. letech 18. století, retrospektivně zachytává již zemřelé členy, mezi nimi také Maxmiliána Františka ze Žerotína, Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, Marii Alžbětu Sidonii ze Žerotína, ovdovělou hraběnkou z Redernu, Františka Lacknera z Lockenau, Jiřího Františka Riviere „*Jägermeistera*“, Magdalenu Praexedis Vratislavovou z Mítovic nebo Zuzanu Logovou z Netky, viz Národní muzeum v přírodě, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, podsírka etnografická, knihovna, inv. č. 12376, kniha církevní: index jmen Rožnovského růžencového bratrstva.

Dostatek zbraní, lesů a zvěře nabízel lovecké povyražení, nad nímž mimo jiné bděl „*Jägermeister*“ či „*Sylvanum Prefectus*“⁵⁰¹ pan Jiří František Riviere, původně Maxmiliánův komorník,⁵⁰² jenž se 7. října 1704 v poutním kostele na Svatém Kopečku u Olomouce oženil s Mariannou, dcerou zesnulého meziříčského měšťana a žerotínského komorníka Bartoloměje Weigerta.⁵⁰³ Pozůstalostní inventář odhaluje, že Riviere měl u sebe v úschově řadu zvířecích kožešin a trofejí, získaných lovem v Maxmiliánových beskydských lesích.⁵⁰⁴ Kotce s loveckými psy stály patrně u zámku a v době lovecké sezóny byli panští chrti rozváženi na fojtství (tedy rychty), stojící poblíž příhodných revírů, odkud si je pak šlechtic se svou družinou vyzvedával.⁵⁰⁵ Dle urbáře Bernarda Ferdinanda ze Žerotína (1676) byli fojtové ze všech obcí alodního i lenního statku (vyjma města Meziříčí a městeček Krásna a Rožnova, kde fojtský úřad neexistoval) v době, kdy panského chrta nechovali, povinni odevzdat do vrchnostenských sýpek 1 až 4 měřice ovsa, případně několik desítek vajec pro potřeby zámecké kuchyně.⁵⁰⁶ S pozicí vrchnostenského myslivce se seznamujeme poměrně pozdě a to, když dne 19. prosince 1706, téměř rok po Maxmiliánovi Františkovi ze Žerotína, zemřel čtyřicetiletý Jiří Bartošek, který se podobně jako řada dalších lidí, pohybujících se kolem Žerotínova zámku a východomoravské majetkové domény, objevuje v matrikách už dříve, avšak bez konkrétního zařazení své funkce.⁵⁰⁷

Z okolní šlechty udržoval Maxmilián František ze Žerotína významnější styky s rodinou svobodných pánů Kaldtschmidtů z Eisenberku, držitelů biskupských lén Choryně a Loučka,⁵⁰⁸

⁵⁰¹ Vzhledem k tomuto latinskému označení Rivieriho funkce se nabízí možnost, že šlo nejenom o lovčího, ale zároveň lesmistra a tedy příslušníka vrchnostenského úřednického aparátu. Takto je poprvé označen u křtu svého syna Josefa Maxmiliána (16. ledna 1705).

⁵⁰² Komorníka Rivieriho v blízkosti Maxmiliána Františka ze Žerotína poprvé nacházíme 7. srpna 1699, kdy v Meziříčí jako „*Camerarius ex Arce Mezricensis*“ kmotroval při křtu Turka Jiřího Josefa, ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 138r; jako „*Jägermeisterin*“ se nejprve objevuje jeho manželka Marianna dne 26. června 1705 při křtu Marianny Stonavské, viz tamtéž, fol. 147v; v Meziříčí žili ještě několik let po smrti Maxmiliána Františka ze Žerotína.

⁵⁰³ Zápis o sňatku se nachází v meziříčské matrice, viz tamtéž, fol. 161v. Svědky byli meziříčský měšťan Jiří Návratský a olomoucký měšťan Jan Keller; Rivieri a Marianna Weigertová zplodili do roku 1706 syny Josefa Maxmiliána (*16. ledna 1705, Meziříčí – †8. června 1706, Meziříčí) a Jiřího Františka (*duben 1706, Meziříčí – †15. srpna 1708, Meziříčí), viz tamtéž, fol. 146v, 173r, 148v, 174v.

⁵⁰⁴ Nechyběly kožešiny z lišek, vlka nebo vyder, ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 10r.

⁵⁰⁵ O tomto specifickém poplatku blíže pojednal KRAMOLIŠ, Č.: *Platy a dávky*, s. 499.

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 502; někteří poddaní, jako byl např. zašovský mlynář Hřiva, ovšem chrta chovali celoročně a poplatku tak byli zbaveni, viz BALETKA, T.: *Zašová v pobělohorské době do roku 1848*. In: FIŠER, Z. (kol.): *c. d.*, s. 64 – 65.

⁵⁰⁷ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 173v. Zvaný také jako „*Bartoš*“, pocházel z vesnice Vidče poblíž Rožnova a 3. listopadu 1697 se zřejmě v rychlosti oženil s Mariannou, dcerou Martina Smutného z Meziříčí, která už o dva dny později porodila syna Martina, kterému šel za kmotra Maxmilián František ze Žerotína a Magdalena Praexedis Vratislavová z Mitrovic, viz tamtéž, fol. 158r, 135r.

⁵⁰⁸ Setkával se především s Janem Ignácem Kaldtschmidtem z Eisenberku, spoludržitelem choryňského a loučského léna, jakož i jeho manželkou Annou z Deblína, kteří si Maxmiliána Františka vybrali jako kmotra pro své dcery Marii Alžbětu (*25. listopadu 1693, Choryně, křtěná o dva dny později v Kelči) a Magdalenu Maxmiliánu (*27. ledna 1702, zřejmě Choryně, křtěná druhého dne v Kelči), ZAO, fond SbM, inv. č. 6505, sig.

dále s vdovou Marií Alžbětou Podstatskou z Prusinovic, rozenou Lvovou z Rožmitálu, poručnicí na alodním panství Lešná,⁵⁰⁹ nebo se synovci jejího zesnulého manžela, bratry Podstatskými, kterým patřilo panství Hustopeče nad Bečvou.⁵¹⁰ Zcela specifickou postavou byla v tomto ohledu Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína, ovdovělá hraběnka z Redernu, jediný přeživší potomek Bernarda Ferdinanda ze Žerotína.⁵¹¹ Protože svá panství, Přílepy a Žeranovice na Holešovsku, odprodala už počátkem 90. let 17. století,⁵¹² usadila se i s dětmi v Meziříčí, kde se v jejím vlastnictví postupně vystřídalo několik domů, jak na náměstí, tak na předměstí;⁵¹³ hraběnkou poslední rezidencí byl měšťanský dům, situovaný na východní straně rynku, dnes nesoucí čp. 88.⁵¹⁴ Zde také šlechtična 4. července 1699 zemřela.⁵¹⁵ S Maxmiliánem Františkem ze Žerotína se setkávala poměrně často, však jsme její návštěvu ve Vízंबरku zaznamenali už v roce 1693 a je tedy zřejmé, že rovněž díky blízkým vazbám byl Žerotín spolu se svým bratrem určen jako poručník pozůstalých hrabat a komtes z Redernu.⁵¹⁶

Vzhledem ke zlomkovitě zachovaným písemným pramenům je zcela zřejmé, že nám řada informací o lidech, pohybujících se v Maxmiliánově nejbližším okolí, uniká. Provedená analýza dochovaných pramenů, jejich vzájemná kombinace a komparace se studií Tomáše Baletky, však dovedly dosavadní poznání rozšířit a alespoň naznačit, jak meziříčská zámecká společnost na přelomu 17. a 18. století fungovala.

Ke I 1, fol. 223v, 297r; Jan Ignác se svým mladším bratrem Ottou Ferdinandem, Vilémem Sedlnickým z Choltic a Vilémem Zábalským z Tulešic (zřejmě manželem někdejší Maxmiliánovy hofmistryně Judity Viktorie Kološvárky) zároveň pečtili Žerotínův testament, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 7v.

⁵⁰⁹ Lešenské panství s rožnovsko-krásenským alodem, jakož i s meziříčským lénem, bezprostředně sousedilo a cesta z Meziříčí do Lešné byla snadná a poměrně krátká, což z lešenských pánů dělalo pro Maxmiliána Františka ze Žerotína geograficky nejbližší šlechtickou společnost. S poručnicí Marií Alžbětou se setkával při křtech, ale také na úředních jednáních – ve fondu velkolesinského velkostatku se zachoval její dopis z 14. října 1694, ve kterém se zabývala stále probíhajícím dědickým řízením po zesnulém Bernardovi Ferdinandovi ze Žerotína, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 517, kart. 31, Korespondence Maxmiliána Františka Antonína od Marie Elišky Podstatské.

⁵¹⁰ Šlo především o Julia Alexandra Podstatského z Prusinovic, později pověřeného sestavit Žerotínův pozůstalostní inventář. Jeho životopis udává STIBOR, J.: *Podstatští z Prusinovic*. In: DOKOUPIL, L. – DANĚK, Radoslav – ZAŘICKÝ, Aleš: Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Supplementum č. 1. Ostrava 2011, s. 125.

⁵¹¹ Narodila se pravděpodobně kolem roku 1661, zřejmě jako nejstarší potomek Bernarda Ferdinanda ze Žerotína a jeho první manželky Alžběty Sidonie, viz STIBOR, J.: *Žerotínové*, s. 168; jakožto Žerotínův jediný přeživší potomek byla zasnoubena s hornorakouským šlechticem Janem Ignácem hrabětem z Redernu, s nímž byla také 19. září 1679 v zašovském poutním kostele sezdána, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 326r.

⁵¹² Tato panství získala od své nevlastní matky Františky Eleonory Podstatské z Prusinovic roku 1686, viz HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 452.

⁵¹³ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 221 – 223.

⁵¹⁴ Tamtéž, s. 222.

⁵¹⁵ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 169v.

⁵¹⁶ Poručnictví pro Josefa Šebestiána hraběte z Redernu skončilo 25. února 1707 a poručnictví pro jeho sestru Marii Františku 31. října téhož roku, viz ZAO-O, fond VS Velké Losiny, inv. č. 10, sig. 933, Josef Antonín Šebestián hr. Rödern zprošťuje Jana Jáchyma z Žerotína poručenství; tamtéž, inv. č. 11, sig. 939, Marie Františka hr. Rödern zprošťuje Jana Jáchyma z Žerotína poručenství.

4. 3. 1. František Erasmus Lackner z Lockenau

Skvělá kariéra čekala na Františka Erasma Lacknera, neurozeného, avšak ambiciózního muže s neznámou minulostí, kterého Žerotínova přízeň, plná pokladnice a trpělivost přivedly do nejvyšších pater tehdejší society. Nevíme, za jakých okolností se do okolí pana Maxmiliána Františka dostal, avšak byl při něm již krátce poté, co po meziříčské větvi rodu zdědil alodní panství Rožnov – Krásno; už dvacet dní po smrti pana Bernarda Ferdinanda ze Žerotína, dne 26. září 1692, jej nacházíme ve společnosti ovdovělé hraběnky z Redernu, která se v meziříčském farním kostele zúčastnila coby kmotr křtu Polexiny Polanské.⁵¹⁷ Zastával funkci štolmistra, dohlížejícího na chod stájí, jízďaren a chov vrchnostenských koní, přičemž tuto funkci vykonával také ve Vízemberku a je nabíledni, že stejné povinnosti měl též v Drahanovicích, pakliže se na nich jeho pán zrovna zdržoval.

Lacknerův vliv rostl, díky blíže neznámé činnosti se mu dařilo kumulovat finanční prostředky a dne 1. února 1697 byl spolu se svým blíže neznámým bratrem Michaelem povýšen císařem Leopoldem I. do rytířského stavu s predikátem „von Lockenau“.⁵¹⁸ Svůj prudký společenský vzestup završil 26. listopadu téhož roku, kdy se za účasti svědků Maxmiliána Františka ze Žerotína a hejtmana Františka Karla z Böhmstetenu v meziříčském farním kostele oženil s Magdalenou Praexedis, členkou starého českého šlechtického rodu Vratislavů z Mitrovic (Wratislav z Mitrowicz) a někdejší dvorní dámou zesnulé Barbory Salomeny z Talmberka.⁵¹⁹ Zároveň s tím obdržel tento parvenu post Žerotínova hofmistra, jak jej připomíná vízberská matrika v březnu 1698.⁵²⁰

Ve druhé polovině 90. let 17. století je patrný silící vliv, který rytíř z Lockenau měl na ovdovělého Maxmiliána Františka ze Žerotína – dokládá to mj. vzpomínka už několikrát citovaného zašovského rektora Jana Bartoloměje Vranečky na svého bratra, trinitářského řeholníka P. Václava Františka, který se roku 1697 pokoušel získat fundaci na nový trinitářský klášter, který, jak doufal, měl vyrůst právě na východní Moravě: „*Roku 1697 3 marti začal žádat fundaci fr. Venceslaus a S. Antonio v Zašovej pro svůj s. řád Trojice nejsvětější od slavné paměti p., p. Maxa Žerotína a pána na Mezříčí, Vizemberku a Drahanovicích. Dyž juž měl z věcího istotu, přišel jeden za štolmistra ke dvoru, ten to skazil pro svůj užitek*“.⁵²¹ Později se

⁵¹⁷ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 348v; Tomáš Baletka jej poprvé uvádí až k roku 1697, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 232 – 233.

⁵¹⁸ Též „Lackner z Lackenau“, „Lockner z Lockenau“ nebo počestně „Lokner z Lokenau“. Český inkolát obdrželi 18. dubna téhož roku. Stručné informace o rodové heraldice a genealogii podává např. VON KADICH, Heinrich – BLAŽEK, Conrad: *Der mährische Adel*. Nürnberg 1899, s. 66; MAŠEK, P.: *Šlechtické rody*, I. Díl, s. 523.

⁵¹⁹ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 158v.

⁵²⁰ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 264.

⁵²¹ DRÁPALA, D. – TICHÁ, J.: *c. d.*, s. 53. Po dlouhých letech se nakonec Vranečkovy snahy vyplatilo a klášter byl v polovině 20. let 18. století zřízen při novém kostele v Zašově.

Lacknerovi zcela zjevně podařilo zastínit samotného hejtmana, Františka Karla rytíře z Böhmstettenu, a razantně se pustil do sporů s meziříčskými měšťany (1701 – 1703), které pod hrozbou násilí či věznění nutil, aby mleli obilí v panském mlýně, ačkoliv tito měli k dispozici mlýn obecní.⁵²²

Žerotín mezitím kmotroval Lacknerovým dětem⁵²³ a protože se u rytíře zadlužil, prodal mu roku 1699 za 17 000 zlatých panství Drahanovice.⁵²⁴ O dva roky později pak František Erasmus Lackner z Lockenau obdržel od olomouckého biskupa Josefa Karla Lotrinského v léno statek Branky, rozkládající se na západ od hranic léna Meziříčí.⁵²⁵ Zde zahájil výstavbu nového patrového šlechtického sídla, jež mu mělo poskytnout důstojné bydlení (dosud totiž pobýval v Meziříčí, kde mu postupně patřilo několik nemovitostí).⁵²⁶ Zisk Branek jej ale zároveň přivedl do vleklých problémů, neboť v době, kdy se o manství ucházel, zažádal v Kroměříži pobývajícího šlechtice Petra Lacassese z Taubenankernu o půjčku 2 000 zlatých rýnských.⁵²⁷ Lacasses souhlasil a Lackner mu musel na oplátku dát do zástavy vzácné žerotínské šperky, jež Maxmilián František před léty věnoval Lacknerově manželce Vratislavové z Mitrovic. Po Maxmiliánově smrti však zástavu soudně napadl Jan Jáchym ze Žerotína a řešení celého nesváru padlo na úředníky biskupského lenního dvora.⁵²⁸ O tom, jak celý spor dopadl, však informace chybí. Zároveň s tím si Lackner, aniž by vyčkal příchodu komisařů, odnesl z nebožtíkovy pozůstalosti celkem devět velkých stříbrných servírovacích lžic, které měl údajně Žerotínovi kdysi věnovat.⁵²⁹

⁵²² BALETKA, L. – BALETKA, T. – ČERMÁKOVÁ, E. – POMKLA, Z.: *c. d.*, s. 148 – 149.

⁵²³ Šlo o děti Johannu Maxmiliánu (*26. ledna 1699, Meziříčí), Maxmiliána Josefa Antonína (*11. března 1700, Meziříčí), Marii Annu Josefu (*28. června 1702, Meziříčí) a Josefu Marii Antonii (*5. listopadu 1704, Meziříčí), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 137r, 139v, 142v a 146v.

⁵²⁴ PAULO, R.: *c. d.*, s. 49 – 50.

⁵²⁵ Proces kupu a převzetí braneckého léna byl zahájen roku 1701, avšak dokončen byl až během následujících dvou let. 14. května 1703 sepsal Lackner v Kroměříži dobrozdání, adresované olomouckému biskupství, v němž potvrdil, že přijal v léno statek Branky se všemi grunty a také s pivním a vinným šenkem, viz ZAO-O, fond LD Kroměříž, inv. č. 3853, sig. Q-II-d-1/2, fol. 1r – 1v.

⁵²⁶ Branecký zámek byl vystavěn jako budova obdélníkového půdorysu, avšak v pozdějších letech došlo k jeho historizující přestavbě; ke šlechticovým domům v Meziříčí blíže BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 221 – 222; za zmínku taky stojí, že Lacknerovi patřil včelín spolu s loukou v Poličné. Včelíny byly obyvateli města využívány mimo jiné také jako prostor pro odpočinek, případně jako úkryt v době válek či epidemií. Kupy a prodeje včelínů se zapisovaly do tzv. medařských knih, o jejichž vedení podrobněji pojednává DOMLUVIL, E.: *Okres*, s. 89 – 91. Lackner svůj poličenský včelín držel až do 22. března 1707, kdy ho za 318 rýnských prodal panu Jiřímu Návratskému, viz ZAO, fond VS Valašské Meziříčí – Rožnov, inv. č. 773, sig. 6559a, fol. 71r.

⁵²⁷ Písemnosti, týkající se celé pře, jsou uloženy v ZAO-O, fond LD Kroměříž, inv. č. 3897, sig. Lehver I/1, kart. 261, fol. 25r – 28v.

⁵²⁸ V prozkoumaném kartonu jsou zachovány písemnosti z let 1707 – 1708. Zachoval se zběžně psaný a nepřilíh dobře čitelný list, psaný Lacknerem pro paní Letitii, vdovu po Petrovi Lacassese (2. dubna 1707), dále její odpověď (4. dubna) a Lacknerova stížnost, ve které se dovolával spravedlivého procesu a poukazoval na to, že Jan Jáchym ze Žerotína nemá žádné právo do věci zástavy zasahovat.

⁵²⁹ „9. großer Silberere Vorleeg Leffel welcher herrn von Lokenau herr Max gefchenkt haben folle, Er ihm aber Wird zu Ruckh geben Würdt“, viz ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 2v.

Svého bývalého pána přežil o 13 let. Zemřel 8. března 1719 v Drahanovicích, kde byl také pohřben.⁵³⁰ Lacknerovo potomstvo však příliš šťastnou ruku nemělo. Rodinných statků se ujal jeho syn a Maxmiliánův kmotřenec, pan Maxmilián Josef Antonín, který se ovšem začal katastroficky zadlužovat a jak Drahanovic, tak Branek, se posléze zbavil.⁵³¹

4. 3. 2. Fraucimor

Důležitou součástí zámecké společnosti byl fraucimor, tedy dámský doprovod, obklopující šlechticovu manželku a sestávající zpravidla z neprovdaných žen a dívek urozeného původu.⁵³² S existencí fraucimoru se setkáváme především v případě první Maxmiliánovy manželky, paní Barbory Salomeny z Talmberka, kterou na Moravu ze středních Čech následovalo několik šlechticů. Fraucimor se vyznačoval mobilitou, spolu s pánem a jeho manželkou se přesouval po jednotlivých sídlech a stopy těchto dam jsme tak schopni vysledovat jak na zámku ve Vízंबरku, tak v Meziříčí.

S obecnou platností lze zkonstatovat, že členkami fraucimoru se obvykle stávaly příbuzné šlechticů,⁵³³ což je možné doložit také v případě Barbory Salomeny z Talmberka; spletité rodové vazby dokládají, že její společnice, Magdalena Praexedis Vratislavová z Mitrovic, pozdější manželka do šlechtického stavu povýšeného pana Lacknera, byla Barbořinou vzdálenou sestřenicí z matčiny strany.⁵³⁴ Další členka zkoumaného fraucimoru, panna Zuzana Logová z Netky, byla zase duchovně spřízněna s Vratislavovou, neboť Zuzanina matka, paní Anežka Markéta Malovcová z Malovic, nesla malou Magdalenu ke křtu.⁵³⁵

⁵³⁰ „Z Drahanovic odešel z tohoto světa urozený pán, pán František Erasmus Lokner z Loknaura (sic!), pán na Drahanovicích, věku svého maje 53 léta. Pochován v kostele ve sklípku u sv. Jakuba v Drahanovicích“, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 5962, sig. Č IV 1, fol. 266v.

⁵³¹ Drahanovice odprodal r. 1723 Winklersbergům, viz PAULO, R.: *c. d.*, s. 50; Branky v r. 1746 Wipplarům z Ušic, HOSÁK, L.: *c. d.*, s. 674.

⁵³² Ve fraucimoru se šlechtické dívky také seznamovaly se základy křesťanského náboženství, učily se číst, psát a především si zde osvojovaly společenské chování, adekvátní jejich stavu, k tomu podrobněji DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, D. – HOLÝ, M. – STERNECK, T. – ZELENKA, J. (a kol.): *c. d.*, s. 318.

⁵³³ Tamtéž.

⁵³⁴ Šlo o sestřenicu ze 4. kolene, jejich společnými předky byli Václav Vratislav z Mitrovic a jeho manželka Barbora Vamberská z Rohatec; Magdalena Praexedis je v blízkost Maxmiliána Františka ze Žerotína a Barbory Salomeny z Talmberka poprvé doložena již k 25. září 1690 ve Vízंबरku, ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 115.

⁵³⁵ Magdalena Praexedis Vratislavová z Mitrovic, později provdaná Lacknerová z Lockenau, se narodila 21. července 1679 v Chotovinách (okr. Tábor), ležících zhruba 15 kilometrů jihozápadně od talmberkovského Smilkova, do rodiny Václava Vojtěcha Vratislava z Mitrovic a Johanny Veroniky z Řičan. Jednou z Magdaleniných kmoter byla rovněž Eva Malovcová z Chýnova, babička Barbory Salomeny z Talmberka, viz Státní oblastní archiv v Třeboni, fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, inv. č. 1974, kniha 2, pag. 23; Magdaleninými mladšími bratry byli Jan Adam Vratislav z Mitrovic, biskup královehradecký (1711 – 1721) a litoměřický (1721 – 1733) a Jan Josef, biskup královehradecký (1733 – 1753).

Dámami paní Barbory se staly též Judita Viktorie Kološvárka (jež zároveň držela post Žerotínovy hofmistryně) a patrně její příbuzná Klára Kološvárka.⁵³⁶ Do dámského doprovodu musíme zahrnout rovněž ženy neurozeného původu, komorné či služebné, jako byla paní komorná Anna Sidonie Berger nebo blíže neznámá Kateřina Ludmila Františka Wintner.⁵³⁷ O životech, každodenních starostech a povinnostech těchto žen, nevíme vůbec nic. Tedy až na jednu výjimku.

Jan Aleš Log z Netky, rytíř, dle rodinné legendy pocházející ze slezského mlynářského rodu, sídlil v letech po třicetileté válce na nevelké tvrzi v Kamenné Lhotě, rozkládající se poblíž jihočeské Jistebnice.⁵³⁸ Oženil se s Anežkou Markétou, členkou rozvětveného českého rodu Malovců z Malovic a společně měli mnoho dětí, jejichž budoucnost, vzhledem k rodičovské nezáměšnosti, neměla být nijak velkolepá.⁵³⁹ Jedna z jejich dcer, Zuzana Ludmila, se stala „pannou“ ve fraucimoru stárnoucí Evy Malovcové z Chýnova a na Prčici,⁵⁴⁰ vdovy po Vilémovi Františkovi Václavovi z Talmberka a na Smilkově (†13. ledna 1678, Prčice).⁵⁴¹ Prčický zámek, vdovské sídlo paní Malovcové, byl Zuzaniným domovem mezi léty 1678 – 1687 a díky matričním záznamům víme, že za dobu svého zdejšího angažmá se stala kmotrou více než dvacítky přčických dětí.

Po téměř deseti letech pobytu v Prčicích, nastala v životě Zuzany Logové, „profesionální dvorní dámy“, výrazná změna – byla totiž vybrána do fraucimoru slečny „Baberle“, vnučky Evy Malovcové, která měla být provdána za moravského šlechtice Maxmiliána Františka ze Žerotína. Z Čech se mladá šlechtice a její dámský doprovod vypravily na Žerotínova severomoravská panství, kde máme Zuzanu poprvé doloženou k 25. září 1690.⁵⁴² O čtyři roky později ji už jako „*fracimoru přední*“ nalézáme na zámku

⁵³⁶ Kláru Kološvárka se poprvé objevuje v Krásně 5. listopadu 1695 u křtu Barbory Mendákové jako osoba „z zámku“, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 181r; naposledy v Meziříčí u křtu Marianny Místecké dne 2. srpna 1699, tamtéž, fol. 138r; Tomáš Baletka předpokládá, že přídomek „*Kološvárka*“ dokládá jejich původ ze sedmihradského města Kluže (dnes Cluj-Napoca v Rumunsku), viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 234.

⁵³⁷ Anna Sidonie Berger se 21. listopadu 1688 provdala za Maxmiliána vizmberského purkrabího Jana Františka Černého, viz ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11, pag. 31; paní Wintner zastupovala Barboru Salomenu z Talmberka u křtu jejich syna, Jana Františka Černého, dne 26. října 1689, tamtéž, pag. 101.

⁵³⁸ Zřejmě nejkomplexněji se dějinám této nepříliš významné šlechtické rodiny věnoval GENTTNER, Viktor: *Logové z Netky*. Genealogické a heraldické listy, 19, 1986, č. 1, s. 63 – 81; Tomáš Baletka předestřel hypotézu, že Zuzana mohla být sestrou Františka Erasma Lacknera z Lockenau, což je však, ve světle zjištěných informací, nutné odmítnout, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 235.

⁵³⁹ Genttner udává dohromady šest Janových potomků, kteří se dožili dospělosti. V případě Zuzany uvádí, že měla zemřít někdy po roce 1714 jako svobodná na Moravě, viz tamtéž, s. 72.

⁵⁴⁰ U Evy Malovcové z Chýnova prve doložena k 28. dubnu 1678, kdy ji v Prčicích zastupovala u křtu Zikmunda Floriána Skočdopole, viz SOA Praha, fond SbM, kniha Prčice 01, fol. 70v; „*urozená pana Zuzana rozená Lokovna z Netky, ten čas za pannu u (...) paní na Prčici*“, tamtéž, fol. 84r.

⁵⁴¹ Matriční záznam o Talmberkově úmrtí viz tamtéž, fol. 161v.

⁵⁴² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3, pag. 115.

v Meziříčí.⁵⁴³ V blízkosti Maxmiliána Františka ze Žerotína zůstávala po smrti jeho manželky a nakonec ho i přežila. Žerotínovi půjčila celkem 950 rýnských zlatých, které však šlechtic nevrátil a v jedenáctém bodu testamentu zavázal svého dědice, patrně Karla Jindřicha ze Žerotína, aby je věrně Zuzaně splatil za něj.⁵⁴⁴

Zuzana Logová z Netky už v Meziříčí zůstala, žila pravděpodobně stále na zámku a stala se štědrá podporovatelkou katolické církve, např. se zapojila do aktivit rožnovského růžencového bratrstva a také dala založit nadaci na umíráček tamního kostela, přičemž peníze z této bohulibé nadace byly vypláceny až do první poloviny 20. století.⁵⁴⁵ Když roku 1716 zemřel Karel Jindřich ze Žerotína, byla stále naživu a stala se tak svědkem příjezdu nového pána, Františka Ludvíka hraběte ze Žerotína, jenž počátkem 20. let 18. století započal radikální přestavbu meziříčského sídla. Také tu Zuzana zažila a ještě 17. března 1724 byla povolána do meziříčského farního chrámu jako kmotra ke křtu malého Maxmiliána Josefa Ignáce, vnuka bývalého a už také zesnulého hofmistra Františka Erasma Lacknera z Lockenau a své někdejší souputnice Magdaleny Praexedis Vratislavové z Mitrovic.⁵⁴⁶ Život dlouholeté dvorní dámy, někdejší hlavy fraucimoru, se uzavřel ve věku údajných 70 let dne 5. ledna 1725 v Meziříčí, kde byla rovněž pohřbena.⁵⁴⁷ Protože si barokní doba potrpěla na čísla, je nutné uvést, že se tak stalo téměř 29 let po smrti Barbory Salomeny z Talmberka a 19 let po skonu Maxmiliána Františka ze Žerotína.

Naopak stopa po fraucimoru Marie Antonie Šubířové z Chobyně je neznatelná. Svou roli hrála snad krátkost manželství a pobytu v Meziříčí (1703 – 1707), či snad, v porovnání s Barborou Salomenou z Talmberka, skromnější prostředí, z nějž Šubířová vzešla.

4. 4. Vrchnostenské úřednictvo

Panství Rožnov-Krásno i biskupské léno Meziříčí řídili úředníci, sídlící přímo v meziříčském zámku, který tak tvořil, na rozdíl od Vízemberku kde se administrativní záležitosti do velké míry odbyvaly v prostorách maršíkovského zámečku, centrum vrchnostenské správy. Také zde byl hlavou byrokratického aparátu hejtman, následovaný purkrabím, důchodním písařem a některými dalšími pomocnými úředníky.

⁵⁴³ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 129v. Takto je zapsána při křtu Kristiána Antonína Hertla v Meziříčí dne 16. června 1694.

⁵⁴⁴ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 6v.

⁵⁴⁵ Existenci nadace zaznamenávají např. vkladní knížky rožnovské farnosti z období I. Československé republiky, blíže SOKA Vsetín, fond FÚ Rožnov, inv. č. 91, sig. IIe, pag. 290 – 299, 399.

⁵⁴⁶ ZAO, fond SbM, inv. č. 2167, sig. VM I 4, fol. 8v. Dalším kmotrem byl Jan Ullersdorf z Němčího, držitel léna Skaličky u Hranic.

⁵⁴⁷ Tamtéž, inv. č. 2170, sig. VM I 7, fol. 19r.

Po celou dobu Maxmiliánovy éry byl hejtmanem jeho východomoravských statků František Karel rytíř z Böhmstettenu, jehož do služby přijal už v roce 1687 pan Bernard Ferdinand ze Žerotína.⁵⁴⁸ Rytíř se mohl pochlubit dlouholetou úřednickou praxí na panství ve Velké Bystřici u Olomouce, kde pracoval pro biskupskou kapitolu ve funkci důchodního písaře. Sňatek uzavřel 14. února 1678 v olomouckém kostele sv. Mořice se slečnou Reginou de Santlegier,⁵⁴⁹ dcerou někdejšího komandanta brněnské pevnosti Špilberku Geralda Jana de Santlegier, původem snad Francouze.⁵⁵⁰ Díky sňatku se velkobystřický důchodní písař dostal k držbě dvou měšťanských domů, rozkládajících se v Olomouci na Pekařské ulici a v místní části zvané Bělidla, jež však obratem prodal.⁵⁵¹ Nežli moravskou metropolí, upřednostňoval život ve venkovské Velké Bystřici, kde se jim s chotí Reginou narodil syn Josef Antonín (*14. června 1680)⁵⁵² spolu s dvojčaty Václavem Antonínem a Annou Barborou (*20. října 1682).⁵⁵³ V Bystřici se s Böhmstetteny naposledy setkáváme 2. března 1683, kdy František Karel kmotroval tamní poddané Anně Marii Vyskočilové.⁵⁵⁴ Po následující čtyři léta není jasné, kde se rodina zdržovala a není ani zřejmé, jaký důvod Františka Karla přiměl, aby vstoupil do služeb Bernarda Ferdinanda ze Žerotína. V Meziříčí se rodina rozrostla o děti Františku (*7. prosince 1687),⁵⁵⁵ Bernarda Ignáce (*3. srpna 1689),⁵⁵⁶ Jana Antonína (*29. prosince 1691),⁵⁵⁷ Maxmiliána Antonína (*9. dubna 1694),⁵⁵⁸ Eustacha Antonína (*28. prosince 1695 – 19. února 1697, Meziříčí)⁵⁵⁹ a Františka Antonína (*4. června 1697);⁵⁶⁰ krom Eustacha Antonína přišli v Meziříčí ještě o druhorozeného syna Václava Antonína, zemřelého v lednu 1688. Během roku 1696 koupil hejtman Böhmstetten dva domy v Meziříčí, ale v roce následujícím oba prodal

⁵⁴⁸ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 229.

⁵⁴⁹ ZAO-O, fond SbM, inv. č. 5584, sig. O III 2, pag. 492. Svědky byli František Sturnus a Rudolf Bilhovitz.

⁵⁵⁰ V matričním zápisu je Santlegier uváděn jako „*geweßener Commendant auf der Vestung Brinen*“, viz tamtéž. Posloupnost špilberských velitelů, sestavená brněnským historikem Jiřím Vaňkem pro léta 1645 – 1750, jej však nezachytává, viz VANĚK, Jiří: *Velitelé špilberské pevnosti v letech 1645 – 1750*. Sborník Forum Brunense, 2007, č. 1, s. 37 – 53.

⁵⁵¹ NATHER, W.: *Kronika olomouckých domů*. Díl II. Olomouc 2007, s. 127, 213 – 214.

⁵⁵² ZAO-O, fond SbM, inv. č. 8132, sig. VB I 1, fol. 150v. Kmotry byli kanovník Ferdinand Schröffel ze Schröffelheimu a Eva Sturnus.

⁵⁵³ Tamtéž, fol. 164. Kmotry Václava Antonína se stali titíž, kmotry Anny Barbory byli dolanský farář Zikmund Finstrwald a Veronika Piuska (?) z Olomouce.

⁵⁵⁴ Tamtéž, fol. 166v.

⁵⁵⁵ Podle Tomáše Baletky šlo o chlapce Františka, matriční záznam však hovoří o děvčeti, viz BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 229; srov. ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 115v. Kmotry byli Bernard Ferdinand ze Žerotína a Františka Eleonora Podstatská z Prusinovic.

⁵⁵⁶ Tamtéž, fol. 122v. Kmotry byli titíž.

⁵⁵⁷ Tamtéž, fol. 347r. Kmotry byli Bernard Ferdinand ze Žerotína a Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína, ovdovělá hraběnka z Redernu.

⁵⁵⁸ Tamtéž, fol. 129r. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a Barbora Salomena z Talumberka.

⁵⁵⁹ Tamtéž, fol. 132r. Kmotry byli titíž (Maxmilián zastoupen svým sekretářem Janem Weiglem); tamtéž, fol. 168r.

⁵⁶⁰ Tamtéž, fol. 134r. Kmotry byli Maxmilián František ze Žerotína a Magdalena Praexedis Vratislavová z Mitrovic.

panu Lacknerovi z Lockenau.⁵⁶¹ Rodina poté obývala dům na lenním Dolním předměstí, ke kterému patřilo ještě několik lánů v okolí Meziříčí.⁵⁶² Jak rytíř František Karel, tak jeho manželka Regina, byli zanícenými katolíky podporujícími poutní místo v Zašové a jeden z jejich synů se měl dokonce stát generálním vikářem Řádu služebníků Mariiných (servité) v Římě.⁵⁶³ Maxmilián František ze Žerotína pamatoval ve své poslední vůli na jejich děti Annu Barboru a Maxmiliána Antonína, mezi něž dal rozdělit 300 zlatých rýnských.⁵⁶⁴

Specifickému postavení se těšil pan Maxmilián Antonín Tuřanský, původně vízmberský hofmistr a v roce 1693 rovněž inspektor (nikoliv hejtman) východomoravských panství, kde hrál, z pohledu meziříčských měšťanů, poněkud negativní roli při převzetí meziříčského léna.⁵⁶⁵ Jeho kariérní stopu lze vysledovat zhruba do roku 1687, kdy působil v administrativním aparátu olomoucké diecéze jako vrchní inspektor biskupských statků.⁵⁶⁶ Během své služby byl sice v létě roku 1688 na krátký čas arestován,⁵⁶⁷ ale z vězení byl záhy propuštěn a 6. března 1693 se sňatkem s Reginou Gratianou přičlenil do rodu Zábalských z Tulešic.⁵⁶⁸ Z Žerotínových služeb odešel asi už v roce 1694, poté se krátce zdržoval na sousedním panství v Lešné⁵⁶⁹ a pak postupně vystřídal posty hejtmanů panství Vsetín (1696 – 1702) a Kunín (1710 – 1714).⁵⁷⁰ Mimo to měl jako arendátor v nájmu část všečovického (1705 – 1712) a choryňského léna (1713).⁵⁷¹ Přátelský vztah mezi Tuřanským a Žerotínem pokračoval také po úřednickově odchodu na vsetínské panství, kam Maxmilián František ze Žerotína několikrát přicestoval, aby se stal kmotrem Tuřanského dětí.⁵⁷²

⁵⁶¹ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 221 – 223.

⁵⁶² Tamtéž.

⁵⁶³ DOMLUVIL, E.: *Paměti*, s. 243; snad šlo o syna, jehož měla roku 1703 zachránit zašovská Panna Marie po pádu z koně. Kůň Böhmstetena sice „připadl“, ale jemu se jako zázrakem nic nestalo, viz SOKA Vsetín, fond FÚ Rožnov, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, Liber erectionum; srov. ŽLEBKOVÁ, L.: *c. d.*, s.

⁵⁶⁴ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 6r.

⁵⁶⁵ K tomu blíže podkapitola 4. 1., zde jsou rovněž uvedeny příslušné prameny a literatura, hovořící o Tuřanského působení.

⁵⁶⁶ Takto se uvádí ve svých listech olomouckému biskupovi, viz ZAO-O, fond AO, kart. 127, fol. 295 – 296, 303 – 304; srov. ORÁLKOVÁ, Z. – TOPIČOVÁ, Soňa – KOURIL, Kryštof (eds.): *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624 – 1695)*. Olomouc 2019, s. 273.

⁵⁶⁷ ZAO-O, fond AO, kart. 127, fol. 311.

⁵⁶⁸ Sňatek se odehrál v brněnském kostele sv. Jakuba, svědky byli Tomáš Pusch a Antonín Hoffer, MZA v Brně, fond E67, inv. č. 16886, pag. 751; srov. ZEŽULČÍK, Jaroslav: *Tuřanský*. Genealogická sbírka zámku v Kuníně. Za poskytnutí děkuji PhDr. Jaroslavovi Zezulčíkovi.

⁵⁶⁹ V Lešné se manželům Tuřanským narodila dcera Barbora Antonie Veronika (*5. února 1694), které kmotrovali Maxmilián František ze Žerotína a Barbora Salomena z Talmberka, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2289, sig. VM VII 1, fol. 3v; zřejmě otcem Maxmiliána Antonína Tuřanského byl Jakub Tuřanský, jenž v Lešné dne 3. února 1695 zemřel, viz tamtéž, fol. 23r.

⁵⁷⁰ ZEŽULČÍK, J.: *Tuřanský*. Genealogická sbírka zámku v Kuníně.

⁵⁷¹ Tamtéž.

⁵⁷² Byly to děti Maxmilián Antonín (*17. únor 1697; druhou kmotrou byla Marie Alžběta Sidonie ze Žerotína, ovdovělá hraběnka z Redernu), Otýlie (*24. února 1700, druhou kmotrou byla Magdalena Praexedis Vratislavova z Mitrovic) a Antonín (*18. října 1701), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2368, sig. Vs I 2, fol. 19r; zbylé dva křty jsou zapsány v nefoliovaném opisu jinak nedochované vsetínské matriky, viz tamtéž, sig. Vs I 1 O.

Panem purkrabím pro dědičné panství rožnovsko-krásenské a léno Meziříčí byl před rokem 1694 Václav Albrecht Hertl, jehož choť Marianna je jako „*purkrábka*“ připomínána 18. ledna 1694.⁵⁷³ Mezi léty 1695 – 1697 úřad držel Karel Reitersturmer, patrně příbuzný drahanovického a vízmberského hejtmána Alexandra Reitersturmera.⁵⁷⁴ Oženil se s jistou Ludmilou a v Meziříčí se jim narodili synové Josef Jáchym, Bernard Bartoloměj a dcera Anna Barbora, jež byla pohrobkem.⁵⁷⁵ I když Reitersturmer 31. srpna 1697 zemřel,⁵⁷⁶ jeho pozůstalá rodina žila v Meziříčí nadále a podle Žerotínova testamentu měla Ludmila Reitersturmer, „*alte Burggraffin*“, obdržet 50 zlatých rýnských.⁵⁷⁷ Dalším známým purkrabím byl až pan František Xaver Vaněk, s nímž se setkáváme 5. května 1705, kdy se na poutním místě ve Staré Vodě u Olomouce oženil s Františkou, dcerou hejtmána Františka Karla z Böhmstettenu a Reginy de Santlegier.⁵⁷⁸ Ve funkci purkrabího pak zůstal i po smrti pana ze Žerotína.⁵⁷⁹

Svým důchodním písařem, dohlížejícím na vrchnostenskou pokladnici, udělal Maxmilián František ze Žerotína patrně pana Kristiána Willa, pozdějšího hejtmána ve Velkých Losinách, který je v zodpovědném úřadě doložen k roku 1693 coby „*Buchhalter*“.⁵⁸⁰ Dalším známým rentmistrem byl až Václav Šindelek v roce 1699,⁵⁸¹ jehož ve funkci zakrátko vystřídal Václav Rosenzweig, pocházející z původně meziříčské židovské rodiny, jež v 70. letech 17. století konvertovala k římskokatolické víře.⁵⁸² Ženatý byl od 21. listopadu 1702 s rodem novojičínskou měšťkou Dorotou Musiol⁵⁸³ a společně bydleli v prostorném domě čp. 109,

⁵⁷³ Kmotrovala Marianně Hodslavské v Krásně, ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 178r; 16. června 1694 se manželům Hertlovým narodil syn Kristián Antonín, kmotry byli hofmistr Jan Keller a Zuzana Logová z Netky, tamtéž, fol. 129v.

⁵⁷⁴ Karla Reitersturmera stručně uvádí také BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 230; poprvé se objevuje 17. března 1695, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 130v; Baletka pak, mimo výčet purkrabích, zmiňuje též jistého purkrabího Jakuba Františka Zelinku, který si roku 1696, tedy ještě za života purkrabího Reitersturmera (!), měl koupit šenkovní dům na náměstí (dnešní čp. 106). Prozatím se mi nepodařilo zjistit, jaká byla Zelinkova úloha, neb matriky ani jiné mnou prozkoumané prameny ho neuvádějí. O kupu domu č. 106 blíže BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 221 – 222.

⁵⁷⁵ Josef Jáchym (*17. března 1695), Bernard Bartoloměj (*18. srpna 1696) a Anna Barbora (*15. listopadu 1697 – †28. dubna 1698, Meziříčí), viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 130v, 133r, 135v, 169r.

⁵⁷⁶ Údajně měl 43 let, tamtéž, fol. 168v.

⁵⁷⁷ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 172, sig. III/3, fol. 6r.

⁵⁷⁸ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 162r. Svědky byli Žerotínův sklep mistr Jan Strobel a meziříčský měšťan Jan Puncovský.

⁵⁷⁹ Např. 8. června 1706 se mu v Meziříčí narodila dcera Marie Antonie, kterou ke křtu nesla vdova po Žerotínovi, Marie Antonie Šubířová z Chobyně a František hrabě Hodický z Hodic, viz tamtéž, fol. 148v.

⁵⁸⁰ 18. června 1693 jako kmotr u křtu Pavla Augustýna Antonína, syna vdovy Anny, ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 177v.

⁵⁸¹ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 231.

⁵⁸² Ke křtům a genealogii meziříčského židovského rodu Rosenzweigů blíže STIBOR, J.: *Křty židů na Valašsku v 17. století* (dále jenom *Křty židů*). Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis, 1, 2008, s. 473-477; Václav se narodil 20. listopadu 1672 v Meziříčí do rodiny Jana Bernarda Rosenzweiga, viz ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 22r.

⁵⁸³ Tamtéž, fol. 161r. Svědky byli sekretář Jan Weigel a měšťan Jan Puncovský. Jejich nejstaršímu synovi, Františkovi Ignácovi, narozenému 22. prosince 1704 v Meziříčí, šel Maxmilián František ze Žerotína za kmotra, viz tamtéž, fol. 146v.

bývalé radnici, situované na rohu meziříčského náměstí.⁵⁸⁴ Rosenzweigovi se dařilo ve vrchnostenském aparátu setrvat i po Maxmiliánově smrti, důvěry požíval především za Maxmiliánova nástupce, pana Karla Jindřicha ze Žerotína, který mu pronajal blíže neznámou část rožnovsko-krásenského panství a roku 1714 jej pověřil dohledem nad výstavbou nového kostela v Zašové.⁵⁸⁵ Rosenzweigův kariérní růst, započatý ve službách Maxmiliána Františka ze Žerotína, byl pak završen ve 20. letech 18. století rozhodnutím Františka Ludvíka hraběte ze Žerotína, posadit Rosenzweiga do křesla vrchnostenského hejtmana.⁵⁸⁶

Je patrné, že struktura Maxmiliánovy vrchnostenské správy na východomoravských statcích v podstatě kopírovala systém, který jsme již poznali ve Vizemberku. Opakuje se zde schéma hejtman – purkrabí – důchodní písař, přičemž o existenci dalších úředníků, byť jejich funkce na panství nepochybně existovaly (např. obroční písař), nám písemné prameny neprozrazují vůbec nic.

⁵⁸⁴ BALETKA, T.: *Dvůr*, s. 221, 231.

⁵⁸⁵ DRÁPALA, D. – TICHÁ, J.: *c. d.*, s. 50.

⁵⁸⁶ Dorotě Rosenzweigové se roku 1728 coby „hejtmance“ dokonce dostalo té cti, že byla jmenována tzv. „druhou vicerektorkou“ růžencového bratrstva v Rožnově pod Radhoštěm a to hned po Ludovice Karolíně hraběnce ze Žerotína, k tomu blíže DRÁPALA, D.: *Josef Lucian Ondřej Kramoliš: Paběrky z dějů městečka Rožnova*. Rožnov pod Radhoštěm 2007, s. 12 – 13.

5. Maxmilián František ze Žerotína a lidé na okraji „barokní“ společnosti

Předešlé kapitoly nám ukázaly Maxmiliána Františka ze Žerotína, pohybujícího se ve společnosti lidí, obklopujících jeho zámecká sídla. Dochované zlomky písemných pramenů ovšem dokazují, že se v některých případech ocital též v přítomnosti lidí, které dobová společnost příliš vysoko nehodnotila. Jednal s Židy a minimálně dvakrát se setkal s Cikány. Následující podkapitoly zřejmě nepřinesou zásadní informace, spíše půjde o drobné střípky, jejichž prostřednictvím se pokusím alespoň skromně dokreslit svět, v němž se Žerotín pohyboval.

5. 1. Židé

Významným elementem, s nímž Maxmilián František ze Žerotína přicházel do styku, byli Židé, v raném novověku opředení pověstí renomovaných obchodníků, bankéřů či věřitelů.⁵⁸⁷ Jejich postavení v Zemích Koruny české se během druhé poloviny 17. století postupně komplikovalo a státem prosazovaný „úřední antisemitismus“ tlačil židovské obyvatelstvo skutečně až na samý okraj tehdejší společnosti.⁵⁸⁸ Předsudky křesťanské majority vůči Židům se výrazněji projeví např. v roce 1694 poté, co měl být vlastním otcem zavražděn židovský chlapec Šimon Abeles, jenž před svou smrtí hodlal konvertovat k římskokatolické víře.⁵⁸⁹ Zprávy o události se z Prahy, kde k tragédii došlo, brzy roznesly do všech koutů země a je pravděpodobné, že se o nich dozvěděl i Maxmilián František s manželkou a dvořany.⁵⁹⁰ K pohromám, jež českým a moravským Židům přinesla první polovina 18. století, familiantským zákonem počínaje a vypovězením z roku 1744 konče, však bylo na konci 17. věku stále ještě daleko.⁵⁹¹

Jaké povahy byly kontakty, které Žerotín s Židy udržoval? První doklady o nich pocházejí z roku 1689. Ještě ve Velkých Losinách sepsal 18. ledna téhož roku list, adresovaný biskupovi z Lichtensteinu-Castelcornu, v němž episkopa stručně zprávil o dluhopisu, který mu

⁵⁸⁷ ČORNEJOVÁ, I.: *Zavržení i úctyhodní – židovské obyvatelstvo českých zemí*. In: ČORNEJOVÁ, I. – KAŠE, J. – MIKULEC, J. – VLNAS, V.: *c. d.*, s. 281-282; srov. MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700)*. Praha 2006, s. 125 – 126.

⁵⁸⁸ TINKOVÁ, Daniela: *Člověk na okraji společnosti*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.): *c. d.*, s. 211 – 213.

⁵⁸⁹ LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011, s. 289 – 301.

⁵⁹⁰ Ačkoliv nebyl Abeles nikdy blahořečen ani svatořečen, z chlapcových ostatků se téměř okamžitě stala vyhledávána relikvie a jeho pohřeb, proběhlý 31. března 1694 v pražském Kostele Matky Boží před Týnem, byl proměněn ve velkolepou barokní manifestaci katolické zbožnosti, viz tamtéž, s. 295 – 297.

⁵⁹¹ Poněkud v kontrastu s Židy, žijícími v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, byly osudy židovského obyvatelstva z Vídně a Dolních Rakous. Ti byli odsud vypuzeni již v roce 1670 císařem Leopoldem I., po dlouhodobějším nátlaku vídeňského magistrátu a dvorské inkviziční komise, viz MIKULEC, J.: *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*. Praha 1997, s. 185.

vystavil kroměřížský Žid Abraham Munk.⁵⁹² Jméno tohoto finančníka se objevuje i v dalších Maxmiliánových dopisech pro biskupa, konkrétně z 3. a 15. února 1689.⁵⁹³ Dovídáme se o tisícových částkách, se kterými byl „*der Jud Abraham Munck*“ schopen operovat a půjčovat je mladému šlechtici, jehož vlastní pokladnice nebyla schopná tak vysoké sumy poskytnout. Abraham Munk byl zřejmě v rámci kroměřížské židovské obce poměrně významnou figurou, o čemž svědčí jeho jmenování do funkce obecního přísežného v roce 1675.⁵⁹⁴

Další zprávy o Žerotínových stycích s Židy pocházejí z panství rožnovsko-krásenského. Maxmiliánovo rezidenční město Meziříčí sice nebylo centrem velké židovské obce, avšak několik židovských rodin zde pobývalo již za Bernarda Ferdinanda ze Žerotína; výraznou postavou byl např. Daniel Izák, hranický rodák, který byl nájemcem meziříčské palírny a u Krásenské brány vybíral mýto.⁵⁹⁵ Právě Izákův vnuk, Adam, dostal 16. března 1696 od Maxmiliána Františka ze Žerotína vlastnické právo na dům, s Krásenskou bránou sousedící, který byl před tím obýván jeho předky.⁵⁹⁶ Pakliže by Adam Izák zemřel bez legitimních dědiců, měl dům připadnout zpět vrchnosti.⁵⁹⁷ Pobělohorské období znalo instituci tzv. panského Žida (Hausjuden), tedy Žida, který podnikal v panských nemovitostech, nebo si pronajímal vrchnostenské mlýny, ovčiny, potašárny či mýtnice.⁵⁹⁸ Za panské Židy můžeme rovněž označit meziříčskou rodinu Izáků, která, v souvislosti s držbou domu poblíž Krásenské brány, měla až do smrti Bernarda Ferdinanda ze Žerotína v září 1692 na starosti výběr mýta. Po Bernardově smrti přešlo meziříčské léno, coby léno kaducitní, zpět do rukou olomouckého biskupa, jenž Izákům tuto povinnost odejmul a navrácena jim nebyla ani za Maxmiliána Františka ze Žerotína po roce 1694.⁵⁹⁹

O Židy, vyznávající judaismus, projevovala zájem také česká a moravská římskokatolická církev, soustředící se především na získávání nových konvertitů. V této souvislosti stojí za připomenutí série křtů meziříčské židovské rodiny Rosenzweigů z října a listopadu 1672, jejichž hybatelem byl Jáchym Rosenzweig, pokřtěný na jméno Jan Bernard dne

⁵⁹² ZAO-O, fond LD Kroměříž, inv. č. 8633, kart. 557, fol. 33.

⁵⁹³ Tamtéž, fol. 36 – 42.

⁵⁹⁴ PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže (dějiny let 1619-1695)*. Díl druhý. Část I. a II. Kroměříž 1947, s. 911; o pět let dříve Munck podvedl ovdovělou vyšivačku Annu Schultrovou, když jí nevyplatil slíbený obnos peněz, který měla získat po zhotovení pěti zlatem vyšívaných biskupských znaků, viz PEŘINKA, F. V.: *c. d.*, s. 919.

⁵⁹⁵ BALETKA, L.: *Židé v dějinách Valašského Meziříčí* (dále jenom *Židé*). Vsetín 2004, s. 9 – 11.

⁵⁹⁶ SOkA Vsetín, fond AM Val. Meziříčí, inv. č. 120, fol. 439r.

⁵⁹⁷ „*Však kdyby tenž Izák Adam bez pravých dědicův zemřel, tehdy takový grunteček zase k téže vrchnosti bez všeliké záplaty připadnouti má*“.

⁵⁹⁸ BĚLINA, P.: *Židovská diaspora*. In: BĚLINA, P. – KAŠE, J. – MIKULEC, J. – VESELÁ, I. – VLNAS, V.: *c. d.*, s. 375 – 376.

⁵⁹⁹ BALETKA, L.: *Židé*, s. 11.

9. října 1672.⁶⁰⁰ Kmotry čerstvého konvertity se stali Bernard Ferdinand ze Žerotína a jeho choť Františka Eleonora Podstatská z Prusinovic; není bez zajímavosti, že syn Jana Bernarda, pokřtěný 20. listopadu 1672 na jméno Václav Vavřinec, vstoupil do služeb Maxmiliána Františka ze Žerotína, kde odstartoval zářnou kariéru, na jejímž konci stál úřad hejtmana alodního panství Rožnov-Krásno (o něm jinde).⁶⁰¹ Účast Maxmiliána Františka ze Žerotína na podobných křtech vyloučit nelze, neboť ve své době nebyly ničím výjimečným, avšak doklady o jeho participaci na tomto projevu barokní katolické zbožnosti se mi prozatím objevit nepodařilo.

Naopak zcela doložitelné a nikterak zřídka jsou kontakty, které Žerotín s Židy udržoval kvůli nedostatku vlastních finančních prostředků. Ve sledovaném období nebylo ničím neobvyklým, jestliže měl šlechtic „svého“ Žida, který pánovi finanční služby zajišťoval.⁶⁰² V případě Maxmiliána Františka ze Žerotína nejsme o existenci podobného jedince zpraveni, ba naopak vysvitá, že v případě nedostatku peněz se obracel na hned několik solventních Židů; už víme, že r. 1689 dojednával peněžní půjčky s kroměřížským Židem Abrahamem Munkem, nicméně z 90. let 17. století podobné zprávy nemáme. Podrobnější informace o Maxmiliánových kontaktech s Židy přináší až jeho pozůstalostní inventář, sestavený roku 1706.⁶⁰³ Předně šlo o blíže neidentifikovaného Mojžíše Fridricha, jemuž Žerotín dlužil 548 rýnských. Své pohledávky vymáhal také nám již známý Adam Izák z Meziříčí (283 rýnských a 9 krejcarů) a Šimon Munk z Kroměříže (46 rýnských a 59 krejcarů), snad příbuzný Abrahama.

Šimon Munk ovšem nepůjčoval jenom peníze, ale soustředil se též na zastavářenskou činnost. Komisaři, pověřeni sestavováním pozůstalostního inventáře, zjistili, že Maxmilián František u Munka zastavil 31 velkých perel, klobouk zdobený diamanty a prsten o jednom drahém kameni, to vše jako záruku za dluh 2 000 rýnských.⁶⁰⁴ Za půjčku 1 000 rýnských, byl zastaven rovněž prsten, zdobený sedmi velkými routami.⁶⁰⁵ Krom těchto módních doplňků se v Munkově zástavě octlo též 427 lotů Maxmiliánova stříbra, jež ručily za vypůjčených 400

⁶⁰⁰ Ke křtům a genealogii meziříčského židovského rodu Rosenzweigů blíže STIBOR, J.: *Křty židů*, s. 473-477.

⁶⁰¹ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 22r. Kmotry chlapce se stali Vavřinec Rindl a Terezie Schindlerová z Nového Jičína.

⁶⁰² Vlastního „Hofjuda“ Jakuba Kurandu měl např. i olomoucký biskup Karel II. z Lichtensteinu-Castelcornu, viz PEŘINKA, F. V.: *c. d.*, s. 922 – 923.

⁶⁰³ ZAO-O, fond RA Žerotínů, inv. č. 210, sig. IV/4, fol. 13r.

⁶⁰⁴ Tamtéž, fol. 15r.

⁶⁰⁵ „einen Ring von 7 großen Rauten“.

rýnských. Zdali byli židovští věřitelé při vymáhání svých pohledávek po zesnulém Žerotínovi úspěšnější, se z prostudovaných písemných pramenů zjistit nepodařilo.⁶⁰⁶

Lze tedy konstatovat, že byt' nebyly vztahy mezi Maxmiliánem Františkem ze Žerotína a Židy nijak hluboké (např. v porovnání s Maxmiliánovým meziříčským předchůdcem Bernardem Ferdinandem ze Žerotína, ochráncem židovského rodu Izáků), šlo o vztahy důležité, protože našemu šlechtici pomáhaly překlenout údobí finanční nejistoty. Nakolik byl tento vztah výhodný pro Žerotínovy židovské věřitele, si však odhadnout netroufám.

5. 2. Cikáni

Kočovní život, složitý vztah s většinovým obyvatelstvem a zejména hluboká nedůvěra ze strany státních úřadů – s tím vším se na přelomu 17. a 18. století museli potýkat Cikáni,⁶⁰⁷ zpravidla rok co rok putující po Zemích Koruny svatováclavské, živící se obvykle kovářstvím, obchodem s koňmi, léčitelstvím, žebrotou nebo lesním pychem.⁶⁰⁸ Jejich nedisciplinovanost a neusedlý způsob života, vymykající se jakékoliv efektivní kontrole, byly trnem v oku státním úřadům;⁶⁰⁹ r. 1689 byli tito kočovníci císařským reskriptem postaveni mimo zákon v Čechách a r. 1701 také na Moravě.⁶¹⁰ V roce 1710 pak vešel v platnost místodržitelství patent císaře Josefa I., jenž pro Cikány, kteří by překročili hranice království nebo markrabství, stanovoval drakonické tresty.⁶¹¹ Přístup světských vrchností, městských rad i prostých obyvatel českých

⁶⁰⁶ Ovšem je zřejmé, že již za svého života měl Maxmilián František ze Žerotína zjevné problémy se splácením svých dluhů židovským věřitelům; např. výše zmíněný prsten byl zastaven do 1. března 1706, kdy byl Žerotín ještě na živu, ale prsten ze zástavy nevyplatil a ten v ní tak zůstal ještě počátkem srpna téhož roku při sepisování pozůstalosti.

⁶⁰⁷ Etnonymum *Roma* (tj. lidé; Romové) coby jednotné pojmenování pro všechny příslušníky romských skupin, se začalo užívat teprve po roce 1971, kdy tak rozhodla Mezinárodní unie Romů. Protože podkapitola pojednává o situaci, ve které se etnikum nacházelo na přelomu 17. a 18. století, budu užívat termíny *Cikán* či *Cikáni*, pod nimiž byli tito kočovníci v oněch časech známi. Podobně se k problému postavil např. HANZAL, Jiří: *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Dějiny etnika na okraji společnosti*. Praha 2004, s. 5 – 6.

⁶⁰⁸ Mezi základní literaturu, která život tohoto etnika v českých zemích na přelomu 17. a 18. století mapuje, patří především HIML, Pavel: *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Praha 2007; již zmiňovaný HANZAL, J.: *c. d.*; MIKULEC, J.: *Lidé na dně společnosti – tuláci a Cikáni* (dále jen *Lidé na dně společnosti*). In: BĚLINA, P. – KAŠE, J. – MIKULEC, J. – VESELÁ, I. – VLNAS, V.: *c. d.*, s. 388 – 396; TINKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 198-199; dále např. DIBELKA, Jaroslav – GRULICH, Josef: *Cesta na okraj venkovské společnosti*. In: BŮŽEK, V. (a kol.): *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010, s. 153 – 155.

⁶⁰⁹ Nezvyklé životní návyky vyvolávaly mezi úředníky obavy a strach, projevující se různými způsoby. Literatura např. připomíná varování, které vydali vrchnostenská úředníka knížete z Eggenbergu pro panství Český Krumlov v roce 1704, v němž upozorňovali na hrozbu kočovních Cikánů, o nichž se domnívali, že spolupracují s kuruckými povstalci Františka II. Rákociho. Dle mínění úředníků měli kuruci Cikány nabádat k tomu, aby v Čechách škodili paličstvím a žhářstvím, viz MIKULEC, J.: *Lidé na dně společnosti*, s. 393; srov. HIML, P.: *c. d.*, s. 162.

⁶¹⁰ TINKOVÁ, D.: *c. d.*, s. 199.

⁶¹¹ Na dospělé Cikány mužského pohlaví čekala šibenice, ženy a děti měly nejprve přijít o ucho (v Čechách o ucho pravé, na Moravě o ucho levé) a poté být vymrskány, viz MIKULEC, J.: *Lidé na dně společnosti*, s. 394 – 395.

zemí k Cikánům byl však mnohem shovívavější, než jak by se mohlo zdát při čtení úředních nařízení.⁶¹²

Někteří z lapených Cikánů při výsleších přiznávali, že je na určitých panstvích tolerovali „dobrý Páni“, kteří „viděli, že žádnému sme neublížili a škody neučinili“.⁶¹³ Zdá se, že podobně shovívavý přístup k neusedlému etniku zaujal i Maxmilián František ze Žerotína, byť je třeba mít na zřeteli, že zprávy o jeho stycích s Cikány jsou nanejvýš skromné a navíc je máme k dispozici pouze z doby před rokem 1701, kdy ještě kočovníci na Moravě nestáli mimo zákon.

Dne 15. června 1698 přijela do Meziříčí paní Alžběta Marie Lvová z Rožmitálu, ovdovělá Podstatská z Prusinovic, jež za své nedospělé syny spravovala sousední panství Lešnou. Důvodem dáminy návštěvy byl Jan, syn Kryštofa a Anny Charvátových,⁶¹⁴ který měl být toho dne pokřtěn v meziříčském farním kostele a Alžběta Marie, spolu s Maxmiliánem Františkem ze Žerotína, byli vybráni za jeho kmotry.⁶¹⁵ Mezi ostatními křty, které meziříčská farnost v 90. letech 17. století zažila, tento vyčnívá, především díky poznámce za jménem Janova otce: „*wagda Czikan*“ (tedy cikánský vajda). Toho léta se Kryštof Charvát zdržoval v blízké Poličné, ležící na Maxmiliánem drženém biskupském léně Meziříčí, avšak zdali tam pobýval s větší skupinou, anebo pouze s partnerkou a synem, nám prameny zjistit neumožňují.

Téměř o rok později, 3. června 1699, se vajda Charvát objevil v meziříčském kostele znova, aby zde nechal pokřtít svého dalšího syna, který obdržel stejné jméno, jako jeho již zřejmě zesnulý sourozenec.⁶¹⁶ Kmotrem Jana Charváta byl opět Maxmilián František ze Žerotína, tentokrát ve společnosti meziříčské měšťky Marianny Tučné. Do kostela měl Charvát blíže než v roce předcházejícím, neboť dle zápisu byl přímo „z města“.⁶¹⁷ To je ale zároveň poslední informace, kterou o Charvátovi a jeho rodině máme. V dalších letech už vajdovo

⁶¹² Jsou známy případy, kdy byli Cikáni ukrýváni např. ve stodolách nebo jiných hospodářských budovách, blíže MIKULEC, J.: *Lidé na dně společnosti*, s. 392.

⁶¹³ Takto se dle Pavla Himla během výslechů vyjádřili Cikáni Frantz Mattes a Dorota Grünwaldová, viz HIML, P.: *c. d.*, s. 234.

⁶¹⁴ Z matričního zápisu nevyplývá, jestli byla Anna Charvátovou manželkou, nebo jenom družkou.

⁶¹⁵ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 136v; zajímavé je příjmení „Charvát“, které Cikáni používali poměrně často. Pavel Himl ve své knize připomíná hned několik Charvátů, kteří se v 17. a 18. století toulali Čechami, viz HIML, P.: *c. d.*, s. 367; srov. HANZAL, J.: *c. d.*, s. 147; na základě analýz výslechových protokolů zadržovaných Cikánů Himl dále prokázal, že mnozí kočovníci se sami označovali za „charvátské Cikány“, přičemž podle Himla jde o přívrstev, který „zřejmě odkazoval k místu narození či původu (oblast obydlená charvátskými kolonisty)“. Snad by mohlo jít o lokality, rozkládající se na jižní Moravě, v blízkosti hranice s Dolními Rakousy, ovšem k potvrzení nebo vyvrácení těchto domněnek je zapotřebí ještě podrobnějšího výzkumu, k tomu blíže HIML, P.: *c. d.*, s. 228 – 232, 238.

⁶¹⁶ ZAO, fond SbM, inv. č. 2165, sig. VM I 2, fol. 137v.

⁶¹⁷ Pod tímto je zřejmé, že se i se svou partnerkou Annou zdržoval uvnitř městských hradeb, nikoliv na předměstí. Otázkou je, kde přesně našel Charvát útočiště – mohl snad pobývat přímo v areálu meziříčského zámku? A pokud ano, proč by jej Maxmilián František ze Žerotína hostil? Odpovědi nenalézám. K mobilitě neusedlých obyvatel stručně PÁNEK, J.: *Okrajové vrstvy obyvatelstva českých měst a městeček v 16. – 18. století*. In: PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav (eds.): *Ponižení a odstrčení. Města versus katastrofy*. Documenta Pragensia XVI. Praha 1998, s. 49 – 54.

jméno na stránkách meziříčské matriky, snad v důsledku zostrující se státní politiky, nenacházíme.

Historik a archivář Jiří Hanzal se ve své práci mimo jiné zaměřil na analýzu matričních záznamů, hovořících o křtech, sňatcích a pohřbech Cikánů, pohybujících se v několika farnostech na jižní Moravě,⁶¹⁸ v případě křtů zjistil, že role kmotrů ve valné většině přijímali vrchnostenští úředníci, představitelé městských rad, případně jejich manželky a jiní rodinní příslušníci.⁶¹⁹ Z Hanzalova výzkumu je patrné, že lidé, příslušející k vyšším společenským vrstvám, měli mimořádný zájem o uzavírání duchovních příbuzenství s Cikány a byť Hanzal nenalezl žádného šlechtického kmotra, domnívám se, že Maxmilián František ze Žerotína s Alžbětou Marií Lvovou z Rožmitálu nebyli v době na konci 17. století žádnými výjimkami.

Maxmiliánovy kontakty s Charvátem a jeho syny mohly být motivovány šlechticovou zbožností; Jiří Mikulec uvádí, že u majoritní společenské vrstvy vyvolávali „*kočovní Cikáni kromě odporu svou ubohostí a chudobou také soucit a slitování. Pak se stávali cílem skutků křesťanského milosrdenství*“.⁶²⁰ Jsem přesvědčen, že to bylo právě křesťanské milosrdenství, co Žerotína v červnu let 1698 a 1699 přimělo, aby se s vajdou Charvátem a jeho novorozenými syny setkal při křtu v meziříčském farním kostele.

⁶¹⁸ Svůj výzkum prováděl ve farnostech Bučovice, Kralice, Kunovice, Pozořice, Střilky, Uherský Brod a Ždánice. S výjimkou Uherského Brodu, kde Hanzal postihl léta 1689 – 1784, však veškeré záznamy pocházejí až z druhé poloviny 18. století, viz HANZAL, J.: *c. d.*, s. 141 – 142.

⁶¹⁹ Tamtéž.

⁶²⁰ MIKULEC, J.: *Lidé na dně společnosti*, s. 392.

6. Závěr

Po Žerotínově smrti byly jeho majetky rozděleny následujícím způsobem: biskupské léno Meziříčí udělil biskup Karel Josef Lotrinský nebožtíkovu bratrovi, Janovi Jáchymovi ze Žerotína, zatím co rozlehlejší rožnovsko-krásenské panství, spolu s meziříčským zámekem, zdědil Karel Jindřich ze Žerotína, pocházející z falkenberské větve rodu.

Domnívám se, že cíle, vytyčené v úvodu, se mi navzdory mnohdy torzovitě dochovaným písemným pramenům podařilo naplnit. U řady „dvořanů“ se podařilo zachytit jejich původ a rodinné zázemí, v případě panství vízberského rovněž platové podmínky. Díky matričním knihám bylo rovněž možné sledovat personální změny na jednotlivých postech, především pak v rámci vrchnostenského úřednictva. Stejně tak se podařilo prokázat, že většina jedinců nežila staticky při jednom ze zámeckých sídel, ale v případě potřeby se mezi Žerotínovými rezidencemi přesouvali, což bylo zřejmé hlavně v případě osob, jež v rámci předestřené hierarchie stály ke svému pánovi nejbliže (hofmistr, fraucimor, štolmistr, trubač s rodinou či malíř). Nové poznatky přineslo též bádání, zaměřené na mouřeníny a pokřtěné Turky, kteří přebývali v Žerotínově blízkosti.

Výzkum Maxmiliána Františka Antonína svobodného pána ze Žerotína, jeho života a služebnictva, však touto prací zdaleka nekončí. Do budoucna by bylo vhodné detailně prozkoumat archiválie, uložené ve fondu Lenní dvůr Kroměříž, pročíst zlomky šlechticovy korespondence, deponované ve fondu velkolosinského velkostatku či ještě podrobněji zanalyzovat účetní materiál vízberského panství. Vzhledem k celkovému rozsahu bakalářské práce jsem musel rezignovat na podrobné zhodnocení projevů katolické zbožnosti, která byla pro šlechtice a jeho okolí tak typická. Dalším tématem, jež by bylo zajímavé rozkrýt, je otázka drahanovického panství za Maxmiliánovy éry, kde mělo v 70. letech 17. století růst blíže neznámé honosné sídlo.⁶²¹ Drahanovické matriky jsou ale dochovány až od konce první dekády 18. století, tudíž analýza, podobná té, kterou jsem provedl ve Vízberku a v Meziříčí, je v případě tohoto hanáckého panství neuskutečnitelná. S tím se též snoubí otázka Žerotínova domu v Olomouci, který dědil po smrti Bernarda Ferdinanda ze Žerotína.

⁶²¹ PAULO, R.: *c. d.*, s. 49.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Archiv hlavního města Prahy

Fond Sběrka matrik, sig. VÍT N3Z2O1.

Fond Sběrka papírových listin - IV. oddělení, sig. AMP PPL IV – 7997.

Fond Sběrka papírových listin - V. oddělení, sig. AMP PPL V – 1340.

Moravský zemský archiv v Brně

Fond Sběrka matrik E67, inv. č. 16886.

Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv ve Vsetíně

Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 120.

Fond Archiv města Valašské Meziříčí, inv. č. 121.

Fond Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm, inv. č. 91, sig. IIe.

Fond Farní úřad Rožnov pod Radhoštěm, nezinventarizovaný přírůstek k fondu, Liber erectionum /„čili zápisy nadání kostelních“/ kostela v Zašové.

Národní archiv v Praze

Fond Maltézští rytíři - české velkopřevorství, inv. č. 968.

Národní muzeum v přírodě - Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Podsbírka etnografická, knihovna, inv. č. 12376, kniha církevní: index jmen Rožnovského růžencového bratrstva.

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Fond Sběrka matrik Severočeského kraje, inv. č. 3264, sig. 70/1.

Státní oblastní archiv v Praze

Fond Sběrka matrik, kniha Arnoštovice 01.

Fond Sběrka matrik, kniha Prčice 01.

Státní oblastní archiv v Třeboni

Fond Sběrka matrik Jihočeského kraje, inv. č. 1974, kniha 2.

Státní oblastní archiv v Zámrsku

Fond Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. M-6 1582.

Zemský archiv v Opavě

Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 2164, sig. VM I 1.

Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 2165, sig. VM I 2.
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, sig. Vs I 1 O (opis matriky).
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 2368, sig. Vs I 2.
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 6505, sig. Ke I 1.
Fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov, inv. č. 195, sig. XXIV-3-1.
Fond Velkostatek Valašské Meziříčí – Rožnov, inv. č. 773, sig. 6559a.

Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc

Fond Arcibiskupství Olomouc, karton 79.
Fond Arcibiskupství Olomouc, karton 127.
Fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 400, sig. sig. AIIId27.
Fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 401, sig. AIIId27alfa.
Fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 107, sig. QXb2.
Fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 108, sig. QXb3.
Fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 3853, sig. Q-II-d-1/2.
Fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 3897, sig. Lehver I/1, kart. 261.
Fond Lenní dvůr Kroměříž, inv. č. 8633, karton 557.
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 7948, sig. Šu XVI 2.
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 7949, sig. Šu XVI 3.
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 7957, sig. Šu XVI 11.
Fond Sběrka matrik Severomoravského kraje, inv. č. 7961, sig. Šu XVI 15.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 29, sig. I/11.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 168, sig. III/3.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 208, sig. IV/4.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 209, sig. IV/4.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 210, sig. IV/4.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 279, sig. VI/238.
Fond Rodinný archiv Žerotínů – Bludov, inv. č. 281, sig. XII/7.

Fond Velkostatek Janovice, inv. č. 1920, karton 84.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 8, sig. 937.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 9, sig. 938.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 10, sig. 933.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 11, sig. 939.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 18.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 517, karton 31.

Fond Velkostatek Velké Losiny, inv. č. 2337, 2338, 2339, karton 688.

Fond Velkostatek Vízemberk, inv. č. 64, sig. 3265.

Nearchivní prameny

Genealogická sbírka zámku v Kuníně.

Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Olomouci, zámek Velké Losiny, inv. č. VL1933.

Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Olomouci, zámek Velké Losiny, VL00211a.

Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Olomouci, zámek Velké Losiny, VL00319a.

Národní památkový ústav, Územní odborné pracoviště v Olomouci, zámek Velké Losiny, inv. č. VL06054.

Osobní archiv Drahomíra Polácha.

Edice

DRÁPALA, Daniel: *Josef Lucian Ondřej Kramoliš: Paběrky z dějů městečka Rožnova*. Rožnov pod Radhoštěm 2007.

DRÁPALA, Daniel – TICHÁ, Jana (eds.): *Tuto se všeliké památky ... Památeční záznamy autorů z okruhu Vranečkovy Kroniky*. Brno 2020.

FRIEDRICH, Gustavus (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. Tomus II (1198 – 1230).

KALISTA, Zdeněk: *Korespondence Zuzany Černínové*. Praha 1941.

PAPROCKÝ Z HLOHOL, Bartoloměj: *Zrcadlo slavného Markrabství moravského, v kterémž jeden každý stav, dávnost, vzácnost i povinnost svau uhléda, krátce sebrané a vydané roku 1593 skrze*

Bartoloměje Paprockého z Glogol a Paprocké Woly. Olomvtii 1593, listy LXXXIX. – LXXXXI. (Reprint, Ostrava 1993).

RATAJOVÁ, Jana (ed.): *Alžběta Lidmila z Lisova: Rodinné paměti.* Dolní Břežany 2002.

Literatura

BALETKA, Ladislav: *Almanach – sedm století Poličné 1310 – 2010.* Valašské Meziříčí 2010.

BALETKA, Ladislav – BALETKA, Tomáš – ČERMÁKOVÁ, Eva – POMKLA, Zdeněk: *Valašské Meziříčí.* Praha 2017.

BALETKA, Ladislav: *Židé v dějinách Valašského Meziříčí.* Vsetín 2004.

BALETKA, Tomáš: *Dvůr pánů ze Žerotína ve Valašském Meziříčí ve 2. polovině 17. století.* Sborník archivních prací, 52, 2002, č. 1, s. 215 – 239.

BALETKA, Tomáš: *Zašová v pobělohorské době do roku 1848.* In: FIŠER, Zdeněk (kol.): *Zašová v proměnách časů.* Zašová 2020, s. 60 – 75.

BARTOŠ, Josef – SCHULZ, Jindřich – TRAPL, Miloš: *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 – 1960. Okresy Šumperk, Zábřeh, Rýmařov.* Svazek IV. Ostrava 1974.

BERDYCHOVÁ, Tereza: *Lovecká hudba jako součást kulturní reprezentace aristokracie 17. a 18. století.* Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2011, č. 302, s. 53 – 67.

BREITENBACHER, Antonín: *Paběrky k arcibiskupské obrazárně v Kroměříži.* Příloha Časopisu Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, XLIII, 1930, s. 2 – 3.

BRŇOVJÁK, Jiří (a kol.): *Kryštof Bernard Skrbenský z Hřiště: paměti hornoslezského barokního šlechtice.* Ostrava 2010.

BŘEZINA, Vladimír: *Rytiřský stav v Čechách a na Moravě v raném novověku. Rod Bukůvků z Bukůvky od středověku do 20. století.* České Budějovice 2008.

BUKÁČOVÁ, Irena: *Homo faber aulicus. Služebníci a dvořané: unikátní barokní obrazová sbírka zámku Manětín.* Mariánská Týnice 2018.

BŮŽEK, Václav (ed.): *Život na dvorech barokní šlechty (1600 – 1750).* Opera historica, 5, 1996.

BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (eds.): *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku.* Opera historica, 7, 1999.

BŮŽEK, Václav (a kol.): *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010.

ČORNEJOVÁ, Ivana: *Zavržení i úctyhodní – židovské obyvatelstvo českých zemí*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VLNAS, Vít: *Velké dějiny Zemí Koruny české. Svazek VIII. (1618 – 1683)*. Praha/Litomyšl 2008, s. 277 – 282.

DIBELKA, Jaroslav – GRULICH, Josef: *Cesta na okraj venkovské společnosti*. In: BŮŽEK, Václav (a kol.): *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*. Praha 2010, s. 153 – 155.

DOMLUVIL, Eduard: *Paměti města Val. Meziříčí a městečka Krasna*. Brno 1877.

DOMLUVIL, Eduard: *Val. – Meziříčský okres*. Brno 1914.

DOSTÁL, František: *Valašské Meziříčí v pamětech třicetileté války*. Ostrava 1962.

DOUPAL, Jiří: *Neznámý erb na nádvoří losinského zámku*. Časopis Podesní, 2015, č. 18, s. 21 – 23.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – HOLÝ, Martin – STERNECK, Tomáš – ZELENKA, Jan (a kol.): *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*. Praha 2019.

FIDLER, Petr: *Umělec*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Václav (edd.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 327 – 354.

GENTTNER, Viktor: *Logové z Netky*. Genealogické a heraldické listy, 19, 1986, č. 1, s. 63 – 81.

HANZAL, Jiří: *Cikáni na Moravě v 15. až 18. století. Dějiny etnika na okraji společnosti*. Praha 2004.

HIML, Pavel: *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*. Praha 2007.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátků státu po současnost*. 2. vydání. Praha 2007.

HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské*. Vydání 2. Praha 2004.

HOŠEK, Stanislav: *Panský pivovar ve Vizemberku (Loučné nad Desnou)*. Časopis Podesní, 2006, č. 1, s. 4 – 8.

HRDLIČKA, Josef: *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550 – 1650)*. České Budějovice 2000.

HRDLIČKA, Josef: *Potraviný, stolování a jídelniček na raně novověkých aristokratických dvorech*. Český časopis historický, 98, 2000, č. 1, s. 18 – 45.

HRUBÝ, František: *Moravské památníky z doby předbělohorské*. Časopis Matice moravské, 49, 1925, č. 1 – 4, s. 210 – 211.

JAKUBEC, Ondřej – PERŮTKA, Marek: *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620 – 1780. 2 - katalog*. Olomouc 2010.

JANIŠ, Dalibor: *Hrad a město Rožnov v časech středověku*. Rožnov pod Radhoštěm 2011.

JANSOVÁ, Daniela: *Kapitoly z dějin sběratelství na Kolowratském zámku v Rychnově nad Kněžnou*. Olomouc 2014 (bakalářská diplomová práce).

KALLEROVÁ, Milena: *Velkostatek Velké Losiny (1475) 1560 – 1945*. Inventář. Janovice 1989.

KNOZ, Tomáš: *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*. Praha 2008.

KOČÍ, Josef: *Čarodějnické procesy. Z dějin inkvizice a čarodějnických procesů v českých zemích 16. – 18. století*. Praha 1973.

KONEČNÝ, Michal: *Dietrichsteinská dvorská společnost v 17. – 19. století*. Brno 2007 (magisterská diplomová práce).

KOTLÁROVÁ, Simona: *Pánové z Rožmitálu*. České Budějovice 2008.

KOZÁK, Petr: *Vzestup rodu Žerotínů. Život a odkaz Jana staršího ze Žerotína a z Fulneka*. Časopis Matice moravské, 124, 2005, č. 1, s. 47 – 81.

KRAMOLIŠ, Čeněk: *Okres rožnovský*. Brno 1906.

KRAMOLIŠ, Čeněk: *Platy a dávky poddaných na panství Meziříčském a Rožnovském r. 1676*. Sborník musejní společnosti ve Val. Meziříčí, 1907, č. 13, s. 13 – 18.

KRÁTKÝ, Antonín: *Pánové z Žerotína*. Přerov 1899.

KREJČÍK, Tomáš: *S erbem lva. Cour d'honneur*, 1998, č. 1, s. 49 – 50.

KREJČÍŘÍK, Mojmír: *Kleinové. Historie moravské podnikatelské rodiny*. Brno 2009.

KUBEŠ, Jiří: *Tři pohledy na kavalírskou cestu Franze Julia hraběte Verduga v letech 1681 – 1683*. Folia Historica Bohemica, 25, 2010, č. 2, s. 29 – 64.

KUBEŠ, Jiří: *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620 – 1750)*. Pelhřimov 2013.

KUČEROVÁ, Lucie: *Toho času velikej strach v zemi byl. Morava v tureckém ohrožení (1605-1683)*. České Budějovice 2008 (diplomová práce).

KUHLMANN, Anne: *Ambiguous Duty. Black Servants at German Ancien Régime Courts*. In: HONECK, Mischa – KLIMKE, Martin – KUHLMANN, A.: *Germany and the Black diaspora. Points of Contact, 1250 – 1914*. New York 2016, s. 57 – 73.

- LAPÁČEK, Jiří: *Po stopách Žerotínů*. Přerov 2014.
- LAPČÍK, Stanislav: *Nástin vývoje lenní organizace olomouckých biskupů a arcibiskupů*. Olomoucký archivní sborník, 3, 2005, s. 38 – 55.
- LENGYELOVÁ, Thünde: *Život na šľachtickom dvore*. Bratislava 2016.
- LOUTHAN, Howard: *Obracení Čech na víru aneb rekatolizace po dobrém a po zlém*. Praha 2011.
- LUKÁŠOVÁ, Eva: *Zámecké interiéry*. Praha 2015.
- LUKÁŠOVÁ, Eva – OTAVSKÁ, Vendulka: *Aristokratické interiéry doby baroka ve světle historických inventářů*. Praha 2015.
- MALINA, Karel Jan: *Ke vzniku obce Prostřední Bečvy*. In: MALINA, Karel Jan: *Prostřední Bečva 1703 – 1850. Vybrané kapitoly z historie obce*. Horní Bečva 2012, s. 4 – 7.
- MALINA, Karel Jan: *Kamenné sochy sv. Jana Nepomuckého v Pobečví*. Sborník Musejní společnosti ve Valašském Meziříčí, 2014, č. 18.
- MAŇAS, Vladimír – ORLITA, Zdeněk – POTŮČKOVÁ, Martina (eds.): *Zbožných duší úl. Náboženská bratrstva v kultuře raně novověké Moravy*. Olomouc 2010.
- MAŇAS, Vladimír: *Dějiny poutního místa a farnosti do poloviny 19. století*. In: FIŠER, Zdeněk (kol.): *Zašová v proměnách časů*. Zašová 2020, s. 526 – 573.
- MAŠEK, Petr: *Zierotinská knihovna na Velkých Losinách a Bludově*. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce, 1998, č. 1, s. 41 – 43.
- MAŠEK, Petr: *Šľeichtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Díl I (A-M). Praha 2008.
- MAŠEK, Petr: *Šľeichtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti*. Díl II (N-Ž). Praha 2010.
- MATYÁŠ, Jan: *Klášter trinitářů a poutní místo v Zašové*. Valašsko vlastivědná revue, 42, 2019, č. 1, s. 6 – 9.
- MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie*. Praha 2004.
- MAUR, Eduard: *Angelo Soliman – černý otrok, komorník, svobodný zednář a muzejní exponát*. Theatrum historiae, 9, 2011, s. 285 – 300.
- MIKULEC, Jiří: *Leopold I. Život a vláda barokního Habsburka*. Praha 1997.
- MIKULEC, Jiří: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha 2002.

- MIKULEC, Jiří: *Vrchnost a poddaní*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VLNAS, Vít: *Velké dějiny Zemí Koruny české. Svazek VIII. (1618 – 1683)*. Praha/Litomyšl 2008, s. 261 – 277.
- MIKULEC, Jiří: *Lidé na dně společnosti – tuláci a Cikáni*. In: BĚLINA, Pavel – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VESELÁ, Irena – VLNAS, Vít: *Velké dějiny Zemí Koruny české. Svazek IX. (1683 – 1740)*. Praha/Litomyšl 2011, s. 388 – 396.
- MIKULEC, Jiří: *Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích*. Praha 2013.
- MILLER, Jaroslav: *Uzavřená společnost a její nepřátelé. Město středovýchodní Evropy (1500-1700)*. Praha 2006.
- MLČÁK, Leoš: *Barokní malíři Bernard Bonaventura Velehradský z Olomouce a František Josef Velehradský z Prostějova*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2016, č. 312, s. 21 – 36.
- MUSIL, František: *Neznámé zámky Moravy a Slezska*. Ostrava 2015.
- MŽYKOVÁ, Marie: *Sbírky zámku Velké Losiny*. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce, 1998, č. 1, s. 24 – 34.
- NATHER, Wilhelm: *Kronika olomouckých domů*. Díl I. Olomouc 2007.
- NATHER, Wilhelm: *Kronika olomouckých domů*. Díl II. Olomouc 2007.
- NEKUDA, Vladimír (ed.): *Okres Vsetín. Rožnovsko, Valašskomeziříčsko, Vsetínsko*. Brno 2002.
- NEUBAUEROVÁ, Michaela – POLÁCH, Drahomír: *Zpráva o nevíře. O historii čarodějnických procesů Slezska a severozápadní Moravy*. Šumperk 2010.
- ORÁLKOVÁ, Zuzana – TOPIČOVÁ, Soňa – KOUŘIL, Kryštof (eds.): *Komunikační síť biskupa Karla z Lichtensteinu-Castelcornu (1624 – 1695)*. Olomouc 2019.
- ORÁLKOVÁ, Zuzana – ZAPLETALOVÁ, Jana: *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu a import luxusního zboží v kontextu životního komfortu duchovního aristokrata*. In: JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624 – 1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 165 – 176.
- PÁNEK, Jaroslav: *Poslední Rožmberkové*. Praha 1989.
- PÁNEK, Jaroslav: *Okrajové vrstvy obyvatelstva českých měst a městeček v 16. – 18. století*. In: PEŠEK, Jiří – LEDVINKA, Václav (eds.): *Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy*. Documenta Pragensia XVI. Praha 1998, s. 49 – 54.
- PAPAJÍK, David: *Dějiny obcí Těšetice, Rataje a Vojnice*. Těšetice 2003.

- PAULO, Roman: *Dějiny Drahanovic do roku 1848*. Olomouc 2015 (magisterská diplomová práce).
- PEKAŘ, Josef: *Kniha o Kosti. Kus české historie*. 5. vydání. Praha 1998.
- PEŘINKA, František Václav: *Dějiny města Kroměříže (dějiny let 1619-1695)*. Díl druhý. Část I. a II. Kroměříž 1947.
- PILNÁČEK, Josef: *Staromoravští rodové*. Vídeň 1930.
- PINKAVA, Jaroslav: *Dějiny města Konice*. Díl 1. Konice 1993.
- POLÁCH, Drahomír: *Osudy losinských paní v 16. a 17. století*. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce, 1998, č. 1, s. 35 – 40.
- POLÁCH, Drahomír: *Proměny losinského zámku ve třetí čtvrtině 17. století*. Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, 2011, č. 302, s. 106-121.
- POLÁCH, Drahomír: *Historie zámku a panství Třemešek*. Štíty 2014.
- POLÁCH, D.: *Svobodný dvůr ve Vikanticích a malíř Prosper de Mus*. In: POLÁCH, Drahomír: *Historické toulky Šumperskem I*. Štíty 2017, s. 46 – 50
- POLÁCH, Drahomír: *Pýcha žerotínské urozenosti – řada záhad o původu slavného rodu*. In: POLÁCH, Drahomír: *Historické toulky Šumperskem II*. Štíty 2017, s. 98 – 109.
- PRCHAL, Vítězslav: *Mírovská zbrojnice Karla z Lichtensteinu-Castelcornu jako místo biskupovy paměti*. In: ŠVÁCHA, Rostislav – POTŮČKOVÁ, Martina – KROUPA, Jiří (eds.): *Karel z Lichtensteinu – Castelcornu (1624 – 1695). Místa biskupovy paměti*. Olomouc 2019, s. 367 – 378.
- PRCHAL PAVLÍČKOVÁ, Radmila: *Vzpomínání na biskupa: konstrukce paměti ve funerálních památkách a historiografii 18. až 20. století*. In: JAKUBEC, O. (ed.): *Karel z Lichtensteinu-Castelcornu (1624 – 1695). Olomoucký biskup a kníže střední Evropy*. Olomouc 2019, s. 51 – 56.
- QUAKATZ, Manja: „Gebürtig aus der Türckey“: *Zu Konversion und Zwangstaufe osmanischer Muslime im Alten Reich um 1700*. In: SCHMIDT-HABERKAMP, Barbara (Hg.): *Europa und die Türkei im 18. Jahrhundert/ Europe and Turkey in the 18th century*. Göttingen 2011, s. 417 – 432.
- RADIMSKÝ, Jiří – TRANTÍREK, Miroslav: *Tereziánský katastr moravský*. Praha 1962.
- RATAJ, Tomáš: *České země ve stínu půlměsíce. Obraz Turka v raně novověké literatuře z českých zemí*. Praha 2002.
- SAMEK, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. Svazek 2 (J-N). Praha 1999.
- SEDLÁČEK, August: *Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův. O počátcích pánů ze Žerotína*. In: *Časopis Matice moravské*, 20, 1896, s. 23 – 27.

SEDLÁČEK, Richard: *Žerotínské panství Velké Losiny v mapovém zobrazení z roku 1739*. Severní Morava, 62, 1971, s. 8-16.

SEHNAL, Jiří: *Hudba u Žerotínů*. Cour d'honneur: hrady, zámky, paláce, 1998, č. 1, s. 46 – 48.

SEHNAL, Jiří: *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Životní styl českého šlechtice v době vrcholného baroka*. Časopis Matice moravské, 119, 2000, č. 2, s. 367 – 389.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla: *Soudce Heinz Friedrich Boblig z Edelstadtu*. In: ELBEL, Martin – JAKUBEC, Ondřej (ed.): *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města*. 1. úvodní svazek. Olomouc 2010, s. 174 – 182.

SPURNÝ, František (a kol.): *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Severní Morava. Praha 1983.

STIBOR, Jiří: *z Žerotína*. In: MYŠKA, Milan – DOKOUPIL, Lumír: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Nová řada. Sešit 10. (22.). Ostrava 2007, s. 75 – 183.

STIBOR, Jiří: *Křty židů na Valašsku v 17. století*. Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis, 1, 2008, s. 473-477.

STIBOR, Jiří: *Podstatští z Prusinovic*. In: DOKOUPIL, Lumír – DANĚK, Radoslav – ZAŘICKÝ, Aleš: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Supplementum č. 1. Ostrava 2011, s. 68 – 154.

STONIŠOVÁ, Mariana: *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Život šlechtice na počátku 18. století*. Genealogické a heraldické informace, 14 (29), 2009, s. 40 – 54.

ŠEFČÍK, Alfons: *Po stopách Šubírů z Chobyně*. Sborník Jednoty starých českých rodů v Praze, XI, 1946, č. 3 – 4, s. 80 – 121.

ŠEFČÍK, Erich: *Príspevek ke genealogii hrabat z Žerotínů, svobodných pánů z Lilgenau*. Severní Morava, 23, 1972.

ŠIGUT, František: *Dějiny farnosti Valašské Meziříčí*. Valašské Meziříčí 1940.

ŠINDELÁŘ, Bedřich: *Hon na čarodějnice. Západní a střední Evropa v 16. – 17. století*. Praha 1986.

TEPLY, Karl: *Türkentaufen in Wien während des groben Türkenkrieges 1683-1699*. Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien 29, 1973, s. 57 – 87.

TEUTEBERG, Hans-Jürgen: *Die Ernährung als Gegenstand historischer Analyse*. In: KELLENBENZ, Hermann – POHL, Hans: *Historia Socialis et Oeconomia*. Stuttgart 1987, s. 180 – 202.

TINKOVÁ, Daniela: *Člověk na okraji společnosti*. In: BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.): *Člověk českého raného novověku*. Praha 2007, s. 190 – 215.

- TOGNER, Milan: *Barokní malířství v Olomouci*. Olomouc 2008.
- TOMAN, Prokop: *Nový slovník československých výtvarných umělců*. Sešit 13. 4. vydání. Ostrava 1994.
- TRAPL, Miloš: *Selské bouře na Losinách*. Vlastivědné zajímavosti, č. 20, 1970.
- TRAPP, Mauritius Wilhelm: *Descendenz der Herren und Grafen von Zierotin Freiherren von Lilgenau*. Notizen-Blatt, 1879, č. 7, s. 49 – 53.
- VÁCLAVÍK, Jiří: *Častolovice*. Častolovice 2008.
- VAN DÜLMEN, Richard: *Kultura a každodenní život v raném novověku (16. – 18. století)*. III. díl. Praha 2006.
- VANĚK, Jiří: *Velitelé špilberské pevnosti v letech 1645 – 1750*. Sborník Forum Brunense, 2007, č. 1, s. 37 – 53.
- VAŇKOVÁ, Lenka: *Nová instalace na státním zámku Velké Losiny*. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci 2009. Olomouc 2009, s. 119-121.
- VEVERKOVÁ, Klára: *Každodennost barokního šlechtice ve světle jeho deníkových záznamů – sonda do deníků Jana Jáchyma ze Žerotína v letech 1704 – 1706*. Olomouc 2014 (bakalářská diplomová práce).
- VEVERKOVÁ, Klára: *Reflexe vídeňského dvora v deníkových záznamech Jana Jáchyma ze Žerotína v letech 1704 – 1716*. Olomouc 2016 (magisterská diplomová práce).
- VLNAS, Vít: *Země Koruny české a protiturecké války v letech 1663 – 1683*. In: ČORNEJOVÁ, Ivana – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VLNAS, Vít: *Velké dějiny Zemí Koruny české*. Svazek VIII. (1618 – 1683). Praha/Litomyšl 2008, s. 192 – 208.
- VLNAS, Vít: *Odvracení Osmanské ofenzivy (1683 – 1699)*. In: BĚLINA, Pavel – KAŠE, Jiří – MIKULEC, Jiří – VESELÁ, Irena – VLNAS, Vít: *Velké dějiny Zemí Koruny české*. Svazek IX. (1683 – 1740). Praha/Litomyšl 2011, s. 11 – 37.
- VOKÁČOVÁ, Petra: *Sluha tří pánů. Skutečný císařský komorník Jan Jáchym ze Žerotína*. In: VOKÁČOVÁ, Petra: *Příběhy o hrdé pokoře. Aristokracie českých zemí v době baroka*. Praha 2014, s. 97 – 157.
- VON KADICH, Heinrich – BLAŽEK, Conrad: *Der mährische Adel*. Nürnberg 1899.
- WHEATCROFT, Andrew: *Nepřítel před branami. Habsburkové a Osmané v bitvě o Evropu*. Praha 2010.
- ZAJÍC, Petr: *Plán Valašského Meziříčí z počátku 18. století*. Acta Musealia Musea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Musea regionu Valašsko, Vsetín, XVII, 2019, č. 1 – 2, s. 222 – 224.

ZÁPALKOVÁ, Helena (ed.): *Milostný obraz Panny Marie Zašovské. Restaurování 2007 – 2008*. Olomouc 2009.

ZUBER, Rudolf: *Hospodářský a správní vývoj olomouckého biskupství v 18. století*. Studie Muzea Kroměřížska, 8, 1986, s. 29 – 53.

ZUBER, Rudolf: *Osudy moravské církve v 18. století*. IV. díl dějin olomoucké arcidiecéze. Praha 1987.

ŽIŽKA, Jan: *Hospodářské dvory bývalých panství v Čechách*. 2. vydání. Praha 2018.

ŽLEBKOVÁ, Lucie: *Zbožné nadace v obcích Zašová a Veselá na základě Liber erectionum (1656 – 1746)*. Brno 2014 (magisterská diplomová práce).

Internetové zdroje

FIFKOVÁ, Renáta: *Zámecký park v Loučné nad Desnou (historický průzkum)*. Olomouc 1999, dostupné na: <https://www.loucna-nad-desnou.cz/791-zamecky-park> [cit. 3. dubna 2021].

Mezinárodní prohlížeč matrik Matricula Online: <https://data.matricula-online.eu/cs/> [cit. 24. března 2021].

Resumé

Maximilian Francis of Zierotin (*1662 – †1706) was a moravian noble who until now remained mostly ignored by historians. From the early 1690s, dominions of Drahanovice, Vízmbek (now Loučná nad Desnou), Rožnov and Krásno were in his possession. He also owned the town of Meziříčí (now Valašské Meziříčí), a fief estate of bishops of Olomouc. A relatively large courts was established at this estates during his era.

The aim of this bachelor's thesis is to cover the everyday life at the Zierotin's estates of Vízmbek and Meziříčí. Special attention was paid both to the servants who were present at the court, and to the courties themselves. A matter of no less concern was to capture the way the property of the feudals was administered and to give a sense of the religious activities that were commonly performed in order to express devotedness to God, as was typical in the Baroque age. Baptisms of captured Turks were the most distinct example of such practice.

With the official documents (e.g. registers of births and deaths, accountancy books, inventories) remaining well preserved up to this day, I managed to find the names of individuals who surrounded Maximilian Francis and put them into the broader context of their careers and genealogical trees. Although Maximilian Francis of Zierotin did not occupy the highest ranks of the social ladder of his time, there is no doubt he took great care of his personal image, which is something that cannot be missed if we look at his residences and the personnel that accompanied him.

Přílohy

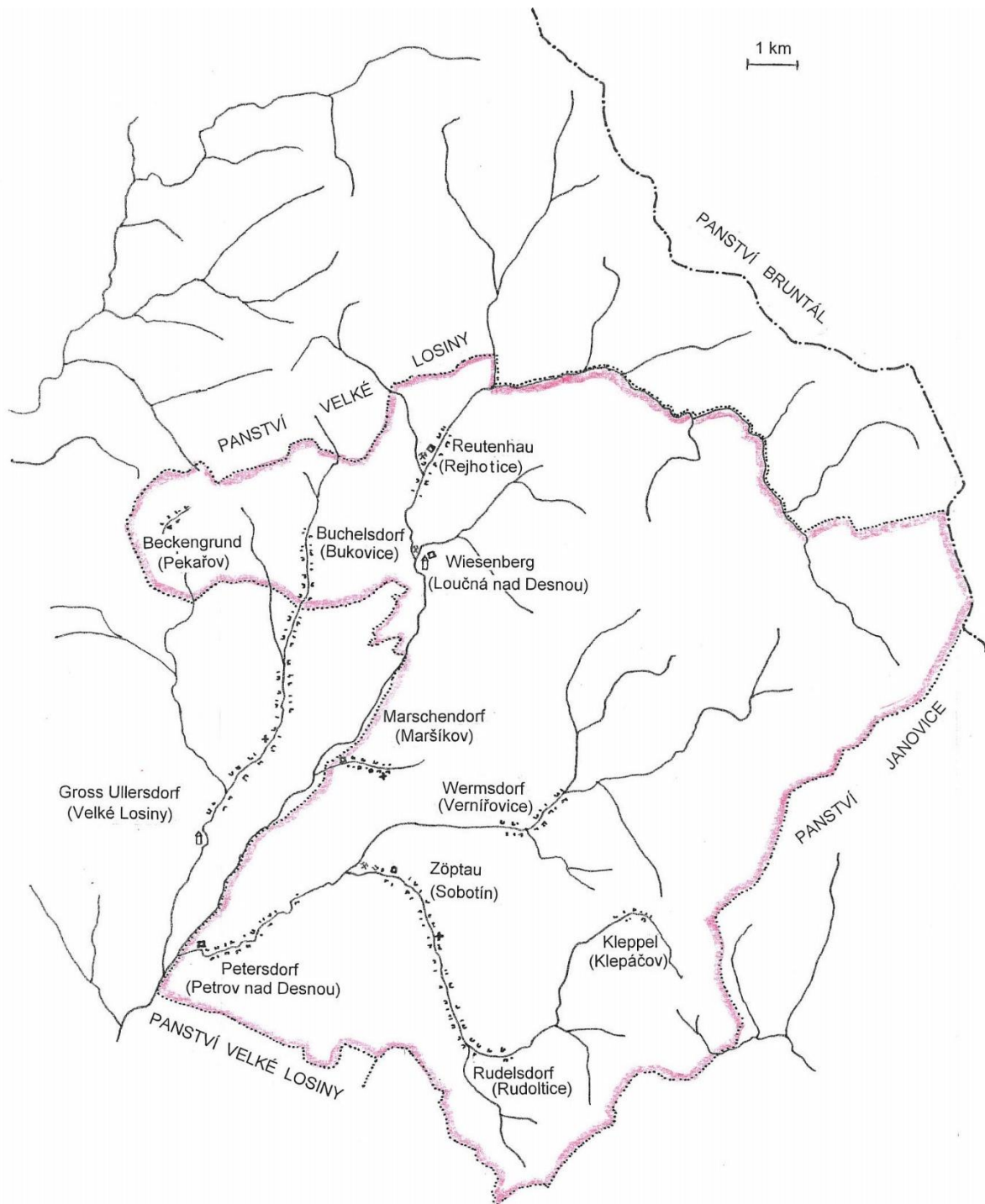
Obr. č. 1 – Maxmilián František Antonín svobodný pán ze Žerotína a Barbora Salomena z Talmberka (Jodocus Justus Verbeeck, ante 1690; Národní památkový ústav, pracoviště Velké Losiny, inv. č. VL00211a, VL00319a).

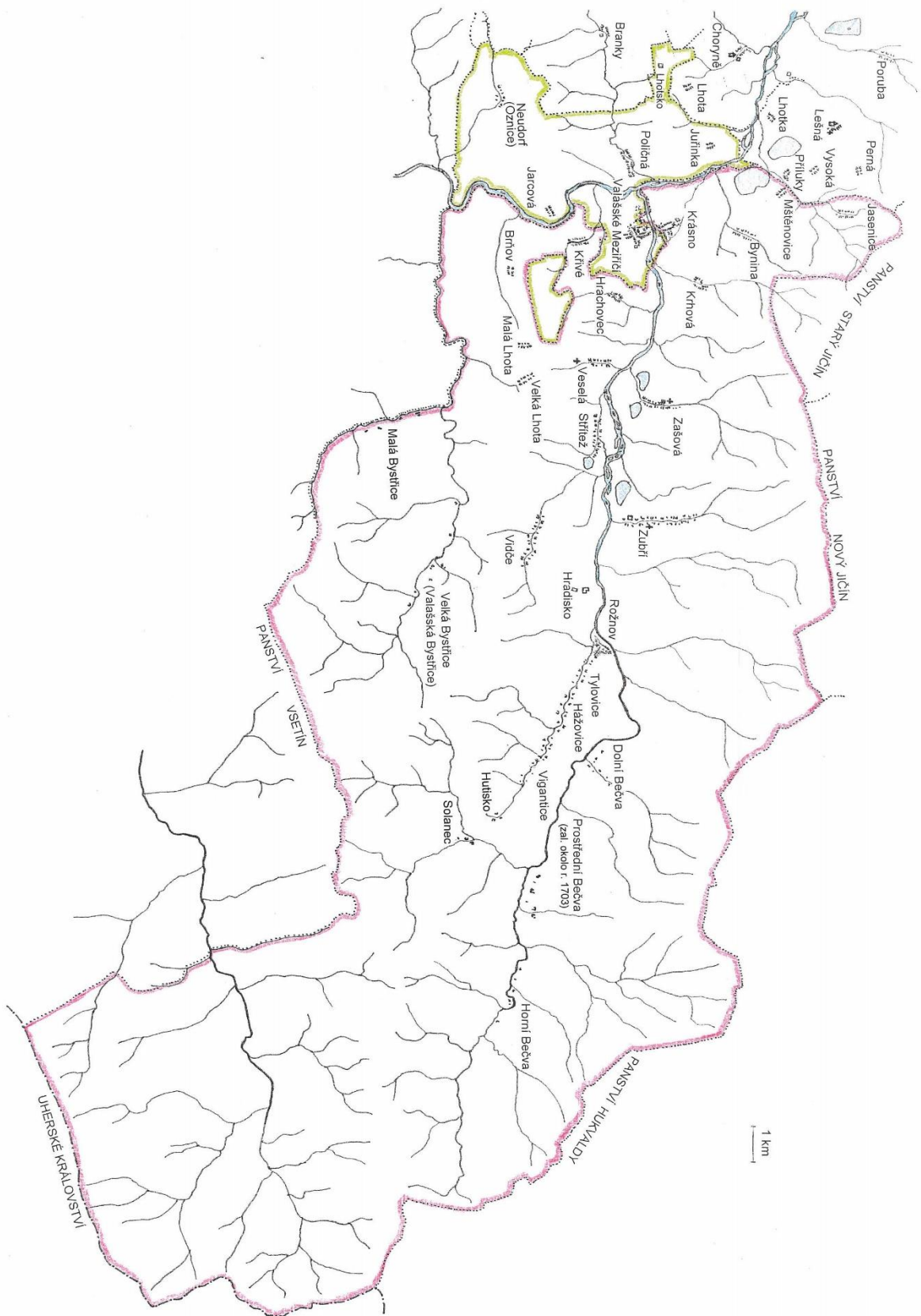
Obr. č. 2 – zámek Vízberk (Loučná nad Desnou; soukromý archiv Pavla Lasztoviczy).

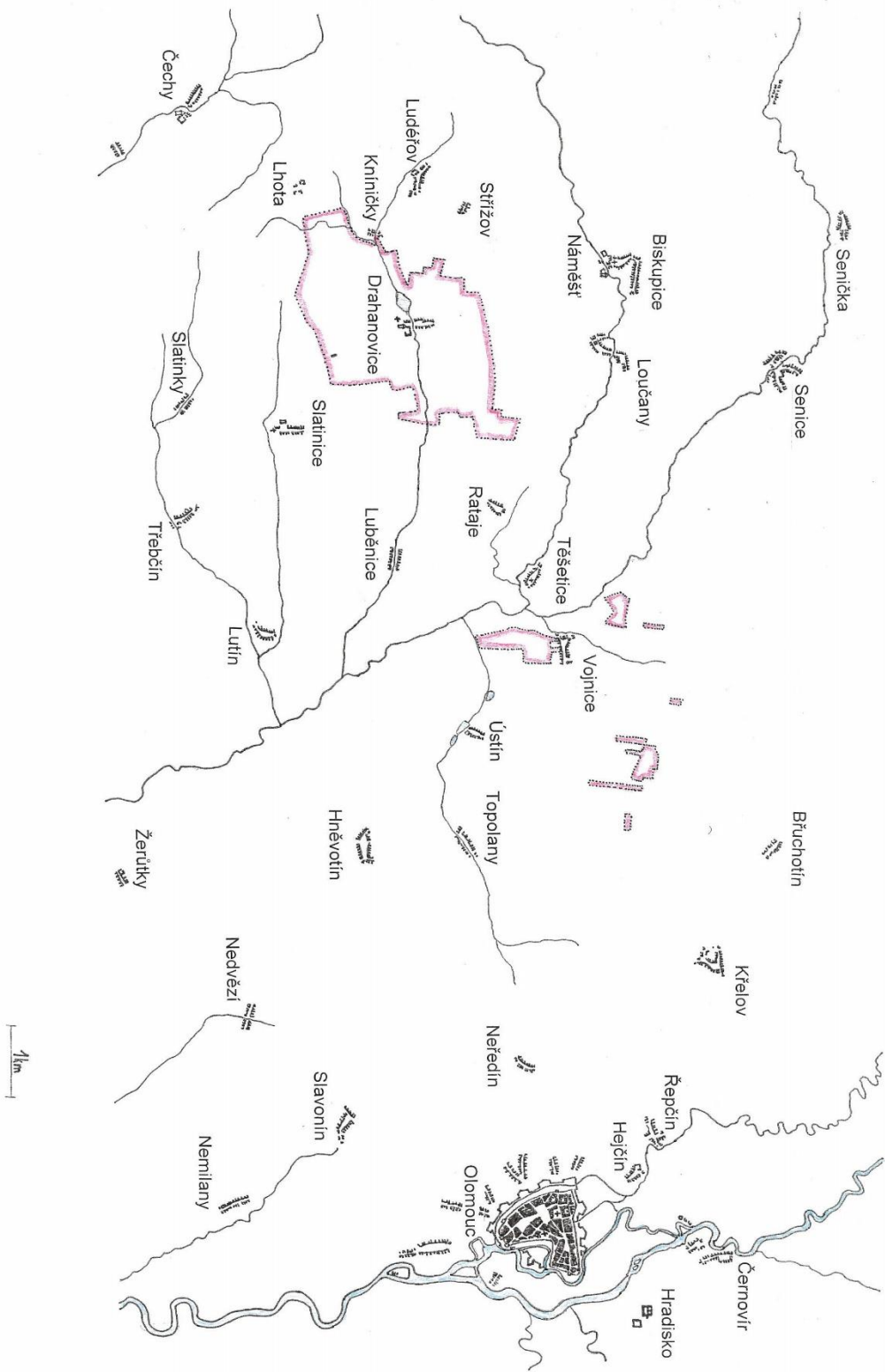
Obr. č. 3 – zámek v Meziříčí (Valašské Meziříčí, zámek Žerotínů; soukromý archiv Pavla Lasztoviczy).

Obr. č. 4 – panství Vízemberk a jeho sousedé na přelomu 17. a 18. století (autor: Mgr. Petr Zajíc, 2021).

Obr. č. 5 – alodní panství Rožnov-Krásno (ružově), biskupské léno Meziříčí (žlutě) a jejich sousedé na přelomu 17. a 18. století (autor: Mgr. Petr Zajíc, 2021).

Obr. č. 6 – panství Drahanovice spolu s polnostmi, obhospodařovanými žerotínskými poddanými z Vojnic, na přelomu 17. a 18. století (autor: Mgr. Petr Zajíc, 2021).